1 EYLÜL YAŞAM HAKKI İÇİN BARIŞ

GENÇLERE SÖZ HAKKI

3. YIL KUTLU OLSUN

AYLIK
SANAT
EDEBİYAT
DERGİSİ
eylül '84
37
200 TL

YAZIN

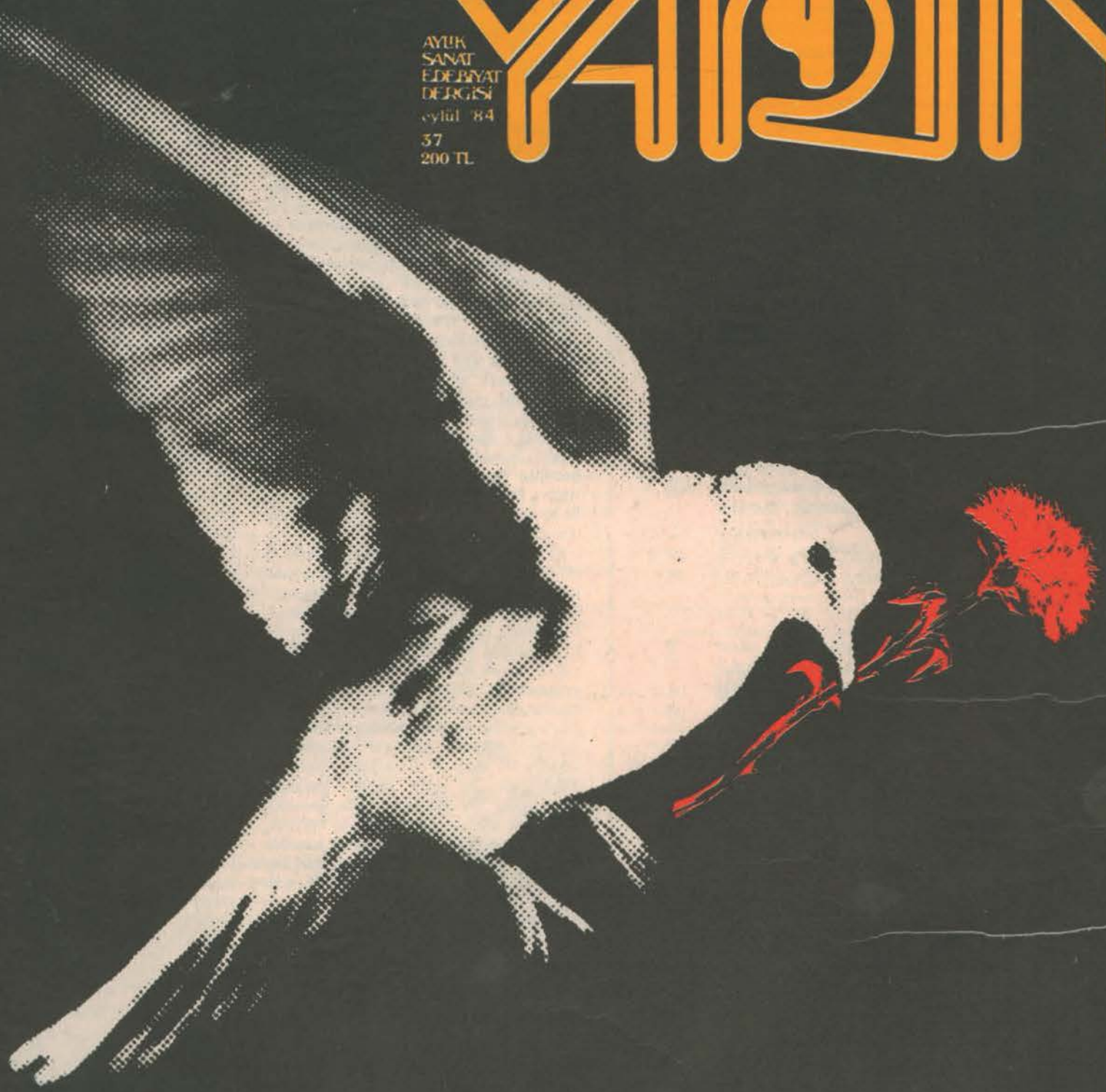

4. YILDA DAHA İLERİ ADIMLARA

YARIN 4. yılına girdi ve elinizdeki sayıyla birlikte, fiyatı 200 lira oldu. Üç yıl boyunca yaşam pahalılığı kaç katına ulaştı, bunu hesaplama bile bugün çok güç. Aynı süre içinde YARIN'ın fiyatı yalnızca iki kez arttı. Sonuncusu da birbuçuk yıl önce idi. Bu kadar açıklama bile, 4. yıla girerken fiyatımızı yüzde 33 oranında artırmamız için haklılığımızı anlatmaya yetecektir sanıyoruz. YARIN, 1984'e girerken fiyatını artırmayacağını söyledi ve sözünü tuttu. Yeni yayın dönemine, 84-85 dönemine girerken, dokuz ay önce yapmamız gereken bir işi, yine de okuyucularımızdan özür dileyerek, yerine getiriyoruz. Yine okuyucularımıza güvenerek../YARIN

BARIŞ

UZAYIN SİLAHSIZLANDIRILMASI 4
GRİGORİ OGANOV / Şiddetin Ticareti 6
(Türkçesi: Yılmaz Onay)

ÇIRAKLAR

A. TUFAN AYDIN / Çalışan Çocukların Sağlık Sorunları 8
Çıraklar, kaç yüzyıl önce ... 10
NEZİH TAVLAŞ / Çıraklar da yaşamak istiyor... 10

ÜNİVERSİTE

ÜNİVERSİTEYİ TANIYALIM / ODTÜ
Makina - Tıp fakülteleri 12
Bu kitaplar ODTÜ yayını! 14

KÜLTÜR

JÜLİDE GÜLİZAR / Kadın olmak, Türkiye'de zor 15
ÖMER TÜRKEŞ / Kültür mü, yoksa arabesk mi? 20
HATAY DUMLUPINAR / Ödülsüz yaşanmıyor... 22
ATA YILDIRIM / Cinsel Cinayet Ortaklığı 24
1985 DÜNYA GENÇLİK YILI 35

EDEBİYAT

NELLY JORDANOVA'dan şiirler 3
(Türkçesi: Özdemir İnce)
T. ASİ BALKAR / Şiir 14
ÇELİL OKER / Öykü 16
Simonov'un anısına... 17
(Türkçesi : Ertan Yılmaz)
SİYAH AMERİKAN ŞİİRİ 18
(Türkçesi: Kemal Durmaz)
ZERRİN TAŞPINAR ŞAHİN / Şiir 20
ŞÜKRÜ ERBAŞ / Şiirler 21
YAĞMUR ATSIZ / Şiir 23

RESİM

NEVHİZ TANYELİ ile konuşma 23

TİYATRO

CENGİZ KORUCU / Jozef Szajna ve Stüdyo Tiyatrosu 26

HUKUK

HASAN BIYIKLI / Meşnuten tahliye dedikleri... 28
ERŞEN SANSAL / Aksaklık infaz sistemindedir.. 29

KİTAPLAR

FAHRİ ÖZER / Bu kitap satar! 30

YARIN'dan...

3. yıl kutlu olsun
4. yılda daha ileri adımlara...

Yarın yayınlanmaya başlayalı tam 3 yıl oldu; Yarın'ı okuyor musunuz?

Bu satırları okuyanlar için, sorumuzun yanıtı kuşkusuz, evet olacaktır. Ama kaç yıldır ya da kaç aydır okuyorsunuz? Yanıtını asıl almak istediğimiz de işte bu soru. Çünkü bir derginin yayın yaşamı, onu tüm yönleriyle tanımak ve kavramak için gereken sürece bire bir karşılık düşer. Yayınını sürdürmesinin güvencesinin yalnızca okuyucularının özverisi olduğunu bile bile o derginin çıkışına karar verebilmek, yasal ya da yasadışı sorunlara göğüs gerebilmek, maliyetlerin akıl almaz tırmanışına ayak direyebilmek ve her biri birer ayrıntı olan türlü çeşitli sorunları adım adım çözerek, yayınını sürdürebilmek, işte bir derginin kavranması gereken yayın süreci bunların tümünü kapsar. Bu nedenle de, Yarın'ı gerçekten tanıyorum diyebilenler, ancak 1 Eylül 1981'den bu yana onun yanıbaşında olanlardır.

Yarın yayınlanmaya başlayalı tam 3 yıl oldu; 3 yılda ülkemizde ve dünyada neler oldu, neler değişti, hiç düşündünüz mü? Belki bir rastlantı, belki bilinçli bir yeralış, hangisi olursa olsun, Yarın'ın yayınlandığı 3 yıllık dönem, gerek ülkemizde, gerek dünyada son derece önemli gelişmelere tanık oldu. Emperyalizmin uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden politikasını tırmandırdığı bu yıllar içinde, bölgesel savaşlar uluslararası ilişkilerde önemli sonuçlara yolaçtı. Ülkemizde üç ayrı seçim yaşandı. Olağanüstü bir dönem içinde yaşanan üç seçim, ayrı ayrı sonuçlarıyla birlikte, ülkemizin sürüklendiği noktalar, sancılar içindeki demokrasimiz, demokratikleşme yolundaki çabalar... Üç yılda çok şey oldu, çok şey yaşadık.

Sanata ve edebiyata duyulan gereksinim 3 yıl içinde görülmedik biçimde arttı. Ne çok dergi çıktı, yayınevi kuruldu, kitap yayınlandı. Sanata ve edebiyata duyulan açlıktan mı, yoksa başka nedenlerden mi? Bu bir açlık değil, olsa olsa bir yanılsamadır. Yarın bu yanılsamayı dağıtıp toplumcu gerçekçiliğin uyarıcılığını kullanmak için yayın yaşamına atıldı. Toplumcu gerçekçiliğin genç soluğu olup olmadığı yargısını en iyi onun bilinçli okuyucuları verebilir, bundan öte söze de gerek yoktur.

Gençliğin bu ölçüde kıyıya itildiği bir başka 3 yıl herhalde yoktur. "Genç" olmak, "suçlu" olmak kavramıyla, en çok bu 3 yılda özdeşleştirildi. Gençler ya genç olmanın siyasal ve kültürel gereklerini yerine getirmeme ya da "hakettiklerime" boyun eğme ikilemine zorlandılar. Her zaman bu iki seçenekten biri seçildi, sonuçlarına da hala katlanılıyor. Yarın işte böyle bir 3 yılı kucaklamaya çalıştı. Gözü hep ileri dönük, gençliğin sözü, söz hakkı olmayı amaçladı. Yarın 3 yıl önce de gençliğin dergisi olma savıyla yola çıktı, ne ölçüde olabildi, bu tartışılabilir ama, en azından şu son aylarda bu görevinin daha çok bilincinde ve bu görevleri doğrultusunda daha üst düzeyde işlevleri yüklenebilmek için yeterince cesaretli.

Yarın 3 yaşında; 37 aydır geride hiçbir boşluk bırakmadan, kesintisiz biçimde yayınlanıyor. Ne çok eksiklikleri, ne çok sorunları oldu. Siyasal bir kişiliğe, başardıklarıyla yaklaşılmaz. Şimdi Yarın'ı değerlendirirken, ona da öyle yaklaşılmayacağını biliyoruz. Yapılanlar, yapılması gerekenlerdi. Yapılamayanlar da. Bu yüzden şimdi kolları sıvamanın tam sırasıdır. Yarın bir ideali yaşatmaya çalışıyor. Onun yanıbaşında yeralmanın sırasıdır. 4. yılda daha ileri adımlara. Sevgiyle.....

□ SAHİBİ
Sami Alptekin

□ SORUMLU YAZI İŞLERİ YÖNETMENİ
Semih Gümüş Acar

□ TEMSİLCİLİKLER
İsveç: Gürhan Uçkan, Box 38045, 100 64 Stockholm
İzmir: 847. Sokak, 8/313 Konak - İzmir

□ DAĞITIM
Yetkin Dağıtım

□ ABONE KOŞULLARI
Yurtiçi/Yıllık 1500 TL.
Altı aylık 800 TL.
Yurtdışı/Yıllık 30 DM.
Altı aylık 16 DM.
Yurtdışı tek fiyatı 3 DM.

□ İLAN FİYATLARI
Kapak/
Tam sayfa: 50.000.- TL.
Yarım sayfa: 25.000.-TL.
Çeyrek sayfa:12.000.-TL.
İç sayfalar/
Tam sayfa: 30.000.- TL.
Yarım sayfa:15.000.- TL.
Çeyrek sayfa: 8.000.- TL.

□ TEKNİK İŞLER
Dizgi : Norm Dizgi
Film : Barok Ofset
Baskı : Daily News
Grafik düzenleme: Yarın

□ YÖNETİM ADRESİ
Hanımeli Sok. 15/15
Sıhhiye - Ankara

□ YAZIŞMA VE HAVALE ADRESİ
Yarın, P.K.: 723 Kızılay-Ankara

NELLY JORDANOVA

Nelly Jordanova, yaşı otuzdan küçük genç kuşak Bulgar şairlerindendir. Kadastro mühendisliği okumuştur. Şiirleri ödüllere değer görülmüştür.

Türkçesi: ÖZDEMİR İNCE

Açıklama

Yitirirm somut gerçekliğimi hemen
kimi insanlara inanacak olsam -
konuşmaya başlar başlamaz şiirlerde
bir şeylere kederlenip tasalansam
artık hiç düşmanım kalmasa
hasta ya da sağlıklı olsam
yansam ya da karların arasında,
bitsem burnunun dibinde dertli dünyanın,
ister benim içimde olsun, ister
bir düzen içinde olsun kargaşa,
doğru bir adım attığım zaman
ne zaman merdivenin son basamağına varsam
Belki suçlu suçlu bakarım gözlerimle
ne zaman kendime çiçekler alsam...

Ne zaman yitirsem kendi ağırlığımı
ve ne zaman ağırlıksız kalsam
sorarım hemen kendi kendime:
"Uçuyor muyum, uçmuyor muyum acaba?"

Kadın

Bir mucizedir böyle kadın olmam.
Ama gene de basit bir şey aslında,
o büyük oruç günlerine karşı
bir avuç ısı saklıyorum kendime avucumda,
küçücük bir gülüş kaynağı
melhem olarak yürek acılarına,
bir ilkyaz günahı, pırılpırıl,
zamanın sonsuz kanatlarında...

Küçük küçük mucizeler bilirim daha,
tutabilirim yağmurları da,
ama hiç, hiç kar yağar mı
büyük şölenlerin ardından, sonra?

Efsane

Alexandre Guerov'a

Ve tekrar gömülüyor kumlara ayaklarım,
bir deniz tutuşacak güneşin altında.
Giderek daralıyor yamaçlara doğru,
Kaçacak olsam, yazgı ipi boynumda.

Gölgesini gördüm senin destanının,
Dönüp duruyordu çevresinde insanın.
Ah bir bulsam kendimi, ama onda,
yitip giderim bir deniz yankısı gibi.

Acı

Büyük mü yoksa küçük mü
gelir boğazıma - acı,
bir ceviz gibi tıkanır mı boğazıma?
Biri yeter, ikisi fazla, durma,
boğar beni -
sussam da konuşsam da.
Kararır mı yoksa parlar mı
saydam gözyaşı?
Bir tutam tuz atarsın
yeniden, acılarıma.
Bir yerlerde ağlarken
bilinmedik doruklar -
gelir ve gözlerime
iki uykulu yıldırım çarpar.

Yirminci Yüzyıl

Ne taşa, ne de demire inanıyorum,
önemli şeyler yitirmiş bile olsam,
görünen şeylerden sakınıyorum kendimi-
plâstikten dünyanın dokusu,
ama güzel mi güzel doğrusu.

Ağaç eğer bir erdem benzeri
dokunmak isterse gelip bana,
parıldaması gerek kesinlikle
alaycı yalımımın bakışlarında.

Evet, yanılmam da mümkündür,
gözlerimin kör olması neon ışıklarından.
Ama güneş ayırmak zorunda değil midir
bir köşeye benim için, bir yürek bana?

Doğum

Başak! bunaltır yaz
olgunlaşmamış buğday saplarını,
güçlükle deler uç
ve her an acıtır.

Bir kök kaçar aşağıda-
mutlu toprağın arasından
fışkırdım bir çığlık gibi yukarıya,
güneşe doğru
ve güldüm.

Altın gülüşün dolaşır senin
tarlaları mayıstan mayısa,
kaygılıdır ama yaz:
bir çiçek olacak mıyım tepeden tırnağa?

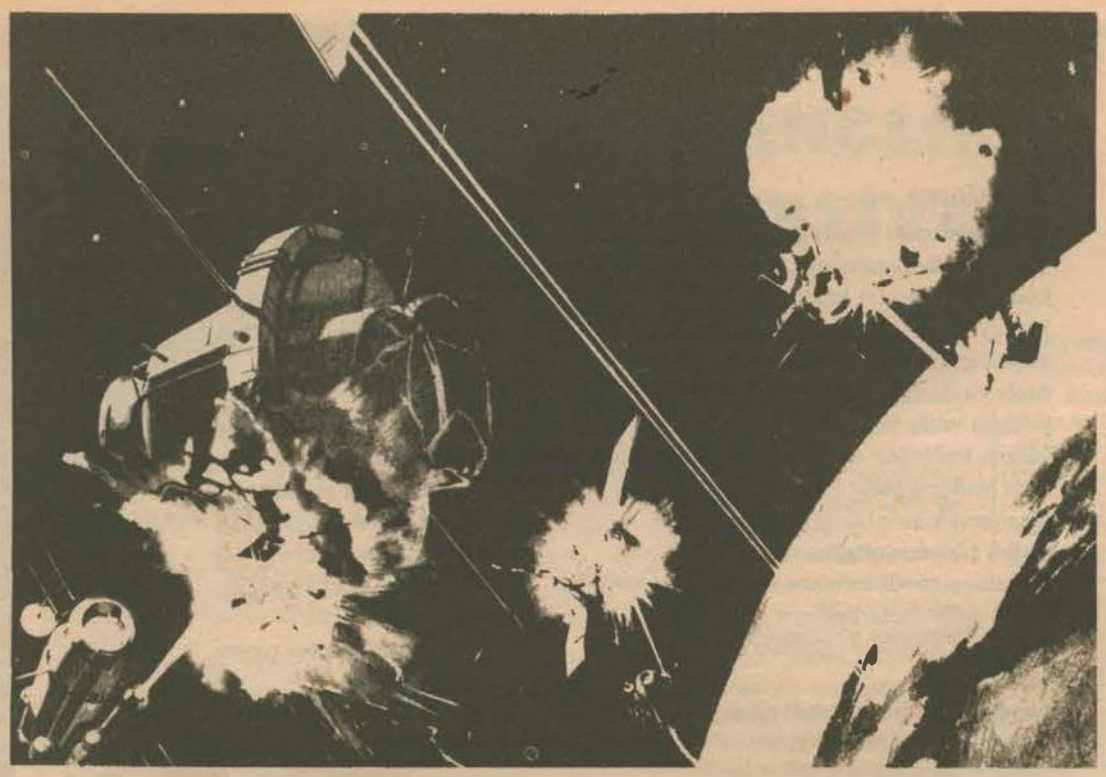

> Pentagon planlarının rolü, her Mekik uçuş programında biraz daha artıyor. 1986'ya dek gerçekleşmesi planlanan 44 Mekik uçuşundan 13'ü şimdiden yalnızca ve kesinlikle askeri amaçlar için ayrılmış durumda. Pentagon yetkilileri ise, 1994 yılına dek yalnızca kendi denetimlerinde 144 Mekik uçuşu istiyorlar. Mekiğin askeri amaçlı uçuşlarının 1985 yılında başlaması öngörülüyor.

UZAYIN SİLAHSIZLANDIRILMASI

1 EYLÜL 1984 BİR UZAY SAVAŞI ÖNLENEBİLİR

Derleyen : Yarın Araştırma Bürosu

Gökyüzü yüzyıllar boyu ilgisini çekti insanoğlunun. Geceboyu göz kırpan yıldızları, güneşi. ayı, karı, yağmuru, gökgürültüsüyle bilinmezliğin ve kuvvetin kaynağı oldu. Teknolojinin ortaya çıkışından başlayarak da, bu ilgisini somutlamaya, onun hakkında bilgilenmek istemeye de başladı.

İlk gökyüzü çalışmalarının başladığı tarih ve yer kesin olarak belirtilemiyor. Ancak eski Mısırlıların, Çinlilerin, Asurluların, sonraları Arapların, Yunan ve Romalıların bu çalışmalara ciddi olarak eğildiği biliniyor.

Yıldızları ya da uzayı bir hedef olarak ilk belirtenler Romalılar olmuş ve ad astra (yıldızlara doğru) sloganlarıyla bu isteklerini dile getirmişler.

Ama ne kadar savaşçılıklarıyla tanınmış olurlarsa olsunlar, Romalılardaki bu "havalanma arzusu" herhalde Kartacalıları uzayda altetme isteğinden kaynaklanıyordu.

İnsanoğlunun uzaya ilk çıkışından bu yana 23 yıl geçti. Ve bir zamanlar insana yeni dünyalar, yeni ufuklar arama, bilinmezi insanlık için kullanılır kılma amacıyla başlayan bu girişimler, şimdi ne yazık ki, onu topyekün sonuna hazırlamanın eşiğinde bulunuyor.

YILDIZ SAVAŞINA HAZIRLIK

21 Ocak 1984 günü, California-Edwards hava üssünden havalanan F-15 tipi bir savaş uçağı kalkışından az sonra yaklaşık 5.5 metre boyunda bir füze fırlattı. ABD yeni uydu avcısı ASAT antiuydu füzesini deniyordu. 500 kilometre yüksekliğe dek çıkabilen ve ses hızının yaklaşık 40 katı bir hızla uçabilen bu füze, uzaydaki nesneleri çarparak tahrip etmek için tasarlanmıştı.

Bu silahın denenmesi, ABD'nin Mart 1983'de Reagan'ın önerisiyle başlatılan yıldız savaşı programına uymaya iyice kararlı olduğunu gösteriyor.

Mart 1983'de başkan Reagan Birleşik Amerikalı bilim adamları'na bir çağrıda bulunarak,tıpkı daha önce atom bombasını armağan ettikleri gibi, kıtalararası füzeleri ABD topraklarına varamadan saptayıp zararsız duruma getirecek bir silahı Amerikalılara armağan etmelerini istemişti. Ayrıca önümüzdeki yüzyılı da kapsayacak erimde,uzayda ya da yerde üslenmiş anti-füze ve anti-uydu sistemleri için yoğun ve kapsamlı çalışmalarda bulunmaları gerektiğini de ekledi. Bu yeni "savunma ölçütleri", yeni bir "korunma anlayışı" nın yaratılmasıyla sonuçlanacak ve birgün nükleer silahlara gerek kalmayacaktı. Buna karşın ABD yine de nükleer caydırıcılık yolunda görevlerini aksatmadan sürdürecekti.

Konuşmadan birkaç saat sonra Beyaz Saray basın sözcüsü Larry Speakes, Reagan'ın anti-balistik bir füze sistemi için çalışmalara başlanmasını öngören bir emri imzaladığını bildirdi.

TUTULMAYAN SÖZLER

Uzaya anti-balistik füze sistemleri yerleştirilmesi yolundaki karar, aynı zamanda, aralarında uzaydan yararlanma ve uzay araştırmalarının dünya barışı ve uluslararası güvenliği zedelememesini öngören ve 1967 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler kararının da bulunduğu birçok uluslararası anlaşmanın açıkça çiğnenmesi anlamına da geliyordu. Pentagon planları yalnızca uluslararası anlaşmaları değil, ABD ile SSCB arasında daha önce imzalanmış anlaşmalara da aykırıydı. Bu iki ülkenin 26 Mayıs 1972 tarihinde, hem SALT-1 adıyla da bilinen Stratejik Saldırı Silahlarının Sınırlandırılması, hem de Anti-Balistik Füze Sistemlerinin Sınırlandırılması doğrultusunda iki anlaşmayı birden imzalamış olmaları, kuşkusuz raslantı değildi.

O zamanlar, saldıran tarafın diğer tarafı da bu tip silahları kullanması doğrultusunda kışkırtacağı ve saldırmaya zorlayacağı, kanısı paylaşılıyordu. Anti-Balistik Füze (ABM) sistemleri böylece önce iki, sonra da bir alanda sınırlanıyordu. Bunlar, başkentlerin çevresindeki 150 kilometre çaplı alan ya da kıtalararası balistik füze depolarının bulunduğu bölgeleri.

Bugün hala uyulan ve geçerliğini yitirmemiş tek anlaşma, zor durumdaki gemi, uçak ve araçların yerinin saptanması ve kurtarma operasyonlarının organizesi konusunu ele alan uluslararası KOSPAS-SARSAT programı.

ÖNCELİK LASER TOPLARINDA

Geçtiğimiz yıl 40 dolayında Birleşik Amerikalı bilim adamı, Washington'da kapalı kapılar ardında, Başkan Reagan'ın "yıldız savaşı konuşmasına" verecekleri yanıtı aradılar. Amaçları yeni bir savunma programıyla bağlantılı olarak işleyecek araştırma projelerinin sayısını bir'e indirmekti.

Zamanla üç öneri diğerleri arasında belirginleşmeye başladı. Birincisi, üst düzeyde odaklaştırılmış ışınlarla hedefte eritme ya da buharlaştırma yoluyla delikler açarak onu tahrip edecek bir laser sistemiydi.

Amerikan uzay silahları projelerindeki ikinci eğilim çeşitli nükleer parçacıklardan oluşan değişik ışınlardan yanaydı. Bunların etkililikleri hedefi ısınma ya da çarpma yoluyla imha edecek öldürücü güçte radyasyon üretecek ivmelendiricilere bağlıydı. Laserle ya da elektron ivmelendiricileriyle yükseltilmiş ve yönlendirilmiş ışın demetleri, kıtalararası balistik füzelerden 100.000 kat daha hızlı yol alabiliyorlar.

Yeni uzay silahı olarak ortaya çıkan üçüncü öneri ise mikrodalgalar. Yönlendirilmiş mikrodalgalar hedefi bulmakla kalmıyor, aynı zamanda nükleer patlama sırasında da haberleşme işlevlerinin kesilmemesini sağlıyor.

Bu projelere ek olarak, araştırmacılar, yukarıda sözü edildiği türden uydu-avcıları ve askeri amaçlı uzay araçları gibi "konvansiyonel" uzay silahları üzerindeki çalışmalarını da sürdürüyorlar.

Örneğin, çok amaçlı bir uzay aracı olan Uzay Mekiğinin görevleri arasında askeri amaçlı uyduları, uzay komuta merkezlerini ve "yıldız savaşı" için geliştirilmiş ya da geliştirilecek yeni nesil silahları yörüngeye yerleştirmek de var. Pentagon planlarının rolü, her Mekik uçuş programında biraz daha artıyor. 1986'ya dek gerçekleşmesi planlanan 44 Mekik uçuşundan 13'ü şimdiden yalnızca ve kesinlikle askeri amaçlar için ayrılmış durumda. Pentagon yetkilileri ise, 1994 yılına dek yalnızca kendi denetimlerinde 144 Mekik uçuşu istiyorlar. Mekiğin askeri amaçlı uçuşlarının 1985 yılında başlaması öngörülüyor.

Yalnız askeri amaçlı araçlara hizmet verecek türden bir uzay merkezinin inşasına halen Vanderberg hava üssünde devam ediliyor.

> "Süddeutsche Zeitung gazetesi, ABD'nin anti-balistik füzeler konusundaki planları hakkında şu satırları yazmış: "Bir taraf kendini tümüyle güvenlikte hissedecek yeni bir silah nesli geliştirdiğinde, diğeri de onu izleyecektir. Bu tırmanış, silahlanma yarışını ancak ışın demetlerinin tam olarak istenen etkiyi sağlayacağı yere, uzaya taşıyacaktır. Bu şimdiye dek yapılmış tüm anlaşmaların geçersizliğine yolaçacaktır. Aynı zamanda saldırıda da kullanılabilmelerinden dolayı, gelecek yüzyılın silahlarını savunma silahları olarak nitelemek, kesinlikle kabul edilemez." "

1981'de Kongre üyesi Ken Kramer, ABD Hava Kuvvetleri'nin adının Hava-Uzay Kuvvetleri olarak değişmesini kapsayan bir öneriyi Beyaz Saray'a sundu (Aerospace Forces). Bunu izleyerek, 1 Ekim 1982'de Kurmay Başkanlığı Colorado Springs olmak üzere Uzay Komandoları, ABD hava Kuvvetleri'ne bağlı bir birim olarak kabul edildi. Uzay Komandolarının görevi, askeri amaçlı uyduları ve Mekiğin askeri amaçlı uçuşlarının kontrolu, ileride olabilecek askeri amaçlı ve insan taşıyan uydu uçuşlarının planlanması ve sorumluluğu, laser kullanımı olan silahların tasarlanıp geliştirilmesi ve anti-uydu silahlarının gelişiminde danışmanlığın yürütülmesi gibi tümüyle "yıldız savaşı" hazırlıklarına zemin oluşturan çalışmalardı.

onu izleyecektir. Bu tırmanış, silahlanma yarışını ancak ışın demetlerinin tam olarak istenen etkiyi sağlayacağı yere, uzaya taşıyacaktır. Bu şimdiye dek yapılmış tüm anlaşmaların geçersizliğine yol açacaktır. Aynı zamanda saldırıda da kullanılabilmelerinden dolayı, gelecek yüzyılın silahlarını savunma silahları olarak nitelemek, kesinlikle kabul edilemez."

Regan'ın önderliğiyle hız alan uzayın silahlandırılması çalışmalarının Amerika 'nın "karlı" ve "kazanılabilir" bir nükleer savaş stratejisi yaratma çabalarının bir parçası olduğu artık bir sır olmaktan çıktı. Bu strateji tüm alanlarda kurulacak kesin bir askeri üstünlüğü öngörüyor. Zaten Pentagon savunma uzmanları uzay silahlarının geliştirilmesi ve uygulanmasını da kapsayan ABD uzay programını savaşı yönlendirecek bir "hizmet" olarak nitelemekten hiç çekinmiyorlar.

Tabii bütün bu çalışmalar parayla dönüyor. Uzay harcamaları ABD bütçesinde en hızlı artan kalemi oluşturuyor. Paraların nasıl ve nerelerden aktığına, Wall Street Journal şöyle dikkat çekiyor:

7 Haziran 1982'de TRW Elektronik Savunma Bölümü, Birleşik Uzay Operasyonları Merkezi'ne (CSOC) teknik donanım sağlamak üzere Hava Kuvvetleriyle 69.3 milyon dolarlık bir kontrat imzaladı. İnşaat ve donanımların yerleştirilmesi hala sürüyor.

Aynı şekide 18 Ocak 1983'deRockwell International, uzay araçlarına yedek parça sağlanması için 5.5 milyon dolarlık, 1 Temmuz 1983'de ise The Martin Marietta Corporation uzay mekiği yer sistemlerine donanım sağlamak için 66.7 milyon dolarlık, ve diğer birçok şirketler de milyonlarca dolarlık anlaşmalarla çeşitli konularda uzay çalışmalarına katıldılar.

Kaynakların uzayın silahlandırılması yolunda nasıl cömertce kullanıldığı konusu Amerikan basınında sık sık yer alıyor. New York Times gazetesine göre, yalnızca 1984-1988 dönemi için Pentagon'un "yıldız savaşları" programları araştırma ve geliştirme çalışmaları için öngördüğü ödenek 167 milyar doları buluyor. Bu miktar ABD'nin son yirmibeş yıldaki tüm askeri ve sivil harcamalarına eşit.

Federal Almanya'da yayınlanan Süddeutsche Zeitung gazetesi ABD'nin Anti-balistik füzeler konusundaki planları hakkında şu satırları yazmış: "Bir taraf kendini tümüyle güvenlikte hissedecek yeni bir silah nesli geliştirdiğinde, diğeri de

BU ÇILGINLIK DURDURULAMAZ MI?

ABD'nin önde gelen birkaç bilim adamı içinde, "hidrojen bombasının babası" gibi kötü bir ünvana sahip olan Edward Teller, bugün de "yıldız savaşı" için kolları sıvamış bulunuyor ve elektron ivmelendiricileriyle güçlendirilmiş laser toplarıyla düşman füze ve uydularını "göklerden söküp atacak" olan uzay kruvazörlerinden sözediyor.

Yine de aralarında 40 tane Nobel Ödülü sahibinin de bulunduğu, çoğu Amerikalı olan bilim adamları ve 100 Kongre üyesinden oluşan bir

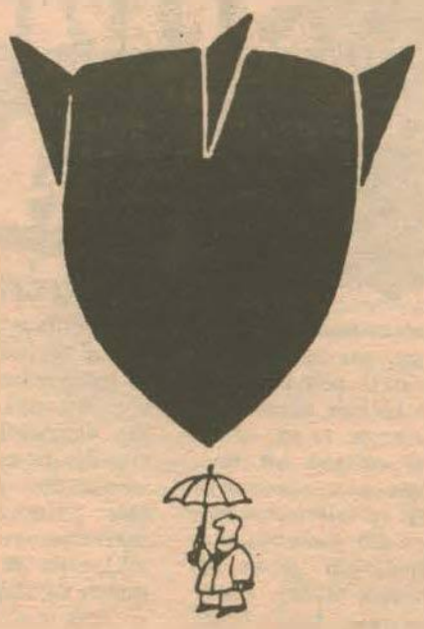

grup Pentagon planlarının silahlanma sarmalına bir halka daha eklemek ve savaş tehlikesini daha da artırmaktan başka bir işe yaramayacağı kanısındalar. ABD Başkanının aksine, ünlü bilim adamları uzayda girişilecek silah oyunlarının dünyada gerçekleşecek savaşa yol açacağını bildiriyorlar.

Bu kanıda olanlar tabii ki yalnızca Amerikan bilim adamları değil. Stokholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI) yöneticisi Frank Blackaby şöyle bir uyarıda bulunuyor: "Askeri güçler öteki tarafın uydularını etkisiz bale getirerek, bu alandaki gelişimini engelleyeceği, böylelikle de büyük bir avantaj elde edileceği kanısındalar. Uzayın askerileştirilmesi (silahlandırılması), silah yarışına bir kez başlandığında geriye dönüşün ne kadar imkansız olduğuna da iyi bir örnek oluşturuyor. Bu alandaki silahlanmanın derhal kesilmesini sağlayacak olan ve anti-uydu operasyonlarını yasaklayacak bir anlaşmanın imzalanması, pratik bir çözüm olarak, gereklidir."

Evet, en azından bu alandaki silahlanma çılgınlığı hâlâ durdurulabilir. Sorunun çözümü politiktir. Sorunla ilgili tarafların politik ve teknik düzeyde görüşmelere başlamaları gerekiyor. Aksi halde yakında başımızın üzerinde parlak mavi renkleriyle laser demetleri kol gezmeye, isabet almış uydu parçaları alevden toplar gibi yağmaya başlayabilir. Bir zamanlar insanoğluna erişilmez görünen mavi göklerin, ellerinde laser toplarından mızrakları ve mikrodalga ağlarıyla gladyatörlerin dövüştüğü bir arenaya dönüşmesine seyirci kalınamaz. Çünkü bir dövüşçü diğerinin sırtını yere getirdiğinde, ne yazık ki parmağını aşağı indirecek bir hakem bile kalmamış olacak artık.

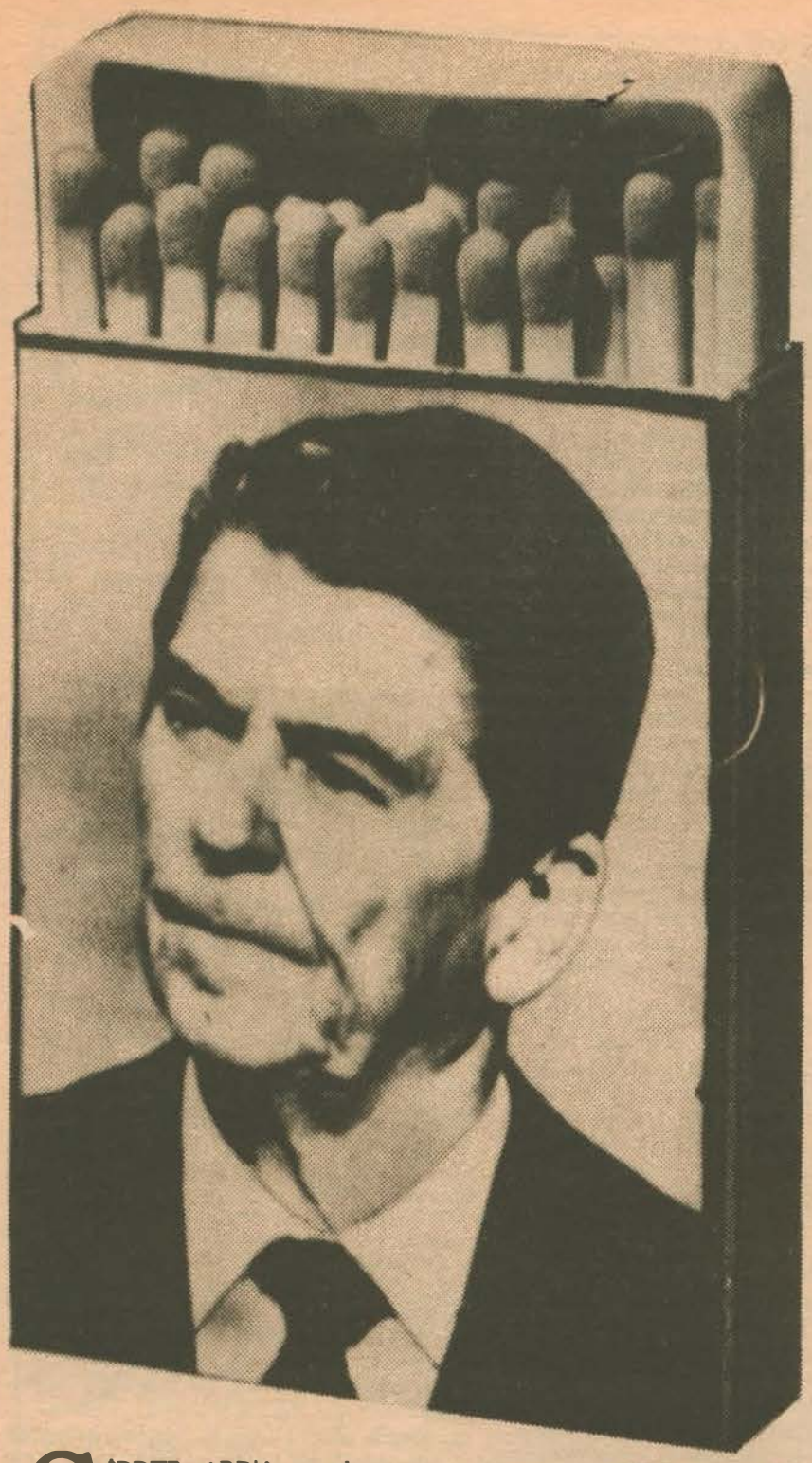

ŞİDDETİN TİCARETİ

Grigori Oganov

ŞİDDET, ABD'de neredeyse tüm sorunlar içinde en acil olanı. Sosyologlar, en önde gelen sorunlar sıralamasında, işsizlik ve enflasyon yanında, yani "Hür teşebbüs" dünyasının bu kanayan yaraları yanında şiddet ve zorbalığı da aynı kertede sayıyorlar. Bu, özellikle büyük kentlerde ve gerek Atlantik, gerekse Pasifik kıyılarında, yani ABD'nin en yoğun yerleşme bölgelerinde kendini apaçık gösteriyor.

Hırsızlıklar, ırza geçmeler, cinayetler, intiharlar, kundaklamaya bağlanan büyük yangınlar, banka ve eczane soygunları ve diğer saldırılar Birleşik Devletlerin sıradan günlük olaylar listesinde bulunuyor. New York, Washington, Chicago, Philadelphia'nın birçok semtinde hava karardıktan sonra sokağa çıkmaya cesaret edilemiyor. Ee, bu düpedüz balta girmemiş orman, diyeceksiniz! Evet, öyle. Bunun üstüne bir de, habire artan ırk çatışmalarını, işsizliğin doğurduğu sorunları, yoksulu evsiz barksız kalmaya mahkum eden acımasız kira yükselişini eklemek gerek üstelik. Dört bir yanda yayılan uyuşturucu madde ve alkollikli tutkularını, ana baba ile çocuklar arasındaki parçalanmayı, gençlerin kitle halinde aileden kopup kaçışını, cinayet ve suç oranının yükselişini ekleyin bir de...

Suçluluk, Amerikan gazetelerinin, dergilerinin ve televizyonunun demirbaş konusudur. Radyoda bundan söz edilmeksizin geçen bir saat yoktur hemen hemen. Haber değeri ve sıralaması bakımından, ABD kitle iletişim araçlarının kendilerine göre bir tasarımı vardır. Buna göre saldırılar, hele "enfes" ve özellikle de kanlı cinayetler kesinlikle birinci sırada yer alır. Bir gazete, büyük bir bilimsel buluş haberini, binlerce kişinin işten atılış haberini ya da yetenekli bir yazarın bir şiir kitabının yayınlandığı haberini -eğer o yayınevi ile cömertçe bir reklam anlaşması yoksa tabii -rahatlıkla çöpe atabilir, bir televizyon kamerası da aynı şekilde böyle şeyleri "gözden kaçırabilir". Ama buna karşılık... bir banka soygunu ya da şöhretli bir film yıldızına yapılan bir saldırı, üstelik en küçük ayrıntılarına kadar, keyifle izlenecek biçimde ve "plâstik" inceliklerivle sergilenir. Bu da herhalde "sanat aşkı"ndan değil, sırf hesap gereğidir. Gerilim yaratıcı, sinir gıcıklayıcı ne varsa televizyon ekranına olta yemi gibi getirilir ki, bir yığın insan ona takılsın ve bu sayede firmaların istedikleri gibi malların reklamı sağlansın. Öyle ki, Robert Kennedy'nin öldürülüşü ile ilgili birinci derece haberi verirken bile arasına reklam spotları sokuşturmakta hiç tereddüt etmediler. Varın artık, "normal" cinayet haberleri nasıl veriliyor, siz düşünün...

Bu arada televizyonun etkisi, ters tepen bir silah durumunu alıyor. Bugün televizyon ekranındaki kriminalite (vur-kır-öldür), Amerikan toplumu içinde ciddi bir sorun durumuna gelmiştir ve aklı başında insanlar bunun huzursuzluğunu duymaktadırlar. Biçimsel olarak, sanki televizyon böylece, somut durumu olduğu gibi sergileyerek, ülkede zorbalığın tırmanışından, tehdit edici boyutlara ulaşan cinayet ve saldırı furyasından, gençlerin dehşet verici ve pervasız çeteler kurmaya varan başıboşluğundan toplumu bilgilendiriyor, yani toplumsal görevini yerine getiriyor gibi görünebilir.

Oysa bu tür görünümlerin etkisi, tam anlamıyla ters ve olumsuzdur. Durmaksızın saldırı, cinayet, kana bulanmış kurbanlar, değişip duran suçlu avları, polis terörü, acı ve nefretle gerilmiş yüzler seyretmek televizyon seyircisinin ruhunu ezmekte ve psikologların görüşünce son tahlilde seyirciyi, körletilmiş ve kurbanın duygularını paylaşamaz yahut düpedüz normal insanın doğal etkilenmelerini gösteremez, duyamaz hale getirmektedir. Ayrıca, insan davranışlarında şiddet sahnelerinin etkilerinin su yüzüne çıktığı durumlar da bilinmektedir. Bu etkilere en açık unsurlar özellikle, kararsız, kolayca kapılabilen kişilikler ve de gerek perde, gerek ekran kahramanlarını taklide eğilimli, kanlı cinayet hikayelerinin 'romantizm'ine sardırmış gençler olmaktadır.

Ayrıca, programların en fazla ilgi çekiyor olmasının nedenini de aslında gerçekten zengin bir seçenek şansının bulunmayışında aramalı. Harris Demoskopi Enstitüsü'nün yaptığı esaslı bir inceleme anketi sonuçlarına göre, gerçi cevaplayan televizyon seyircilerinin yarıdan fazlası sürekli kriminal ve Western hikayelerini izlemekteler, fakat bizzat bunların ezici çoğunluğu bile, bu tür yayınların büyük oranda azaltılması gerektiği görüşündeler. Ve bunda şaşacak bir şey yok. Çünkü Amerikan televizyon seyircisi artık şiddete, kelimenin tam anlamıyla gırtlağına kadar doymuş durumda. Üstelik yalnız televizyon ekranındakine de değil. 1976-77 sezonunda ABD'de gangster ve şiddet filmlerinin seyircisinde bir düşüş kaydedilmiştir. Bu henüz demek değildir ki, Amerikalılar bu tür "manevi" beslenmeye hayır deme aşamasına gelmişlerdir, fakat ilgilerinin azaldığı da gözardı edilemez.

Pensylvania Üniversitesi'ne bağlı Annenberg Komünikasyon okulundan bir grup araştırmacı, televizyon akşam programlarının eğlence yayınları konusundaki kesin raporlarında şu sonuçları çıkarmışlar: "Program yapımcıları, seyircinin dikkatini çekmek ve bağlamak için yayınları daha gerilim verici yapmak ihtiyacındalar. Bu ihtiyaçla, seyirci, şiddetin habire daha vahşi biçimlerine alıştırılıyor. Bu yolla öyle bir doygunluk ötesine varılıyor ki, daha bugün vahşet olarak etkilenilen şey, bir sonraki gün soğuk karşılanır oluyor.. Şiddet, şu ya da bu biçimde sekiz ile on yavında görülüyordu. Bir yayında ortalama beş şiddet gösterisi sergilenmekte. (Bu sayı, güldürülerde üç'ten çizgi filmler ya da dramlarda yediye çıkıyor). Her saat için yedi'yi (güldürülerde beş'ten çizgi filmlerde yirmidört'e kadar çıkarak) buluyordu. Şiddet, terör, yayınının ana bağlayıcı unsuru durumunda."

Bugün ABD'de şu da kafaları meşgul ediyor: Haberlerde şiddet motiflerinin ve eğlence programlarında benzeri sahnelerin anormal derecede çok verilmesi, seyirciyi, gerçek hayattaki silahlı saldırıların, kaçırmaların ve cinayetlerin dehşetini artık tam algılayamaz hale getirmiş.. Annenberg okulunun yukarıdaki raporu da, "Televizyon seyircileri," deniliyor, "giderek, gerçek hayattaki şiddet ile hayali şiddeti, yazma ile yaşamayı biribirinden

daha az ayırabilir oluyorlar. Kennedy'nin öldürülüşüne ya da Vietnam savaşının vahşetine inanmaları zordu, çünkü beri yanda her akşam televizyonda seyrettikleri şeyler bunlara tıpkısı tıpkısına benzemekteydi. Bir televizyon filmindeki şiddet sahneleri habire daha gerçeğe benzetilerek gösterilirken, haber yayınlarındakiler de habire daha fantastik yapıntı üstlübuna benzetilmekte, öyle ki artık biri öbürüne karışıp karmaşıyor..."

Şiddet konusunun, basında, radyoda ve televizyonda böylesine kontrolsuz, sınırsız ve pervasızca kar amacı uğruna kullanılmasının izin verilemeyecek birşey olduğu görüşünde bulunan toplumbilimciler, eğitimciler ve kamu kişileri, kitle iletişim araçlarının ahlaksal sorumluluğuna, her geçen gün daha sıkça parmak basıyorlar. Radyo ve televizyon vericisi sahiplerinden yaklaşık 6 bininin üyesi bulunduğu Radyo İşverenleri Ulusal Birliği yönetimi, -batı kıyı bölge televizyonu yayınlarında cinayet temasının çok fazla verilmesinin etkisiyle- Washington'da vardığı bir kararla, hiç değilse iki saat, 19.00-21.00 arası, içinde şiddet bulunmayan, aile programları denen yayınlara yer verilmesi önerisinde bulundu.. Bu kadarcık bir öneri bile, televizyon prodüktörleri ve Hollywood yazarlarında büyük bir öfke yarattı. Davalar açtılar ve de, sanatçı özgürlüğüne ve teşebbüs özgürlüğüne karşı görülmedik bir saldırı var, diye açıkladılar. O son dedikleri ise, bilindiği, gibi, Amerikan demokrasisinde en kutsal dokunulmazlıktır.

Böyle derken tüyler ürpertici çok sayıda gerçek görmezlikten geliniyor. Örneğin Boston'da polis tarafından gözaltına alınan altı genç, otomobiline doldurmak üzere elinde dolu benzin bidonu ile gitmekte olan bir kadına saldırmış ve benzini zorla kadının üzerine döktürmüşler, bir çakmakla da tutuşturmuşlardı. Kadın hastanede ölürken, katiller de polise şunu anlatıyorlardı: Televizyonda seyrettikleri bir cinayet filminde, bir takım veletler evsiz barksız bir yetimi işkence edip sonra da yakıyorlarmış. Bu film pek hoşlarına gitmişmiş.. Televizyonda en son seyredilen bir şiddet ya da bilim-kurgu filmindeki bir cinayet yönteminin ve kişisinin "hayata geçirilmesi" ile o kadar sık karşılaşılıyor ki! Polis o kadar çok kez saptadı ki bu gerçeği, cinayeti işleyenler bunu kendileri de itiraf ettiler.

Ne var ki, kitle iletişim araçlarının sorumluları itiraf etmek istemiyorlar. Bunun için, caniliğin (kriminalitenin) nedenlerinin guya enine boyuna incelendiği ve de film ile televizyonun "sorumluluğunun" bir "varsayım" oluşundan sözedilen sivri akıllı makaleler ve etütler de eksik değil yanlarında. ABD televizyonunun şiddet, ahlaksızlık ve zorbalık aşkının açıklamasını yapmak için nelerden yararlanılmıyor ki! Bu kabarık liste, bilimsel teknik ilerlemenin derinlerdeki yanklarından ve hayat tarzına, değer yargılarına ve bugünün insanının psikolojisine yaptığı etkilerden, "saldırganlık ve vahşet insanın değerinde vardır" biçiminde, uydurulmuş bayat laflara kadar uzanıyor. Amerikan televizyonunda ki, şiddet konusu ile ilgili komisyonun üyesi Amerikan senatörü John Pastore şu karanlık savı getiriyordu: "Şiddet ve zorbalık da sevgi gibi insan hayatının ve toplumsal karakterin vaz geçilmez bir unsurudur ve bu nedenle televizyon dramlarının da en önemli unsurlarından biri olmak durumundadır. Şiddete dayalı dramların hiçbir zaman televizyondan yokolacağını sanmıyorum". Senatörü tamamlar biçimde, "TV Guide" magazini de Kasım 1976 sayısında: "Ola ki özellikle biz teröre eğilimli bir ulusuzdur", diye yazıyordu. Bu netleştirme de hiç yoktan değil. Birçok araştırmacı Birleşik Devletler'in, ülke topraklarını ele geçirip yerleşme sürecindeki belirleyici özelliklerle ilgili tarihsel incelemeleri kaynak gösteriyorlar.

Kızılderili kavimlerin hesabının görüldüğü kanlı dönemden sürüp gelen vahşet, zorbalık, şiddet ve insanlık dışılık zinciri, rezillik ve alçaklık dolu kölecilik döneminde onun vahşi gelenekleriyle, linç'in kurumlaşmasıyla, daha sonra günümüze kadar gelen Ku-Klux-Klan'ın alevler içinde insan yakan haçlarıyla ve miras kalan ırk düşmanlığı ile devam etti. Bütün bunlar, kuşaklar boyu beyaz Amerikalının hayatı oldu ve bu miras bugün de pek öyle yenilmiş aşılmış değil. Bugünün milyonlarca Amerikalısının görüşlerine, ahlakına ve düşünüşüne ırk ön yargıları bulaşmış durumda ve bu, gerek kişilerin, gerekse kendiliğinden toplulaşıveren, ustalıkla yönlendirilen sürülerin iğrenç taşkınlıklarında ve barbarca eylemlerinde gösteriyor kendini.

Film ve televizyondaki şiddeti aklayan teorilere, diğerleri arasında, Amerikan toplumsal ruhbilimcisi (sosyalpsikolog) Seymour Feshbach ve ruhbilim profesörü Bruno Bettelheim tarafından da "bilimsel" destek sağlanmış. Feshbach'ın getirdiği gerekçeler, insanın kendi içinde potansiyel olarak bir şiddet eğiliminin bulunduğu tezine dayanıyor. Feshbach'ın görüşünce, ABD film ve televizyonundaki vahşilikler, şiddet güdüsünün itkisi ile hareket eden bireye, içindeki saldırganlığı somut bayatta gerçekleştirmek zorunda kalmaksızın, büyük oranda "boşa-

> Kızılderili kavimlerin hesabının görüldüğü kanlı dönemden sürüp gelen vahşet, zorbalık, şiddet ve insanlık dışılık zinciri, rezillik ve alçaklık dolu kölecilik döneminde onun vahşi gelenekleriyle, linç'in kurumlaşmasıyla, daha sonra günümüze kadar gelen Ku-Klux-Klan'ın alevler içinde insan yakan haçlarıyla ve miras kalan ırk düşmanlığı ile devam etti. Bütün bunlar kuşaklar boyu beyaz Amerikalının hayatı oldu ve bu miras bugün de pek öyle yenilmiş, aşılmış değil.

hm" olanağı sağlıyormuş. Bundan dolayı, film ve televizyon yayınlarında vur-kır-öldür'ün ve zorbalığın daha da tırmanmasına, iyileştirici ve caydırıcı bir tedavi olarak bakılmalıymış. Seyirci ne kadar çok kaba kuvvet zorbalığı ve boğuşma seyrederse, bu sahneler ne kadar kanlı düzenlenirse, içinden dolup taşan arzularından da bir o kadar arınırmış ve de mutluluğa kavuşurmuş, günlük hayatta bir o kadar uyumlu ve tutarlı davranırmış.

Fakat çağlar değişiyor ve seyirci bir zamanların "gişe rekorları"ndan yüz çeviriyor artık. Şirin bir sarsıntıya olan "aşağılık" sevgisiyüzünden New-York'u teröre boğan dev bir goril üstüne çevrilmiş ve büyük reklamlarla lanse edilen süper dev "King-Kong"da bile beklediklerini bulamadılar. Prodüktörler batmaktın kıl payı sıyırdılar. Yeni bir Hollywood krizi mi bu? Asla. Fakat gene de, kararsız piyasa durumu, eldeki malzemenin yetersizliği ve de doygunluğu taşmış izleyicinin "havası" açısından, iş adamları yeni eğlencelik yöntemleri arama gereğini duyuyorlar.

Bu anlamda son "yenilikler"den biri, 17-25 yaş arası kuşağa özgü -çünkü bunlar hoşnutsuzmuşlar, televizyonun artık ilginç olmayan programlarından "tüyleri diken diken oluyor"muş-, ucuz ve kısa sürede üretilen filmler fabrikasyonu... İlginçtir ki, burada da gene televizyon seyirci "yığın"ının en -aşağılık demiyelim- ilkel zevk duygularına ve ihtiyaçlarına başvunuluyor. Yapımcı herkesin önünde açık açık yazabiliyor ki: "Bu seyirci kendisine sunulan eserde asla üstün estetik kalite filân aramıyor. Entellektüel düzeye boşver. Onu ilgilendiren tek nokta; birşeyler olsun ve insanı ürpertsin."

Açıkgöz bir prodüktör, hiç zahmete girmeden, üç dört hafta içinde ve en az masrafla, bir de ünlü oyuncuların davetini düzenlemekle, üçüncü kalite bir "vur-kır" çevirıveriyor ve bir zamanlar "Kleopatra", "Ben Hur" gibi çok gürültü koparan ve de yıllarca çalışılıp milyonlarca dolara malolan Hollywood harikalarının getirdiği kadar para kazanıyor. Bu hızlı metotla imal edilmiş yeni makaralardan biri "Büyük Otomobil Hırsızlığı," 89 dakika sürüyor; bunun tam 75 dakikası yalnızca zıplayan, devrilen, takla atan, infilak eden arabalarla dolu vahşi bir kovalamacadan ibaret. Gene bu tür filmlerden birinin adı "Köpekler". Konusu hemen baştan başa, kudurgan çoban köpeklerinin ve dobermanların insanları parçalaması ile geçiyor. Harfi harfine sırf kan ve homurtu ile dolu bu makara, yapımcısı olan bir zamanlar sirk meneceri Allan Bodoh'a, kısa süre içinde dört milyon dolar net kâr getirmiş. Şimdi bu başarının verdiği hızla kendisi diğer bir kanlı "vur-kır" çevirmeye girişmiş bulunuyor. Adı: "Kediler"

Daha oluşmamışken körletilmiş zevklere göre düzenlenen tam anlamıyla ilkel imalat yanında, daha sivri zeka ürünü olan nesneler de ortaya çıkıyor. Örneğin Roger Norman film şirketinin yaptığı... Dehşet filmleriyle işe başlayan bu prodüktör, giderek genişletilmiş seri film imalatına "terfi etti" ve 60'lı yılların filmlerini "melek" gibi etiketlerle piyasaya sürmeye girişti: "Vahşi Melekler", "Tekerler Üstünde Cehennem Melekleri" vb. Şimdi ise, somut içeriklerine ve genel eğilimlerine bakarak, başarısı anormal görünen filmlerle iş yapıyor. ABD'nin bugün bu yöndeki film olayını ifade edecek en yumuşak deyim, herhalde Patolojik (hastalıklı) film'dir.

Bu bakımdan, "seks yıldızı" -yeni yeni böylesi yıldızlar da var artık ABD'de.-Marilyn Chambers'in baş rolde bulunduğu "Kuduz" filmi tipiktir. Yıldızın canlandırdığı kişi, bizle bulaşan ve cinnet ve kuduzluğun belirtilerini gösteren ağır bir hastalığa tutulmuştur. Böylece, bu "yeni yön" ün en yüksek gişe rekorları kıran filmlerinden olan bu filmin tüm içeriği, hastalığa yakalanan "kahraman"ların cinnet ve kudurma çırpınışlarının olduğu gibi gösterildiği çekilmez sahnelerden oluşuyor.

Televizyon ve radyo da geri kalmaya niyetli değil ve benzeri programlar üzerinde çalışıyorlar.

Öyle görünüyor ki, batılı toplumbilimciler, filozoflar ve film, televizyon araştırıcıları cinayetin, "görsel ticaret metaı" olarak mümkün olan en yüksek düzeyde "pazarlanması"nı hedeflemiş durumdalar. İncelemeler, varsayımlar, teoriler ve doktrinler ateşe hazır. Gazetelerde, dergilerde ve çeşitli derneklerde, enstitülerde de bu konunun tartışması bitip tükenmeden sürüyor. Bunlar, yığınla acılıklar, acımasız çözümlemeler, keskin gözlemler, çarpıcı gerçeklerle burun buruna yürüyor. Fakat iş gelip de bu durumun gerçek nedenlerini ortaya sermeye ve bir toplumsal çözümlemeyi koymaya dayanınca, araştırıcılar cesareti elden bırakıyorlar ve kapitalizmi aklamanın araç ve yollarını aramaya koyuluyorlar.

Kapitalizmin bu en yüksek hedefine giden en kısa yol manevi çöküş ve kokuşmadır. Bu sürecin bir de üstelik "sanatçı özgürlüğü" ve "tiketim özgürlüğü" bayrağı altında yürümesi ise, ancak bugünkü kapitalizmin dayanaksız yalancılığını daha bir apaçık gösterir, o kadar. ●

Çalışan Çocukların Sağlık Sorunları

A. Tufan Aydın

İstanbul'daki son yangın olayından sonra güncellik kazanan çocuk işçilerin yoğun olarak çalıştığı iş yerleri sorunu, yıllardır ülkemiz ve benzeri azgelişmiş ülkelerin kanayan bir yarasıdır. Kapitalizmin gelişimi ile Batı Avrupa ve Amerika'da söz konusu olan çocuk emeğinin yaygın kullanımı burjuva devrimlerinin tamamlanması ve işçi sınıfının kazanımları sonucu, günümüzde artık sık görülen bir olgu olmaktan çıkmıştır. Buna karşın, azgelişmiş ülkelerde halen önemli bir sorun olmaya devam ediyor. Ülkemizde de kapitalist ilişkilerin gelişmesiyle birlikte, çocuk emeği kullanımı yaygınlaşmıştır. Cumhuriyet Türkiye'sinin sanayi sayımlarına bakıldığında, çocuk işçi istihdamının hiç de azımsanacak bir durumda olmadığı görülüyor (1913-15'te sanayi işçilerinin yüzde 10'u, 1927'de yüzde 26'34'ü kadın ve çocuk, 1940'da 14 yaşından küçük 27676 çocuk...)[1]

Günümüzde dünyada yaklaşık 250 milyon çocuk çalışmak durumundadır. Ve bu çalışan çocukların yüzde 80'inden fazlası azgelişmiş ülkelerdedir.[2] Ülkemizde ise bugün her beş çocuktan biri çalışıyor.[3]

Türkiye'de çalışan çocukların 3/4'lük bölümü tarım kesiminde, aile işletmelerinde ya da mevsimlik tarım işlerinde çalışıyor. Diğer önemli kesim ise, imalat sanayiindeki küçük işletmelerde istihdam edilmiştir. (%10.48). Ayrıca, hizmetler kesiminde (%4.61), ticaret kesiminde (%4.05) ve inşaat kesiminde de (%3.11) önemli sayıda çocuk çalışıyor.[3] Ancak söz konusu rakamlar, işyerlerindeki yanlış ve eksik bildirimler nedeniyle gerçeği yansıtmaktan uzaktır. Özellikle imalat sanayiindeki küçük işyerlerinde çalışan çocukların, resmi istatistiklerde belirtilen rakamın 4 katı kadar olduğu ileri sürülmüştür.[4]

ÇOCUKLAR NEDEN ÇALIŞIYOR?

Çalışmak, üretime katılmak belirli bir bedensel ve ruhsal olgunlaşma düzeyine ulaşmayı gerektirir. Genellikle hiçbir çocuğun, bu düzeye ulaşmadan kendiliğinden isteyerek çalışması sözkonusu değildir. Ancak, dört milyon çocuğun çalışması gerçeğinin de, nesnel nedenleri olması gerekmektedir.

Nedir bu nedenler? Tarım kesimini özel yapısından dolayı bir yana bırakırsak, genellikle bu nedenlerin başında kentteki ailelerin büyük bölümünün yaşamlarını idame ettirecek düzeyde yetersiz kazanç sahibi olmaları geliyor. Ailenin paraya ihtiyacı olması, çocuklarını erken yaşta bir işe göndermesine neden oluyor. İşyeri sahibi açısından ise, çocuk emeğinin daha kolay denetlenebilir olması, daha ucuz olması, daha çok emek-yoğun teknoloji temelinde kurulmuş işletmelerde yaygın çocuk emeğinin kullanılmasının nedenleridir. Ayrıca son 20-25 yılın köyden kente göç sonucu oluşturduğu marjinal işler olgusu, niteliksiz emeğe gerek gösterilmeyen, beceri istemeyen niteliğiyle, çocuk emeğinin büyük ölçüde emilmesini sağlıyor.[5]

Belirtilmesi gereken bir olgu da, bu çalışan çocukların "hangi" çocuklar olduğudur. Her 5 çocuktan birinin çalıştığını belirttiğimiz ülkemizde, sosya-ekonomik düzeyin yükselmesi nedeniyle çalışma yaşının ileri yaşlara kaydığı ve bu düzeye ulaşmış ailelerin çocuklarının çalışmadığı gözönünde tutulursa, çalışan çocukların genellikle ücretlilerin ve sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerin çocukları olduğu görülür.

SAĞLIK SORUNLARI...

Bedensel ve ruhsal gelişimini tamamlayamamış gençlerin, olumsuz koşullarda çalıştırılmalarının en önemli sonuçları, sağlık alanında gözleniyor. Büyüme ve gelişme geriliği, bedensel gelişim kusurları, bulaşıcı hastalıklara karşı direnç azlığı vb., çalışan çocuklarda yaygın bir durumdadır. Tüberküloz, hansızlık ve çeşitli bulaşıcı hastalıkların görülmesi olağan bir hale gelmiştir.

Meslek hastalıkları ve iş kazaları, en gözle görülür sağlık sorunları olmaları bakımından çok daha önemlidir. Son 5 yılda ülkemizde 100 binin üstünde çocuk, meslek hastalığı ve iş kazasına maruz kaldı.[6] (Bu rakam yalnızca sigortalıları kapsadığı için, gerçek rakam, en kaba bir hesapla 7-8 katı fazladır. Ayrıca meslek hastalıkları konusunda yeterli bilgilenme olmaması, söz konusu rakamın düşük olmasının bir diğer nedenidir.)

İş kazası ve meslek hastalıklarının en ağır sonuçları sakatlıklar ve ölümlerdir. SSK istatistiklerine göre son 5 yılda iş kazası ve meslek hastalıkları sonucu sakat kalanların sayısı 1974 (yüzde 12-14), ölenlerin sayısı ise 339'dur (yüzde 4-6.5). Çeşitli ülkelerde gerçeği yansıtmaktan uzak olan bu rakamların, özellikle küçük işyerlerinde çok daha fazla olduğu çeşitli araştırmalarla kanıtlandı. (Tablo 2)

Çalışan çocukların sağlık sorunları yalnızca bedensel değil, aynı zamanda, belki de daha önemli olarak ruhsaldır. Belirli bir ruhsal olgunlaşmaya ulaşmadan çalışmaya başlamak, bazı ruhsal sorunların temel kaynağını oluşturur. Bu çocuklar çeşitli kültürlerden gelen insanlarla, aile denetiminin asgari olduğu bir ortamda, kendilerine örnek alabilecekleri kişilerin yeterli sayıda ve nitelikte olmaması gibi nedenlerle, içki-uyuşturucu alışkanlığı, kumar, sağlıksız cinsellik vb. gibi davranışsal sorunlara da yatkındırlar. Henüz çocukluğunu yaşamadan, oyun oynayacak çağda, çalışmak zorunda kalması belki bir "erken olgunlaşma" sağlayabilir; ancak bu olgunlaşma temelsizdir ve "yalancı"dır. Ve bu sağlıksız gelişim, psikolojik yaşam sürecinde sürekli olarak bir sınırlılık ve duygusal rahatsızlık kaynağı oluşturur.[10]

Çalışan çocukların bir diğer önemli sorunu, yeterli sosyal güvenceden yoksun oluşlarıdır. Herşeyden önce, bu çocukların büyük bölümü sigortasızdır. Ülkemizde sosyal güvenceden en yoksun kesim olan tarım kesimini saymazsak, küçük imalat sanayii ve inşaat sektöründe çalışanların önemli bir bölümü sigortasızdır. Ayrıca bu kesimler çocuk emeğinin en yoğun istihdam edildiği kesimlerdir. Ankara Tabip Odası'nın Siteler'de yaptığı bir araştırmada (1977), sigortasız sayısı ortalama yüzde 40 dolayında iken, bu oran 18 yaşın altında yüzde 80-90'a çıkmaktadır.[5]

Sosyal güvenlik konusunda belirtilmesi gerekli bilgi ve tecrübeyi sağlamak amacı ile bir işverenin ya da ustanın yanında fiilen çalışmak diye tanımlanabilen çıraklık, tarım dışı üretimin geleneksel örgütlenme biçimidir. Feodal ve kapitalist ögeleri birarada taşıyan bu kurum, uygulandığı biçimi ile meslek öğretim gerekçesi ile çocuğun ucuz işgücü olarak çalıştırılmasını "maskeleme" işlevi yapıyor. Bugün sanayi ve hizmetler sektöründe çırak adı altında, doğrudan üretim sürecine katılan binlerce çocuk vardır. Çok kolay bozulabilir olmasına ve birçok sınırlalamalar getirmesine karşın, birçok işyerindeçalışan çocuklarla bu sözleşme bile yapılmamıştır. (Sözleşmesiz çocuk oranı yüzde 60-90 oranında)[7, 8, 11] Çıraklık kurumunun bir diğer "önemli" işlevi de, sendikalaşmayı engellemektir. 2821 Sayılı Sendikalar Yasası, 16 yaşını doldurmamış olanların sendikalara üye olmalarını yasaklıyor. Ayrıca öğrenci statüsünde olanların da sendikalara üye olamayacağını belirti-

yor. Dolayısıyla çalışan çocukların tamamına yakını sendikasızdır. Sözleşmesi, sigortası, sendikası olmayan çocukların hasta olduklarında, kaza geçirdiklerinde, sakatlandıklarına herhangi bir hak iddia etmeleri ve elde etmeleri genelliklemümkün değildir.

Çalışan çocukların sağlık sorunlarının oluşumundaki etmenlere baktığımızda, çocuğun çalışma, yaşam ve barınma koşulları ile ülkedeki konu ile ilgili yasal düzenlemeleri görürüz. Genellikle geri teknolojinin kullanıldığı; çeşitli zararlı kimyasal ve fiziksel etkenlerin yaygın olarak bulunduğu; aydınlatma, ısıtma, havalandırma koşullarının asgari düzeyde bile gerçekleştirilemediği küçük ve orta işletmelerde, öğrenim düzeyi yetersiz ve hiçbir mesleki eğitimden geçmemiş çocukların çalışması sağlık sorunlarının olduğu gibi tüm sorunların da en önemli nedenidir. Ayrıca çocukların yasalarda belirlenen yaştan da erken olarak çalıştırılmaya başlanması, (çeşitli araştırmalarda[4]-[12] 12 yaşın altında çalışanların yüzde 10-50 arasında değiştiği saptanmıştır). Haftalık ve günlük çalışma sürelerinin çok uzun olması (8 saatten fazla çalışan çocuk oranı: Çalışma Bakanlığı[11] (1979 yüzde 67,6, Sencer, Erbilgin[7] "1978": yüzde 72.4, Dündar, Atik "1978"[9]: yüzde 85), yıllık ve haftalık dinlenme sürelerinin yetersiz olması, gece saatlerinde çalıştırma ağır iş koşullarında çalıştırma diğer önemli nedenler arasında sayılabilir.

Alınan ücretin diğer işçilere kıyasla -aynı işi yapsa bile- daha düşük olmasının dolayısı ile yaşamın idaresi için en temel işlevlerden biri olan beslenmeye yeterli pay ayıramamasının sağlık sorunlarının oluşumundaki etkisi inkâr edilemez. Ankara'da mobilya işinde çalışanlarda yapılan bir araştırmada[13], beslenmenin temelini oluşturan protein tüketiminin çok yetersiz olduğu, tüketilen kalori miktarının ise, günlük enerji gereksinimini karşılamaktan oldukça uzak olduğu saptanmıştır. Bunların yanısıra, barınma koşullarının yetersiz olduğu gecekondularda kalabalık bir şekilde yaşamak, hem bedensel sağlığı bozmakta, hem de insan ilişkilerinin tam inşa edilememesi nedeniyle ruh sağlığının bozulmasına neden olmaktadır. Tüm ve olumsuzluklarla ilişkili olarak getirilen çeşitli yasal önlemler -bazı konularda yeterli bile sayılabilir-, genel yaptırımların yetersizliği, gerek yaptırımların yetersizliği, gerek tam denetim yapılmaması, gerekse çeşitli yasal boşluklar nedeniyle uygulanamamaktadır

Aslında yukarda belirtilen nedenlerin tümünün altında onları belirleyen nesnel olgular sözkonusudur. İşsiz sayısının çok yaygın olması, işverenin emeğe ilişkin sosyal yatırımlar yapmasını engelliyor. Ayrıca kente göçen köylülerin yaşamlarını sürdürebilmek için her türlü koşulda çalışmaya razı olmalarının işçilerin genel yaşam düzeyini yükseltmeleri için yapacakları girişimleri baltalıyor. Geri teknoloji kullanımının neden olduğu üretim düşüklüğü ve yetersiz kâr, emeğin yoğunlaştırılması suretiyle kapatılmak istenmekte, bu da ilk olarak kendini sosyal harcamalarda göstermektedir. En az masrafla en fazla kâr yapılması mantığı genel geçer bir anlayış haline geldiğinden, sağlık ve güvenlik konusundaki yatırımlar lüks sayılıyor. Bunların yanı sıra, sendikaların salt ekonomik taleplerle uğraşıp, diğer talepleri tali olarak kabul etmeleri de önemlidir.

TABLO 1

Dünyada Çalışan Çocukların durumu[2],[3]

Yaş grubu	Bölge	Aktif nüfus (%)
—14	dünya	3.0
	gelişmiş ülkeler	0.5
	azgelişmiş ülkeler	4.6
	Türkiye (1980)	7.8
15-19	dünya	46.4
	gelişmiş ülkeler	41.5
	azgelişmiş ülkeler	48.0
	Türkiye (1980)	60.0

TABLO2

Küçük İşyerlerinde İş Kazası Durumu

Araştırma	İşkazaları görülme oranı (%)	Sakatlık oranı (%)
Sencer[7] (1978)	16.3	—
Ankara Tabip Odası[8] (1978)	24.0	19.2
Dündar ve Atik[9] (1978)	9.52	40.3

SONUÇ VE ÖNERİLER

Nedenler bu şekilde sıralanınca, önlemler de aşağı yukarı belirginleşiyor. Bu konudaki asgari koşullar denilebilecek olan aile yaşamının iyileştirilerek çocukların çalıştırılma gerekliliğinin azaltılması, temel öğrenim süresinin uzatılması, çeşitli nedenlerle yapılamayan (dağınıklık, görev aynılığı, koordinasyon eksikliği, eleman yetersizliği vb.)[14] işyeri denetimleri yerine getirilmelidir.

Enaz çalışma yaşı -temel öğretim yükümlülüğü ile ilgili olarak- yükseltilmeli (Uluslararası Çalışma Örgütü önerisi doğrultusunda 16 olabilir); tehlikeli ve sağlığa zararlı işlerde 18'e çıkarılmalıdır. Çalışma süresi çocuğun zihinsel ve ruhsal gelişimini ve eğitim yapmasını engellemeyecek bir duruma gelecek şekilde azaltılmalıdır. (16-18 yaş için 6 saat olabilir.)

Gece çocukların çalıştırılması bütünüyle yasaklanmalı, haftalık tatil süresi 48 saatin altına, yıllık -ücretli- izin süresi 24 işgününün altına düşmemelidir. Ücret konusunda yaş farkının neden olduğu eşitsizlik engellenmeli, yapılan işin niteliği ön planda olmalıdır. İşyeri ortamında bulunan ya da üretim sürecinde ortaya çıkan zararlı maddeler ya bütünüyle kullanımdan kaldırılmalı ya da zararsız bir duruma getirilmelidir. Çalışma ortamının aydınlanma, ısınma, havalandırma koşulları düzeltilmeli, işin niteliğine göre kaza ve hastalıklardan koruyucu teçhizat

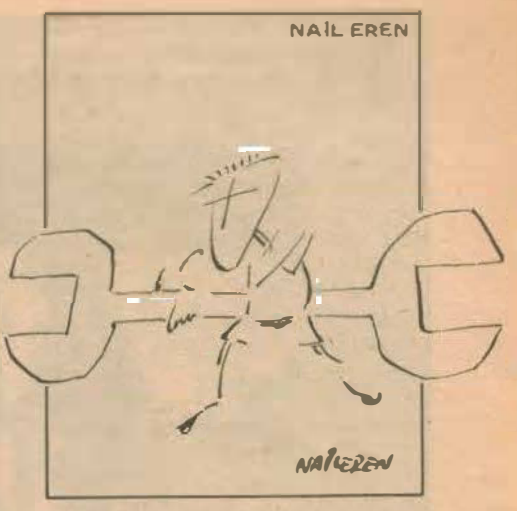

eksiksiz olarak sağlanmalıdır. Bunların kullanılması için gerekli eğitim ve denetim yerine getirilmelidir. Çalışan çocukların işe girişte çalışacakları işle ilgili olarak sorunlarının tespiti için muayeneleri yapılmalı, periyodik olarak da tekrarlanmalıdır. Ayrıca işyerlerinde (küçük işyerlerinde ortak bir merkez oluşturulabilir) iş sağlığı deneyimi olan hekim ve sağlık personeli bulundurulmalıdır. Çocukların sözleşmesiz, sigortasız ve sendikasız çalışması önlenmelidir. Mesleki eğitim merkezleri oluşturularak, nitelikli işçi olunabilmesi için gerekenler yapılmalıdır. Kültürel gelişimleri için işyerlerinde ya da işyerlerinin yoğun olduğu yerlerde spor tesisleri, kültür merkezleri, kütüphaneler kurulmalıdır.

Bu önlemlerden çok daha önemli olarak, geri teknoloji kullanımının ve bunu doğuran koşulların ortadan kaldırılması ve çalışanların pazarlık gücünü engelleyen kısıtlamaların kaldırılması gerekmektedir. ●

1. Aktaran, Aydınlık Fevkalade Gençlik Nüshası, Hazırlayan: A. Türk, Odak Yay., 1976.
2. ILO: Year Book of Labour Statistics 1978, Geneva, 1979.
3. DİE: 1980 Genel Nüfus Sayımı %1 Örnekleme Sonuçları.
4. A. Balamir, Early employment of youth and its demographic implications, Hacettepe Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü, yayınlanmamış proje raporu, 1981.
5. T. Şenyapılı, Gecekondu Çevre İşçilerin Mekanı, 1981.
6. SSK İstatistik Yıllığı, 1983.
7. Y. Sencer, K. Erbilgin, "Çıraklarımızın Sorunları, 1. Ulusal İşçi Sağlığı Kongresi, İstanbul Tabip Odası yay., 1978.
8. R. Aygün, R. Akdur, "Ankara Siteler'deki Küçük İşyerlerinin Çalışma Koşulları...", 1. Ulusal İşçi Sağlığı Kongresi, İTO yay., 1978.
9. V. Dündar, A. Atik, "İnşaat İşçilerinde Sağlık Durumunun Saptanması", 1. Ulusal İşçi Sağlığı Kongresi.
10. E. Mendelievich, Children at work, ILO, 1979.
11. Ankara Siteler ve Sanayi Çarşısında Çıraklar ve Genç İşçiler Üzerinde Araştırma, M. Kemal Öke Çalışma Dergisi, Sayı: Ocak-Nisan 1979.
12. DPT "1971"den aktaran, F. Gürses-H.B. Gürses, Dünya'da ve Türkiye'de Gençlik, Der Yay., 1979.
13. S. Yücesan, M.Yurttagül, Mobilya İşinde Çalışan İşçilerin Besin Tüketim Durumları, teksir.
14. T. Cendel, Çocuklar ve Gençlerde İş Güvenliği, İstanbul Ü.Hukuk Fak. Yay., 1982.

Çıraklar, kaç yüzyıl önce...

İşte, 1581'de. Lyon'da yapılmış noterden tasdikli bir sözleşme: "Marangoz ustası Pierre Gribolly, burda hazır ve gönüllü bulunan oğlu Abraham Gribolly'yi baskıcı ustası Jean Joly'nin yanına, aralıksız yedi yıllık bir süreyle, adı geçen Joly'ye baskıcılık zanaatında hizmet etmek üzere, verir. ... Bu süre içinde sözü geçen Joly, ona zanaatı gerektiği gibi öğretmeye, ayrıca yaraşır bir biçimde onu yedirip içirmeye, yatırmaya ve ısıtmaya sözverir. Çırak da en büyükbir bağlılık ve iyiniyet içinde hizmet edeceğine sözverir. P.Gribolly, oğlunun elbise ve çamaşırını sağlamayı ayrıca sözü edilen Joly'nin karısına her Paskalya bayramında yünlü bir fistan vermeyi üstlenir."

●●

Kimi zaman patronun yanında ikinci bir ailenin yumuşak havasını bulduğu kabul edilse de, çırağın yaşamı genellikle katı koşullar içindeydi. Bu basımevi çırağı bize sıkıntılarını anlatıyor. Bu çırak "ayı gibi beş-altı hödüğün" çalıştığı bir avluya gider; basımevi ustası, ona, altında iki büklüm olduğu ağır kâğıt toplarını basımevinin en üst katına taşıtır. Ordan iner inmez de çırağı kömür getirmesi için mahzene göndermektedirler; ateşi ona yaktırmaktadırlar. Geceleri, "yerde ve duvarlarda sürünüböceklerin dolaştığı" karanlık bir yerde uyumaktadır. Daha şafaksökmeden, bir zil sesiyle yattığı kötü çulun üstünde sıçramaktadır: Karanlıkta el yordamıyla ilerleyerek gidip kalfalara kapıyı açmaktadır. Onlara ateşi yakan, gidip su getiren de odur. Şaraplarını alıp getiren de o.

Geri döner dönmez, bu kez de baskı provalarını kente götürene, öteberi almaya, kağıtçıdan, parşömenciden, dökmeciden gerekli nesneleri sağlamaya koşar. Pazar günleri bile, her yanı temizlemek zorundadır; zamkı hazırlayacak, kâğıdı kesecektir. Dursuz duraksız bir çaba içindedir.

●●

Somme'deki ilkokul öğretmenleri şöyle diyorlar:

"Eve getirdikleri çok küçük parayı düşünerek, çocuklarını dokuz yaşından itibaren bir zanaata bağlayan, onları günde oniki saatten fazla çalışmaya zorlayan aile babaları biliyoruz."

Kuzey bölgesindeki öğretmenler de şunları söylüyorlar:

"Kötülüğün düzeltilmez etkileri konusunda yargıya varmak için, bizim gibi, o kötülüğün yakınında bulunmak gerekir. On yaşındaki, hatta kimi zaman sekiz-dokuz yaşındaki cılız çocuklar, *günde birkaç metelik uğruna,* bizden koparılarak fabrikaların tozlu ve düzensiz havasında bedenleri ve ruhları yitirilecekbiçimde çalıştırılmaktadırlar. Bir iplik çekme makinesinde çalıştırılan onbeş küçük oğlan çocuk gömüştüm. *Aşağı inmemeleri ve dikkatlerini daha diri tutmaları* için yüksek taburelere oturtulmuşlardı. Herbirinin önünde üç-dört bobin vardı, ve onlardan aralıksız olarak yumaklar çekiyorlardı. İçlerinden, daha az küçük olan biri çarkı çeviriyordu: Cılız vücudunun yana kaykıldığı ve kızarmış ifadeli yüzünde ter biriktiği görülüyordu..." (1861)

Çıraklar da

Kasım ve Hasan, çocukluklarını elinden alınmış iki küçük işçi. Hayatta en çok istedikleri şeyi soruyoruz: "En çok gezip oynamayı istiyorum" diyor Kasım.

Sabah altı buçukta kalkıp işe geliyorum, akşam altı-yedi gibi gidiyorum. Eline 1500 lira geçiyor. Öğlenleri 100 liraya ciğer, kelle falan yiyiyorum.." diyor Hasan. Hasan Sarı 14 yaşında. Emeğinin çok altında bir ücretle, en ağır ve en tehlikeli işlerde çalıştırılan 5 milyon çıraktan biri.

Fiziksel ve ruhsal gelişme çağlarını yaşayan bu çocuklar, ekonomik, koşulların zorlamasıyla öğrenimlerinden, oyunlarından ve hatta yaşamlarından vazgeçerek iş yaşamına atılıyorlar. Çoğu sağlıksız, yeterince beslenmeme yüzünden yaşlarından çok daha küçük gösteren bu çocukların kimisi ailesini geçindiriyor, kimisi sanat öğreniyor ama, amaç ne olursa olsun bu "küçük" işçiler hiçbir yasal ve sosyal güvencenin olmadığı bir ortamda, ağır bir yükü omuzlarında taşıyorlar.

Çalışan nüfusun yüzde 35'ini oluşturan çırakların hakları yasalarda öylece duruyor. Ve hattâ bugün yürürlükte olan Çıraklık Yasası, başta Anayasa olmak üzere, İş Yasası, İlköğretim Yasası ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi'ne meydan okuyor! Çıraklık Yasası çırağı sadece belli bir işi öğrenmek ve yapmakla görevli bir kişi olarak düşünüyor, çocugun, çırağın insan ve yurttaşlık haklarının olduğunu görmezlikten geliyor. İlköğretim, en az çalışma yaşı ve çalışma süresi gibi konularda adı geçen yasalarla açık bir yasal çelişme doğuran Çıraklık Yasası'nın ilgili maddelerine bir göz atalım:

"1- Çırak olabilmek için, aşağıdaki nitelikleri ve şartları taşımak gerekmektedir:

a) En az ilköğrenimi bitirmek.

3- Çıraklık bir öğrenim dönemi olduğundan ilköğrenimi bitirmeyen ve fakat seçtiği sanatın gerektirdiği kabiliyetlere haiz bulunan kimseler (...) çırak olarak alınır. (ÇKUK Md. 5)"

İlgili yasa bir yandan ilköğrenimi zorunlu kılarken diğer yandan ilköğrenim olmasa da olur demektedir. Buna karşın İlköğretim Yasası:

"İlköğretim çağında olup da mecburi öğretim kurumlarına devam etmeyenler, hiçbir resmi, özel

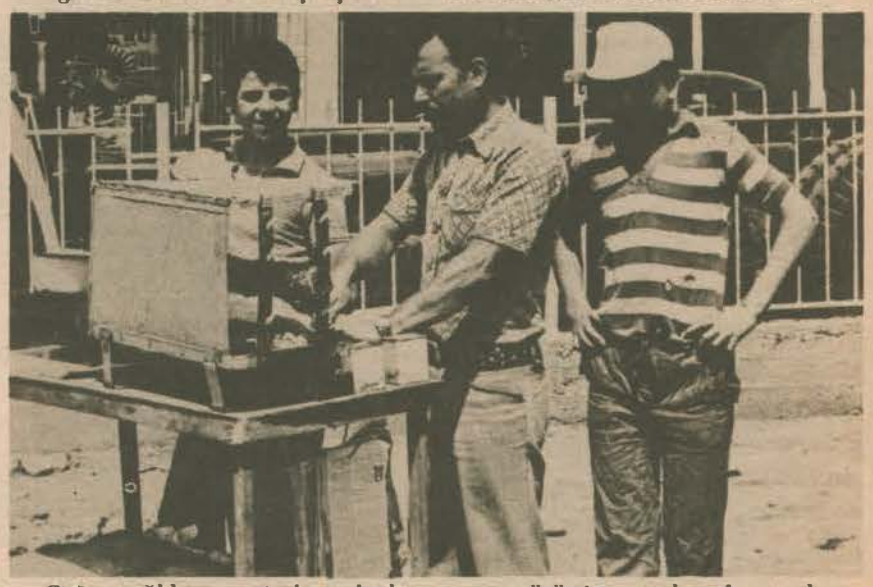

Çoğu sağlıksız, yeterince beslenememe yüzünden yaşlarından çok daha küçük gösteren bu çocuklar sanayileşmenin geç ve çarpık gelişmesinin kurbanı oluyorlar.

yaşamak istiyor...

Nezih Tavlaş

işyerlerinde veya her ne suretle olursa olsun, çalıştırmayı gerektiren başka yerlerde ücretli veya ücretsiz çalıştırılamazlar. (İlköğretim Yasası Md. 59/1)" diyor.

En az çalışma yaşını saptayan yasalarla Çıraklık Yasası arasında da bir çelişki bulunuyor.

"1-Çırak olabilmek için (...)
b) 12 yaşından küçük 18 yaşından büyük olmamak. (ÇKUK Md. 5/1)"

"15 yaşından aşağı çocukların çalıştırılmaları yasaktır. (İş Yasası Md. 67)"

İş Yasası 16 yaşını doldurmamış çocukların günde 7,5 saatten fazla çalıştırılamayacağını söylerken, Çıraklık Yasası buna da karşı.

"(...) işyerlerinde, çırağın veli veya kanuni mümessilinin ve mahalli çıraklık komitesinin muvafakati alınmak şartıyla çıraklar, saat 21'e kadar çalıştırılabilirler. (ÇKUK Md. 14)"

"Okula gidenlerin iş saatleri, okul saatlerineengel olmayacak şekilde düzenlenir ve ders saatleri 7,5 saatlik çalışma süresinin içinde sayılır. (İş Yasası Md. 67)"

Bu yazılanlar Çıraklık Yasası'nın niçin ve kimler için oluşturulduğu sorusunu akla getirebilir. Haklıdır da.

İş Yasası'nın 5/5-6 maddesi hükümleri, çırakları kendi kaderlerine terk ediyor. Adı geçen yasada çıraklara bu kanunun uygulanamayacağı belirtiliyor ve böylece çıraklar patronların insafına terkediliyor.

Uluslararası Çocuk Hakları Bildirisi'nde de:

"Çocuklar ihmale, zulme, sömürüye karşı korunacakları, hiçbir durumda sağlığına ve öğrenimine zarar verebilecek ya da bedence, ruhça gelişmelerine sekte vurabilecek bir meslekte veya bir işte çalıştırılmayacaktır," deniliyor.

Çırakların ağır ve zorlu çalışmalarına karşılık aldıkları ücret ise, gerçekten komik denecek düzeyde. Nitelikli bir işçinin yapabileceği işleri sigortasız, güvencesiz ve işveren açısından en ucuza çıraklar yapmakta. Bugün çıraklar haftada 1000-1500 lira alıyorlar. Oysa ki yasa çıraklara ödenecek ücretin, saptanan en az ücretin yüzde 30'undan aşağı olmamasını öngörüyor. Ayrıca her altı ayda bir bu ücretin yüzde 5'ten aşağı olmamak kaydıyla artması gerektiğini vurguluyor. En az ücretin ayda brüt 24.500 lira olduğu günümüzde, çıraklara ödenmesi gereken ücret yalnızca brüt 7380 lira!

Sendikasız ve her türlü sosyal güvenceden yoksun çırakların işi allaha kalmış gibi görünüyor. Hastalandıklarında ya da yaralandıklarında Sosyal Sigorta hastaneleri çırakları kurumun sağlık yurtlarından, hastanelerinden yararlandırmıyor. Oysa ki çırakların iş kazası, meslek hastalığı, hastalık sigortalarından yasa gereği yararlanmaları gerekiyor. Sakatlık, ölüm ve yaşlılık sigortaları da çıraklara gelince işlemiyor. Yasalar oluşturulurken çırakların da iş güvenliğine karşı korunmaları nın bir hak olduğu unutulmuştur sanki.

Çırağa bir iş ve üretim aracı olarak bakılıyor, onun da insan ve yurttaş haklarının bulunduğu gözönüne alınmıyor.

***

Çıraklarla konuşmak için Ankara'nın sanayi bölgesi ve çırakların çalıştığı küçük işletmelerin en yoğun olduğu İskitler'e gittik.

Kendileriyle konuşmak istediğimiz çocukların adlarını ve yaşlarını öğrenebiliyoruz yalnızca. Amacımızı anlatınca tümü de bizden uzaklaşmaya çalışıyorlar. Bu çocuklar hiç göstermemelerine karşın, 14 yaşında olduklarını söylüyorlar; çünkü, yasa 12 yaştan küçük çırak olunamayacağını söylüyor. Belli ki biri tarafından bu konuda "uyarılmışlar" Bu durumda konuşma çabalarımız da iyice güçleşiyor.

Dolaşmayı sürdürüyoruz. İleride çay ocağını önünde Hasan ve Kasım öğle yemeklerini yiyorlar. Yanlarına yaklaşıp konuşma isteğimizi belirtiyoruz, kabul ediyorlar. Hasan 12 yaşında, ağabeyinin yanında çıraklık yapıyor. Kasım da aynı işte çalışıyor. Bir yandan öğle yemeklerini yiyorlar bir yandan konuşuyoruz. Bala'nın Sofular köyünden olduğunu söyleyen Kasım hiç de 14 yaşında gibi görünmüyor.

— Ne iş yapıyorsun Kasım?
— Ben silindir kapakları yapıyorum.
— Kaç para geçiyor eline?
— Daha belli değil yeni girdim.
— Öğrenim durumun ne?
— İlkokulu bitirdim.
— Ustanla aran nasıl?
(Önce yanında oturan ustanın kardeşine bakıyor, sonra gülerek)
— Ustamla aram iyi.
— Sen usta olsaydın nasıl davranırdın çıraklara?
— Ben usta olsaydım gayet güzel davranırdım.
— Kasım annen baban çalışıyor mu?
— Yok, onlar köyde.
— Sen burada kimin yanında kalıyorsun?
— Bekar kalıyorum. Bi de küçük kardeşim var yanında.
— Ona da sen mi bakıyorsun? Zor olmuyor mu?
— Zor oluyor ama idare ediyoruz.
— En büyük sorunun ne?
— Çamaşır yıkamak, bulaşık yıkamak.
— Hafta sonları ya da tatil günleri ne yapıyorsunuz?
— Ev işi yapıyorum, bekar kaldığımız için.
— Arkadaşlarınla beraber olduğunuz zamanlar ne yapıyorsunuz?
— Gençlik Parkına gideriz, dolaşırız, toplanır maç yaparız mahallede.
— Hayatta en çok ne yapmayı istersin?
— En çok gezip, oynamayı istiyorum.
— Peki, en sevdiğin yemek ne?
— Çorba, döner falan.
— Yeterince döner yiyebiliyor musun?
— Yoo hayır.
— Büyüyünce ne olmak istersin?
— Usta olmak isterim. Bir dükkan açmak..
— Sence nasıl olacak bu?
— Zor.
— Peki çok para gerekmiyor mu? Ne yapacaksın?
— Yapamayız...

Çıraklar, toplumun ağır yükünü gencecik omuzlarında taşıyan insanlar. Yaşama düzeylerinin yükseltilmesi omuzlarına düşen yükü biraz olsun azaltacak. ●

Çıraklar, kaç yüzyıl önce...

"Çocuğun ya da delikanlının organizması üstünde bozucu etkiler uyandıran bütün nedenleri içinde en başta geleni aşırı çalışmadır. Çalışan her bedenin, kas hareketleriyle ya da başka fizyolojik olaylarla meydana gelmiş zehirli fireleri atabilmek, ve onların yerine yeni maddeleri geçirebilmek için belli bir dinlenme süresine gereksinmesi vardır. Bedene bu dinlenme olanağı verilmezse, sinir sisteminde, daha sonra da sindirim ve beslenme sisteminde bozukluklar ortaya çıkar. Sadece çalışma olayıyla tüketilmiş özlerin yerine yenilerinin gelmesini değil, yeni hücrelerin oluşumu için yeni maddeleri de gerektiren çocuk vücudu yönünden bu bozukluklar daha ağırdır.... Ayrıca çocukta aşırı yorgunluk, büyümenin durmasıyla, kederli görünümün huysuzluğa dönüşmesiyle, zekanınazalmasıyla çarçabuk ortaya çıkacaktır. Son nokta da, kimi zaman gerçek psikozlar da görülecektir: delikanlılarda çok sık rastlanan akıl hastalıkları, kaynaklarına göre, adlarını *tükeniş psikozlarından* alırlar." (1897)

●●

"Çıraklık kurumuna bir sığınak sağlama görevi içinde bulunduğu düşünülebilen küçük sanayide de, zanaatçıların kendilerine rakip yaratma korkusu vardır. Bu zanaatçılar, kısa sürede eli işe yatarak başka dükkânlara geçecek olan çırakları yetiştirme değil, kendi yanlarında geçirdikleri süre içinde sadece onlardan yararlanma kaygısı içindedirler." (1880'ler.)

Üniversiteyi Tanıyalım

Belki en nitelikli eğitim ama, ne pahasına...

Ya doktor olacaksın ya da mühendis.." Belki de en geçerli toplumsal doldurışlardan biri. Lisede top oynarken, kitap okurken, ders çalışırken, ya da herhangi başka bir işle uğraşırken hep kafamızdaydı bu hedef: Ya doktor olacaktık, ya da mühendis. Tüm yapacağımız "birazcık" dişimizi sıkıp üniversite sınavlarını kazanmak, sonra bir dört yıl boyunca dişimizi biraz daha fazla sıkarak kapı gibi diplomamızı asıvermekti duvarımıza. Ondan sonra gelsin para, refah, mutluluk, herşey.

Kazın ayağının hiç de öyle olmadığını daha üniversite sınavlarına hazırlanmaya başlayınca anladık. Ağır bir koşuydu bu. Ama binlerce arkadaşımızın orta okullarda liselerde okulu bırakıp gitmeleri, kalanların da, örneğin hiç matematik ya da fizik hocaları olmadan "lise fen kolu mezunu" olmaları sayesinde, "iyi eğitim görmüş, zeki çocuklar olan" bizler, çoğumuz da ilk tercihlerimizi "tutturarak" girdik ODTÜ-Makina'ya.

Daha okula başladığımız ilk yıl bir öğretim üyemizin şu sözleriyle irkildik: "Her yıl" diyordu, "200 süzme salak gelirsiniz buraya, oyulup gidersiniz." Sözcük haznemize hemen yeni biri daha eklendi: Oyulmak! Öğrenim yaşamımız içerisinde giderek daha çok kullanacağımız bu sözcük, aslında gerçekte olan bir

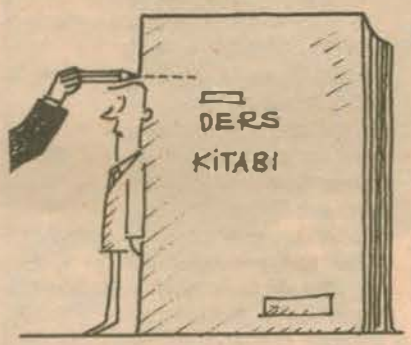

durumu da anlatıyordu. Her yıl ODTÜ-Makina'yı "kazanan", yani bu "süzme salaklar" ailesine katılan yaklaşık 250 kişiye karşın, yalnızca 50-60 kişi "Mak. Müh." olup çıkabiliyordu buradan. Geri kalanlar eleğin deliklerinden aşağı, "oyulmuş", alt-üst olmuş, yenilmiş ve karışmış kafalarla, sürüp gitmekte olan yaşamın içine...

ODTÜ'nün değişik bir eğitim sistemi var. Bugün dünyada geçerliğini yitirmiş, yalnızca bazı askeri okullarda uygulanan katı ve acımasız bir sistem. Notunuz sınıfın ortalama notuna göre belirleniyor. Buna göre, diyelim bir sınavdan 20 aldınız. Ama ortalama diyelim 18. İşte 20 alarak "başarılı" oldunuz sınavda. Ama ortalamanın diyelim 68 çıktı-

Tıp fakültelerinden "eğitim manzaraları"...

Ülkemizde, ilkokuldan, yüksek öğrenim kurumlarına kadar tüm eğitimin, çağdaş eğitim ülkelerinden habersiz olarak yürütüldüğü bir gerçek. Öğrenciyi daha öğrenimin ilk basamaklarından başlayarak kolaycılığa, bilgileri hap şeklinde almaya iten bu anlayış, tıp eğitiminde de geçerli. Bunun en somut kanıtı ise, tıp fakültelerinde eğitimin temelinin, sanıldığı gibi kalın ciltli kitaplar ya da öğrencinin hasta başında yaptığı uygulamalı derslere değil, öğrenciler arasında elden ele gezen fotokopilere dayanması. Bir öğrencinin nöroloji bilimini -sözümona- öğrenmesi ve öğrendiği için de bu staj'dan geçmesi 50 sayfalık bir not fotokopisinin iyice ezberlenmesi ile olasıdır. Ayrıca kitaplar karıştırmaya ya da klinikte hasta peşinde koşmaya gerek yoktur. Sözgelimi, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon stajında bir kemik hastalığının, omurlarda yaptığı harabiyet sonucu, omurun "iskoç köpeği manzarası" halini aldığı söylenir. Fotokopilerde de böyle yazar. Sınavda sorulduğunda o hastalığı anlatırken, "iskoç köpeği manzarası"nı söylemezseniz en azından notunuz düşer. İşin ilginç yanı, hayatınızda hiç iskoç köpeği görmemiş olabileceğinizi öğretim üyelerinin de bilmesidir.

Tıp eğitiminin vurgulanması gereken diğer bir yönü de, eğitimin usta-çırak ilişkisi olarak sürmesidir. Bu yönüyle "tıp sanatı", bakırcılık ya da çinicilikten pek farklı değildir. Ustalarınızın, kendi ustalarından öğrendiklerini, siz de onlardan öğrenmek ve kendinizden sonrakilere aktarmak durumundasınız. Bu mirasa el alışkanlıklarından, dinleme aletini tutuş şekline, hasta muayenesine hangi soruyu sormakla başlanacağından, hemşirelerle olan ilişkilere kadar birçok şey girer. Bu durum ise ezberciliğin bir başka yönüdür ve bunun cezasını da yine öğrenciler çeker. Örneğin bir klinikteki iki ayrı "usta"nızdan birisi elini hastanın karnına hafif yan, diğeri de hafif kalkık koyabilir. Sınavda hangisine nasıl davranacağınızı bilemezseniz, geçmeniz güç olabilir. Verilen bu örnek bile, tıp

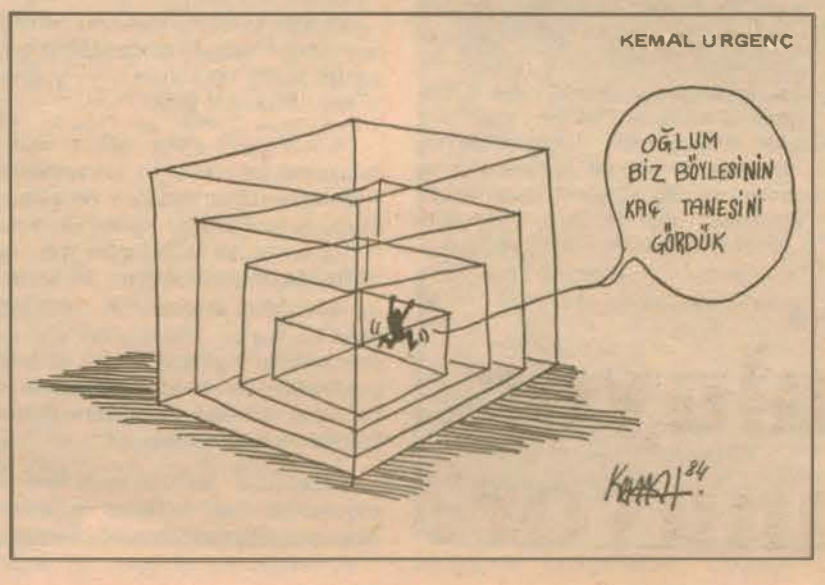

Çizgiler: MURAT ÖZMENEK

eğitimindeki "lonca" yapısının ne denli yerleşik olduğunu ve bu yapıyı kırmanın da ne denli zor olduğunu gösterir. Zaten, kırmaya çalışan da pek yoktur.

Ve bu eğitim içinde tanık olursunuz, derste uyukluyor diye stajyer doktor ünvanını almış öğrencisine onlarca arkadaşı içinde tebeşir fırlatan bilim adamlarına, sınav yaptığı öğrencilerinin karşısında kürsünün diğer öğretim üyesini çekiştiren bilim adamlarına, yüzlerce kişinin bulunduğu anfide öğrencisini "eşşeoğlueşşek!" diyerek dövmeye kalkan bilim adamlarına.

Öğretim üyelerinin düzeyi bu olan bir tıp fakültesinde, bilim düzeyi çok daha içler acısıdır. 2. sınıf dolaşım fizyolojisi kitabının önsözünde şunlar yazıyor: "... Ya kalbin iyi korunmuş bir göğüs kafesi içine

ğı, sizin de diyelim 65 alarak "basıldığınız" sınavlar da olacaktır. Bütün başarınız diğer sınıf arkadaşlarınızın başarısızlığına bağlıdır, başarısızlığı demektir ODTÜ'de. Öyleyse Makina Mühendisliği merdivenlerini siz kendiniz, arkadaşlarınızın "başarısız" omuzlarından inşa etmek zorundasınız.

Eğer bunu gerçekleştirebiliyorsanız, her türlü olanak verilecektir ellerinize. Örneğin, milimetrenin binde biri duyarlığında ölçümler yapabilmek için laserden yararlanabilirsiniz. Ya da herhangi bir cismin bir akışkan, örneğin hava içindeki hıza bağlı hareketini belirlemeniz için duman tünelinden. Ya da istatistik ölçümler için Cesium-137 atomunun parçalanmasını saptayan bir Geiger sayacından...

Bütün bunları yaparken "dış dünya" ile bağlantılarınızı olabildiğince azaltmanız gerekiyor ama. Arkadaşınızla sinemaya giderken, yeni çıkmış bir kitabı okurken, gazetenin bulmacasını çözmeye çalışırken hep aynı duygu rahatsız edecektir sizi çünkü: Ya şimdi diğerleri çalışıyorsa? Evet, şimdi diğerleri çalışıyorsa ve siz örneğin, sizi hiç ilgilendirmediği size defalarca söylendiği ve ima edildiği halde, arkadaşlarınızla ülkenin ya da dünyanın herhangi bir sorunu üzerine konuşuyor, tartışıyorsanız, diğerlerinden "geri kalıyorsunuz" demektir. Ve bu da o dersten alacağınız bir 'F'le somutlanabilir.

Ama bu engellerin tümünü aşıp "mutlu azınlığın", yani o yıl mezun olabilen 50-60 kişinin içine girebildiyseniz, derhal diplomanızı cebinize koyup, diğerlerinden bir saniye daha önce, iş bulma turlarına başlamanız gerekiyor. Kendinize yükselmek için yeni merdivenler yaratmak için diğerlerinden bir an daha önce atılmanız gerekiyor yaşamın ortasına. Diplomayla birlikte edindiğiniz diğer özelliklerinizle birlikte: Ülser, saç dökülmesi, astigmat, el titremesi vs. şeklinde kendini gösteren sinir bozuklukları, her türden değişik kompleksler ve bir sürü dengesizlik ve davranış bozukluklarıyla birlikte yani.

Yukarıda yazılanlar karşısında umutsuzluğa kapılmayanlar varsa, onlara önerimiz şu: Varsın dört yıl yerine beş yılda, altı yılda bitsin okulunuz. Ama yaşamla, içinde sizi ne kadar kopartmaya çalışsalar da, sizin de bulunduğunuz yaşamla kopartmayın bağlarınızı... ●

alınmış olması (beynin kafatasında konumlanması gibi) atardamarların derinlere saklanması yaşam önemi ile orantılı bir düzenleme olmuyor mu? İşte bu plan ve düzenlemelerin mimarını aramak bizi "Allah" kavramını düşünmeye zorlar." Aynı sayfanın altında bu cümleyle ilgili bir de dipnot var: "Allah'ın ne olduğu ve nitelikleri konusunda yazarın "Müsbet İlim yönünden İslam Dini" adlı yapıtına başvurulabilir." Ya da bir derste şu sözlere tanık olabilirsiniz: "Tanrının en büyük mucizesidir, kanın damarlarda hiç durmadan dolaşması." Bir profesör ise, sık sık Ağrı'ya tırmanarak, Nuh'un gemisini aramakta, bazen de, kültür bakanının türk kültürü üzerine yaptığı açıklamaları yeterince milliyetçi bulmadığını belirten bir teksiri ders aralarında öğrencilerine dağıtmaktadır.

Üniversite sınavları sonuçlandı. Tıp fakültelerini seçenler yine çoğunluğu oluşturuyor. "Büyük bir yanlışlık yaptınız", diyecek değiliz. Tersine hekimliğin, insanı her yönden tatmin edebilecek, gelişmeye açık, zevkli bir meslek olduğunu söyleyeceğiz. "Hekim istese de, istemese de büyüklüğü üstlenmiştir, çünkü o, işinin gereci olarak acı çeken insanları seçmiştir." Yukarıdaki sözün doğruluğu -en azından uygulamada- tartışma götürmez. Ancak şu bilinmelidir, bu büyüklük, ders çalışmak için, insanın kendine ayıracağı, öykü, şiir okuyacağı, tiyatroya gideceği zamanlardan özveride bulunması pahasına, değil politik, bilim adamı kişiliği bile olmayan öğretim üyelerinin kaprisleri yüzünden, dersten kalma pahasına, hayatında bir günlük gazete okuma alışkanlığı bile edinememiş, cahil, kültürsüz, ama çalışkan öğrencilerin arasında okulu bitirmeye çalışma ve ufak ölçüde ruh hastası olma pahasına kazanılacaktır... ●

Ne Umuluyor, Ne Bulunuyor?

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde keyfi uygulamalar...

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde 6. sınıflara aile hekimliği uyulaması 9 Temmuz'da başladı. Her zaman olduğu gibi, yeni uygulama sorunları da birlikte getirdi. Yetkililerin çekinmeden açıkladıklarına göre, bu dönem son sınıf öğrencileri, yerine göre "öğrenci" yerine göre "hekim", yerine göre "hastabakıcı", yerine göre de "hemşire" konumundalar. Bu konuda ilginç bir örnek, acil servis nöbetlerinde, hastabakıcıların aile hekimi adaylarının yazdıkları laboratuvar araştırmaları üzerinde düzeltme ve değişiklik yapabilmeleri.

Kayıt yenileme sistemine de yeni bir biçim getirildi. Normal kayıt yenileme işlemlerinin yanında öğrencilere ayrıca bir kağıt imzalatılıyor. Öğrenci bu kağıdı imzalayarak, saptanacak öğretim harcını -miktar ne kadar olursa olsun- ödemeyi kabul ettiğini taahhüt ediyor. Ayrıca öğretim harcının miktarı saptandıktan sonra saptanan parayı ödemeyen öğrencinin kaydı geçersiz sayılıyor.

Bu uygulamanın mantığı şu: Bakanlar Kurulu henüz ödenecek öğrenim harcı miktarını saptamamış durumda. Dolayısıyla Üniversite yönetimi öğrencilerden ne kadar para isteyeceğini bilmiyor. Öğrencilere bu kağıdı imzalatarak atını sağlam kazığa bağlamak istiyor. Üniversite yönetiminin bu işgüzarlığı, öğrencilere yönelik tam bir açık çek niteliği taşıyor. Bir de, saptanacak olan parayı ödemeyi (hiç te ucuz olmayacağı yetkililerin verdiği miktarlardan anlaşılıyor) öğrencilere baştan dayatmak apayrı bir tartışma konusu.

Bu tür olaylar bilindiği gibi, ilk değil. 1983-84 öğretim yılı başında da 2000 TL kayıt harcı alınmış ve harç verilmeden kayıt yenilenmeyeceği söylenmişti. Harçların yasa dışı olarak alındığı anlaşılınca öğrenciler yazdıkları dilekçelerle paralarını geri istemişlerdi. Olay ayrıca basına da yansımıştı.

Mezun olanlara paraları geri verilmeye başlandı. Ancak henüz öğrencilerin büyük çoğunluğu paralarını üniversite yönetiminden alabilmiş değil.

Sorunlar bununla da bitmiyor 6. sınıf aile hekimi adayları gece nöbetlerinde yer ve yemek sorunlarını bir yetkiliye ilettiklerinde beklenmeyen bir yanıt aldılar. Sayın yetkili pervasızca, yemek sorunu diye bir sorunu kabul etmediğini belirtti.

Ancak yatak sorununun çözümü için de kendisine göre ilginç, öğrenci için ise mide bulandırıcı gelen bir öneride bulundu: "Erkek aile hekim adayları bayan hasta koğuşlarında, bayan aile hekim adayları erkek hasta koğuşlarında yatmak ihtiyaçlarını giderebilirler," diyor sayın yetkili.

Sayın yetkilinin sorunlara yönelik işbitirici yaklaşımı başka konularda da kendini gösteriyor. 1983-1984 öğretim yılı başında Diyarbakır Tıp Fakültesi'nden yatay geçiş için başvuran öğrenciler Yönetim Kurulu'ndan bir hafta geçikmeyle çıkan bir kararla Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kabul edilmişlerdi. Kurul kararının bir hafta geç çıkması öğrencilerin öğretime zamanında başlamasını engelledi ve bu bir haftalık gecikme bu öğrencilerin 4 aylık kaybına yol açtı. Sayın yetkiliye bu kaybın giderilebilme olanağı sorulduğunda çözüm yine ilginçti: "Bu dört aylık kaybın üzerine bir bardak su için siz."

Bilimin, özgür düşünceden bağımsız olamayacağı gerçeğinin defalarca kanıtlandığı günümüzde, bu çözümsüz mantığın nereye gittiği hepimizin malumu. Toplumumuzun demokratik gelişiminde üzerine küçümsenmeyecek görevler düşen öğrenci gençlere uygulanan bu dayamaların hangi amaca hizmet ettiği de biliniyor.

● yarın izmir bürosu

Bu kitapları ODTÜ yayınladı

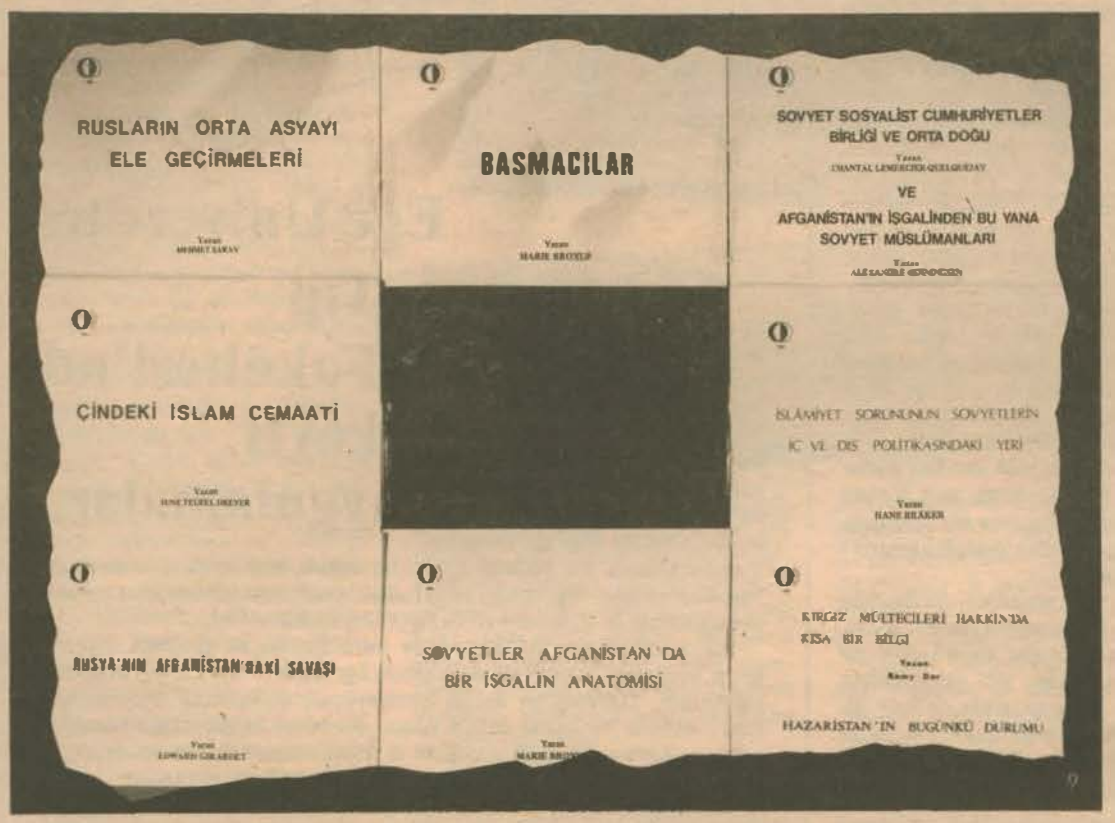

Bu sayfada kapaklarını gördüğünüz kitaplar, sol üst köşelerindeki amblemden de anlaşılabileceği gibi, **Orta Doğu Teknik Üniversitesi**'nde ve 1984 yılı içinde basılmış. YÖK'ün telif haklarıyla ilgili yönetmeliği bir süredir askıda olduğu için, ODTÜ'de 1984 yılı içinde telif hakkı olarak, yani Yayın Komisyonu ve daha sonra da Yayın Jürisi'nden geçerek, "copyright" olarak yayınlanan hiçbir yayın yok! Yalnızca eski baskılı ders kitaplarından bazıları çoğaltılmış durumda. Telif hakları konusunda yeni yönetmelik ise, henüz 1984 Ağustos'unda yayınlandı. Sözün kısası, bu yayınlar ODTÜ Yayın Komisyonu kararıyla değil, ilgili dekanlığın onayıyla çıkıyor. Bu duruma kitapların basım vs. giderlerinin üniversite tarafından karşılanmadığı anlaşılıyor.

Kitapiarda yayıncının kim olduğu açık bir biçimde belirtilmemiş. Yani kitaplardan ODTÜ mü, kitapları basan ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği mi, yoksa kitapları çeviren öğretim görevlileri mi sorumlu, belli değil. Üniversitenin kitaplar üzerinde "copyright" hakkı sözkonusu olmadığı için, olaslık lkiye iniyor. Ancak çevirmen öğretim görevlilerinin "biz karışmayız, çevirdik, verdik, basmasalardı" demeleri de olası. Böylece tek sorumluluk Mimarlık Fakültesi Basım İşliği'nin omuzlarına düşüyor. Ama bu bile, 1934 tarihli Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu'na göre, açık olarak belirtilmemiş.

Kitapların sorumluluğunu üstlenme olasılığı en yüksek olan başka bir isim de var aslında: Kitapların tümünün kapağında Yayın No'suyla birlikte belirtilen **Asya-Afrika Araştırmaları Grubu**. Grubun kimlerden oluştuğu, yazışma adresi, vb. türünden bilgiler yayınlarda yeralmıyor, ama yayınların nlteliğinden anlaşıldığı kadarıyla, en azından şimdillk, adına Asya-Afrika Çevirileri Grubu denilmesi daha uygun düşermiş diyesi geliyor insanın. Çünkü yayınların tümü çeviri.

Yayınlar üzerinde bu kadar bilgi verdikten sonra, onların tam listesini de vennek gerekiyor. Söyle:

Asya-Afrika Araştırmaları Grubu, Yayın No.

1- Rusiarın Orta Asyayı Ele Geçirmeleri, Mehmet Saray, Çeviren: Doç. Dr. Erkut Göktan, Kaynak: Central Asian Survey, Volume 1, No: 2/3, Eylül 1982-Ocak 1983.

2- Çlndeki İslam Cemaati, June Teufel Dreyer, Çeviren: Doç. Dr. Erkut Göktan, Kaynak: Central Asian Survey, Volume 1, No: 2/3, Eylül 1982-Ocak 1983.

3- Rusya'nın Afganistan'daki Savaşı, Edward Girardet, Çeviren: Prof. Dr. Yuluğ Tekin Kurat, Kaynak: Central Aslan Survey, Cilt 2, Sayı 1, Temmuz 1983, ss. 83-109.

4- Basmacılar, Marie Broxup, Çeviren, Prof. Dr. Yuluğ Tekin Kurat, Kaynak: Central Asian Survey, Cilt 2, Sayı 1, Temmuz 1983, ss. 57-81.

5- Sovyetler Afaganistan'da - Bir İşgalin Anatomisi, Marie Broxup, Çeviren: Y. Doç. Dr. Rasih Malyalı, Kaynak: Central Asian Survey, Cilt 1, Sayı 4 Nisan 1983, ss. 83-108.

6- Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Ortadoğu, Chantal Lemecier-Quelquejay/Afganistan'ın İşgalinden Bu Yana Sovyet Müslümanları, Alexadre Benningsen, Çevrine: Y. Doç. Dr. Rasih Malyalı, Kaynak: Central Asian Survey, Cilt 1, Sayı 1, Haziran 1982, ss. 43-51 ve 65 - 78.

7- İslamiyet Sorununun Sovyetlerin İç ve Dış Politikasındaki Yeri, Hans Bräker, Çeviren: Prof. Dr. Yuluğ Tekin Kurat, Kaynak: Central Asian Survey, Ciit 2, Sayı 1, Temmuz 1983, ss. 111-128.

8- Kırgız Mültecileri Hakkında Kısa Bir Bilgi, Remy Dor/Hazaristan'ın Bugünkü Durumu, B.M., Çeviren: Prof. Dr. Yulu'ğ Tekin Kurat, Kaynak: Central Asian Survey, Cilt 7, Sayı 2/3 Kasım 1982, ss. 85-89 ve Ciit 7, Sayı 1, Temmuz 1982, ss. 79-91.

Görüldüğü gibi Yayınların tümü aynı kaynaktan, hatta bazıları bu kaynağın, **Central Asian Survey** (Orta Asya Araştırmaları) dergisinin, aynı sayısının birbirini izleyen sayfalardaki üç makalesinin çevrilerek, her makalenin, bazen de iki makalenin bir kitap olarak yayınlanmasından oluşuyor.

Central Aslan Survey dergisl Oxford Press basımı ve Soclety for Central Asian Studies (Orta Asya İncelemeleri Topluluğu/Derneği) tarafından yayınlanıyor.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, bu yazıların yayın hakkı hâlâ Central Asian Survey dergisine ait. Şimdi bu Society for Central Asian Studies, yayın hakkı kendisinde olan yazıların telif hakkı olmadan basıldığı için, diyelim ki dava açsa, karşısında muhatap olarak kimi bulacak? Mimarlık Fakültesi Basım İşliği'ni mi, Asya-Afrika Araştırmaları Grubu'nu mu? Tabii bunların tümü Soclety for Central Asian Studies ve Asya-Afrika Araştırmaları Grubu arasında bu yayınların çevrilip yayınlanması konularında herhangi bir anlaşma ya da haberleşme olmadığı varsayımından yola çıkılarak sorulan sorular.

Ama sorabileceğimiz ve varsayımlardan kaynaklanmadan söyleyebileceğimiz şeyler de var. Her ne kadar "Uluslararası İlişkiler" derslerine yardımcı kitap olduğu öne sürülse de öğrencilerin yardımcı kitap olarak kullanmadığı bu yayınlar neden basılıyor? Para kaynağını kim sağlıyor? Satış gelirleri kimlere, ya da nereye alt? ●

Yaşıyoruz

bir çığlığın izdüşümündeyiz sarmaşdolaş
(o çığlıkla adımlamıştık sokakları)
-herşeyi kaıartabilirler ama güneşi asla,
diyor bir arkadaş kaç gündür
dünyayla tek bağımız güneşin ışıkları

bir çığlığın izdüşümündeyiz sarmaşdolaş
(o çığlıktı ürküten karanlığı yıkacak)
dilsiz acılarla eriyor yüreğimiz
bulutların gölgesi en son
ne zaman düşmüştü gözlerimize
-yağmur yağacak, diyor bir arkadaş
hangi yağmur silebilir acılarımızı

bir çığlığın izdüşümündeyiz sarmaşdolaş
(o çığlıktı soluk soluğa yaşanan)
bütün inançlarımız çürütülmek isteniyor
bütün duygularımız
dilsiz acılar büyüyen yüreğimiz
bulutların gölgesi yağacak yağmur
güneşin ışıklarıyla soluk alıyoruz kaç gündür

bir çığlığın izdüşümündeyiz sarmaşdolaş
(o çığlık çınlar şimdi yüreklerimizde)
-yenilmeyenler savaşmayanlardır,
diyor bir arkadaş insanca yaşamanın onuru için
kaç gündir aç ve susuz -yaşıyoruz! yaşıyoruz!

Mart 84- Ankara

T.Asi Balkar

Kadın olmak, Türkiye'de zor

Jülide Gülizar

"1945'de, Kurtuluştan sonra yani, kadınların durumuna ilişkin ilk yasa çıkarıldı. Yıl 1949'du. Ve bu yasayla, daha önceki toplumsal yapıda kadınlara yasak olan tüm okullar kadınlara da açıldı. 1949 Anayasası Parlamento'da modernleştirildikten sonra işimiz daha da kolaylaştı. 1972-78 arasında tüm yasalar yeniden gözden geçirildi ve toplumun istekleri-beklentileri doğrultusunda düzenlemeler getirildi. Bu çalışmalarda bizim etkimiz büyük oldu."

Macar Ulusal Kadınlar Konseyi Bölüm Başkanı Manyi Fazekas ile kadınlar üzerine konuşuyoruz. Macar kadınlarını hakları konusunda bilgilendirmenin, bilinçlendirmenin hiç de kolay olmadığını anlatıyor ve bu konudaki çalışmaların şimdi de aralıksız sürdürüldüğünü söylüyor. Çünkü hâlâ hedef aldıkları amaca ulaşamamışlar ve kazandıklarını kaybetmek istemiyorlarmış.

"Önce kadınları politik bakımdan aydınlatma toplantısı yaptık" diye başlıyor Bayan Fazekas. Bu toplantıda onlara haklarını, ödevlerini, toplumun yeni yapısını ve bu yapı içinde kendilerinin yerlerini anlatmışlar. Sonra toplumsal sorumluluklarından söz etmişler ve toplumdaki paylarını göstermişler. Kadın haklarının uygulamada güvence altına alınması ondan sonra gelmiş.

Macar Ulusal Kadınlar Konseyi öyle göstermelik bir kuruluş değil. Hani "bizde de bir kadın kuruluşu var" demek için kurulmamış. Gerçekten etkili-katkılı bir çalışması var. Örneğin yasaların hazırlanması, adli kuralların konulması, kadınlara ve aileye ilişkin kararnamelerin çıkarılması çalışmalarına katılıyor. Sonra da bunların uygulanmasını izliyor ve gözlüyor. 1970'de Parti Merkez Komitesi'ne bir öneri götürmüşler ve yasaların yeniden ele alınıp, kadınların ulaştığı konuma uygun biçimde düzeltilmesini istemişler. Parti Birinci Sekreteri Yanoş Kadar, *"bu incelemeyi siz yapın ve önerilerinizi getirin"* demiş. Hemen, çoğunluğu hukukçulardan oluşan bir kurul toplayıp çalışmalara başlamışlar. Sonunda 100 kadar öneri hazırlanmış ve Parlamento bunları görüşüp tartışarak çoğunu yasalara geçirmiş.

— Neler istemiştiniz Parlamento'dan?

— İsteklerimizin büyük bölümü aile ve sağlık konularında olmuştu. Sonra, kadının toplumsal ve ekonomik hakları üzerinde çok durmuştuk. Çok ilginç isteklerimizden biri de şuydu. 1949 Anayasası'nda "kadınların da erkekler gibi politika yapmak hakkı vardır" denirdi. Biz bunu şu hale getirttik. "Macar Halk Cumhuriyeti'nde kadınlar ve erkekler politika yapmakta eşit haklara sahiptirler."

Çocuk bir toplumun güvencesi, annelik her yerde olduğu gibi burada da kadının en kutsal görevi. Öylesine kolaylaştırılmış ki bu görev, inanılır gibi değil. Doğumdan sonra, çalışan anne isterse çocuğunu kreşe verebiliyor ve işine dönüyor. Ama çocuğuna bazı nedenlerle kendisi bakmak isterse üç yıl evinde oturabiliyor. Bu durumda 1000-1200 forint ücret alabiliyor. Bu ücret daha sonraki çocuklarda, çocuk başına yüz forint artıyor. Bu miktarı az bulan Macar Ulusal Kadınlar Konseyi artırılması için çalışmalar yapıyormuş.

Kadın evde otunup çocuğuna baktığı 1-2-3 yıl içinde isterse herhangi bir kuruluştan "parça başına iş" alabiliyor. Evde kaldığı süre emekliliğine sayılıyor, bu aradaki ücret artışlarından yararlanıyor ve işine dönüşte en az kaldığı yerden başlıyor. Daha geriden başlatılması diye birşey kesinlikle söz konusu değil. Sendikalar bu hususlara çok dikkat ediyorlarmış.

Anne ve çocuk sağlığı çok önemli. Kendisi ya da çocuğu hastalanan anne evinde kalabiliyor. Tabii ücretinin yüzde 75'ini almak koşuluyla. Çocuğun hastalanmasında annenin evde kalmasının sınırları var. 3-6 yaş arası çocuklarda anne ve bu hakkını yılda 30 gün kullanabiliyor, 1-3 yaş arasında 60 gün, sıfır-bir yaş arasında ise sınırsız. Macar Ulusal Kadınlar Konseyi 1977'de bir öneri götürmüş Parlamento'ya *"Bir yaşından sonraki hastalıklarında çocuğun yanında isterse anne kalsın, isterse baba. Çünkü çocuğun hem annesi vardır, hem de babası"* demişler. Kırsal kesimde pek alışılamamış ama, aydın çevrelerde bu yasal uygulama başlamış. *"Alışkanlıkları kırmak zor"* diyor Bayan Fazekas ve sözü çocuğun bakımına getirerek sürdürüyor: *"Eskiden de vardı ama biz, ilk işlerden biri olarak çocuk yuvalarını ve kreşleri ele aldık ve bunların hızla yaygınlaştırılmasını sağladık"*. Sonra gülerek ekliyor: *"Tüm çalışmalarımızda burnumuzun ucunda biten karşı propaganda burada da yakamızı bırakmadı. Bu yuvalara çocuklarınızı sakın vermeyin, çünkü oralarda sizleri reddedecek bir eğitim verecekler çocuklarınıza diyorladı. Bunları da öteki karşı propagandalar gibi çürütmek için zorlu bir savaşım verdik. Hiçbir şey kolay olmadı. Ama çalıştık ve başardık."*

Evet başarmışlar ve şimdi her semtte yuvalar kreşler var. Çocuklar buralarda alabildiğine özgür, yaşama sevinci, sorumluluk bilinci içinde eğitiliyorlar. Yaz-kış demeden bahçelere götürülüp temiz havada oyun oynamaları sağlanıyor. Sporun her türlüsünü yapıyorlar. Ve tüm bunların karşılığında bütçe olanaklarına, çocuklarının sayısına göre bir ücret ödüyor aile. Kreş ve yuvaların evlere en uzak mesafesi 500-600 metre.

— Bayan Fazekas, aynı işte çalışan kadın ve erkeğin ücreti...

— Eşit işe eşit ücret ödenir ilke olarak. Ama bu ödemede yetenek, çalışma disiplini gibi hususlar da gözden kaçırılmaz. Ücretin eşit olmadığı farkedildiğinde Macar Ulusal Kadınlar Konseyi, Sendika ve Parti duruma hemen el koyar. Buna karşın kadınların geliri yüzde 20 oranında daha azdır, ama bunun nedeneleri var. Bir kere ağır fiziki işlerde daha çok para verilir ve buralarda kadınların çalışması yasaktır. Sonra vasıflı kadın işçi sayısı daha azdır.

— Çalışan kadın sayısı?

— Çalışan nüfusun yüzde 45'i kadındır. Kadın nüfusun da yüzde 81'i çalışır. 15 yaşında başlanabilir çalışmaya. Bu yaşta başlayıp da 18'inde, okumak amacıyla işi bırakanları da katarsanız bu oran yüzde 90'a çıkar. Kadınların emekli yaşı 55, erkeklerin 60'dır.

Manyi Fazekas, annelerinin, büyükannelerinin sorunlarını, çilelerini genç bayanların yaşamadığını ve bugünkü durumu onların olağan kabul ettiklerini söylüyor. Kadınla erkek arasındaki ayrım onlar için fiziki bir ayrım olmaktan öteye gitmiyormuş. Macar Radyo ve TV'nunun program yapımcıları da bu düşüncenin etkisiyle olacak, kadınlar için nasıl programlar yaptıklarını sorduğumda şaşkın şaşkın bakıyorlar yüzüme. *"Bizde kadın programı diye ayrı bir tür yoktur. Aile ve çocuk gençlik programları yaparız ve bu programlarda aileyi oluşturan anababa ve çocuğu eğitmeye çalışırız"* diyorlar.

— Bayan Fazekas, Macar kadınları ve erkekleri kağıt üstündeki eşitlik ilkesini yaşama da geçirebildiler mi?

— Eşitlik çok duyarlı bir konu. Elbette kadınların yeni durumunu Macar erkekleri pek kolay kabullenemediler. Çünkü yüzyılların alışkanlığını, bırakın erkekleri, kadınlar bile atamadılar. Biz birtakım şeyleri kadınlara anlatmakta daha büyük güçlüklerle karşılaştık başlangıçta. İsterlerse kadınların da boşanabileceklerini söylediğimiz zaman, bir köylü kadın "aman Allah" dedi, "olur mu öyle şey, kadınlar da boşanmaya kalkarsa ve toplumda herkes boşanırsa ne olur sonra?"

— Evet, kadın erkek eşitliğinden söz ediyorduk.

— Bakın şöyle söyleyeyim. Kadınlar ve erkekler eşittir ama pratikte yükün büyüğünü kadınlar taşır ve her şeye karşın bu durum pek fazla değişmeyecek. Son yıllarda erkeğin yükünün de artmasına karşın değişmeyecek. Çünkü çocuğun anneyle ilgisi daha fazladır ve bu, her zaman böyle olacaktır. Son araştırmalara göre kadınlar günde iki saat 26 dakika, erkekler ise bir saat 4 dakika uğraşıyorlarmış ailenin işleriyle. Ama bizim kastettiğimiz eşitlik bu değildir ve böylesi bir eşitsizliği yüksünmeden, yakınmadan her zaman taşırız.

— O halde kastettiğiniz eşitliğin ne olduğunu biraz daha açar mısınız?

— Aynı toplumsal, ekonomik ve siyasal haklara sahip olmak, aileye ilişkin sorunlarda, çocukların eğitiminde ortak kararlar almak gibi. Bunlar kazanmak için çalıştık, yine bunları kaybetmemek için çabalarımızı, aydınlatma çalışmalarımızı ve bu hakların kullanılıp kullanılmadığı, nasıl kullanıldığı konusundaki denetleme görevimizi sürdürüyoruz.

— Bayan Fazekas, size yine de bir soru... Ailede son söz...

— O konuda doğru çözümü getirenidir. Konuşmamızı bir atasözümüzle bağlamak istiyorum. Şöyle der Macarlar. "Küçük meselelerde son sözü kadınlar söyler, büyüklerin de erkekler. Ama bizde büyük mesele yoktur." ●

bir öykücü öyküsü

Celil Oker

Yoo, pekâlâ da iyi gidiyordu yazdığım öykü. Bıyıklarımı çekiştiriyor; gözlüklerimi gerekli gereksiz çıkarıp takıyor, sık sık çay almak için yerimden kalkıp oturuyordum ama, yine de iyi gidiyordu öykü... Altımdaki sandalye gıcırdıyor, masanın üstündeki gereksiz eşyalar sinirime dokunuyordu ama öykü de kendi kendini yazıyordu allahıma şükür. Bir öykü yazılırsa ancak bu kadar yazılabilirdi!/Yeni yapılmış bir toptancı hanıydı girdiğim bina, kocaman kat küçük küçük dükkanlara ayrılmıştı; dükkanlar ağzına kadar top top kumaş, kutu, renk renk battaniye doluydu. Avlunun ortasındaki çelik döner merdivenlerden bir aşağı kata indim. Aradığım dükkan hemen çarptı gözüme. Ali'yle gelmiştik bir kez, keyfimiz yerindeydi, anımsayınca içim ürperdi. Kapısı açıktı, içeri girdim. Çelik profil raflarda erkek iç çamaşırları doluydu ve kimsecikler yoktu. Acemi bir parakende müşterisi gibi etrafıma baktım. Formika kaplı büro masasının üstünde sarı bir telefondan başka bir şey yoktu. Saçları hafif kelleşmiş birisi kapının dışından baktı soran gözlerle. "Selahaddin Bey'e bakmıştım" dedim, tedirginlikle. "Bankaya kadar gitmişti", diye yanıtladı adam incelikli bir sesle. "Buyrun, oturun siz. Çay içer miydiniz?/

Gittim çayımı tazeledim içerden. Ben öyküye oturalıberi altı yanıyordu, tüpü gereksiz harcadığım için kızdım kendime. Üstelik kendimi bütünüyle işime vermemi engelliyordu bu git-geller. Tıpkı gereksiz yaktığım sigaralar gibi. Çayı da sigarayı da azaltmalıydım. /Masanın yanındaki vinleks koltuklardan birine oturunca içine gömülür gibi oldum. Arkama yaslanıp bacak bacak üstüneatacak kadar rahat değildim,kendimi öne çekip sırtımı boşluğa dayadım, dikildim. Üstelik sanki biraz da utanıyordum. Oysa hiç te utanılacak bir şey yoktu. Ali'nin sevgili bir dostu, çocukluk arkadaşıydım. Elimden de şimdilik burada böyle tedirgin oturmaktan başka bir şey gelmiyordu. Kardeşi olsam durum değişik olurdu elbette; ama kardeşi değildim, arkadaşıydım sadece. Bu toptan çamaşır ticarethanesinde en çok ilgimi ne çeker oyununa başvurdum ben de. Çevremi gözlemeye koyuldum./

Kalktım, teypteki kaseti değiştirdim. Koyduğum yeni kaset sardı. Ama yine de iyi gidiyordu öykü. Hiç öfkelenmeden saran kaseti teypten çıkarıp, kalemlikten bir kurşun kalem aldım, deliğine soktum, bandı geri sarmaya başladım. Elimde kaset ve kalem, bir yandan sarıyor, bir yandan da daktiloya takılı kağıdı baştan okuyordum göz ucuyla. Penceremin kenarında bir gölge belirdi. Elinde anasının sokağa savmadan önce tutuşturduğu kocaman bir elmayla, daha ilkokul disiplinini tatmadığını belli eden savruk saçlarıyla bir çocuk... Hiç bir şey söylemeden açık pencereden içeri baktı. Odamın zeminiyle dışarıdaki beton zemin arasındaki kot farkı yüzünden,boyu olduğundan uzun görünüyordu. Baktım bir şey söylemiyor; bende takılmadım ona, elimdeki kaseti düzeltip yeniden koydum teybe. Çaldı bu kez. /Kutulanmış donlar, fanilalar ilgimi çekmedi pek. Yerlere baktım, birtek izmarit, bir tek kullanılmış kibrit çöpü yoktu. Tam karşımda bir gömlek imalatçısının reklamını taşıyan tek yaprak bir takvim vardı. Aylar ve günler, sanki hiç kullanılmayacakları baştan kabullenilmiş gibi küçük küçük dizilmişlerdi; esas iş, o imalatçı firmanın olacak, son derece ciddi, çizgili bir gömlek giymiş olan manken kızdaydı. Gömleği vurgulamak için ne etek, ne pantolon giymişti altına; biçimli bacakları, son düğmesine kadar iliklenmiş gömleğin altından, çekici bir bükülüşle fırlamıştı. Eh! dedim kendi kendime, bu da bir iletişim örneği.../ Elmasını kemiren çocuk ben yeniden bir iki sözcük yazana dek sesini çıkarmadan odanın içini, kitapları, duvardaki afişleri gözden geçirdi. Kirli, güzel bir yüzü vardı. Tam bir kez vurmuştum tuşlara; cesaretini topladı: "Mer–ha–ba.." dedi kesik kesik. Dudakların neye benzediğini kestiremediğim bir gülüşle kıvrıldı. "Merhaba!" dedim. Sonra daha konuşulacak mı, yoksa işime mi bakayım diye sorar gibi baktım. Elmasını tutan elini açık pencerenin pervazına sürte sürte sordu:

"Sen komünist misin?"

"Bilmem," dedim, "herhalde değilim. Neden sordun?"

Yarısı kemirilmiş elmasını pervazda unutup koşarak gitti pencerenin önünden. Arkasından bakakaldım. /Arkadaşım Ali'nin uzaktan akrabası Selahaddin bey girdi önce küçük dükkana, arkasında askılığında onlarca dolu çay bardağı, çay ocağının dağıtımcısı. Selahaddin beyin uzattığı eli sıktım, oturdum yeniden. Beni hemen anımsadı, ama şaşırmış gibiydi orada bulunuşuma. Kendini hemen topladı, ceketinin düğmesini açıp masasının ardına geçti, oturdu, telefonu yerinden oynattı, iki parmak öteye aldı. Ben çaycıya tabağının yanındaki şekerlerden birini geri vermekle meşguldüm o an. "Hoşgeldiniz Remzi Bey", dedi sonra, "hayrola?" "Sağolun, rahatsız ettim", dedim. "Ali'den bir haber falan var mı diye sormak istemiştim". Telaşımdan biteviye karıştırıyordum çayımı./

Yine de iyi gidiyordu öykü. Aklıma şimdiye kadar gelmemiş imgeler su gibi kayıyordu parmaklarımın ucundan daktilomun tuşlarına. İmgenin öyküde ne işi var demeyin, iyi bir öyküde vazgeçilmez şeylerdir ustaca kurulmuş imgeler. İşte o vazgeçilmezlerden yakalayabildiklerimi kağıdın üstüne geçirir geçirmez, neredeyse şaşmaz bir sıralamayla ellerimi bıyıklarıma götürüyor, işaret parmağımı burnumun sırtından kaydırıp gözlüğümü birinci kez yerine mıhlıyor, sonra ellerimi aşağı indirip iki bacağımı sıkı sıkı sıvazlıyordum. Bakkalın çırağının apartmana girerken yaptığı gürültü bile dikkatimi dağıtamıyordu. /Çayımdan küçük bir yudum aldım. Selahaddin bey, eğilip masanın üst çekmecesinden çıkardığı Marlboro sigarayı uzattı bana. Duraksamadan aldım. Çayımı masanın üstüne bırakıp ceplerimde kibrit aramaya koyuldum. Selahaddin bey yerinden kalkmadan parmaklarıyla tuttuğu Ronson çakmağını uzatıverdi sigarama. Kendisi yakmamıştı, paket öylecene duruyordu masanın üstünde. Koltuğunda geriye kaykılıp sordu: "İşler nasıl?" Eh işte, idare ediyoruz", dedim. "İdare edip gidiyoruz" Ali'den söz ettiğimi duymadı mı acaba diye düşündüm./

Yazdığım öyküye güvenim artıyordu, beni de etkilemeye başlamıştı şimdi; enikonu bir ürkeklik içindeydim. Bilmem kaçıncı sigaramı yaktığım kibrit, kutudaki sonuncu kibritti. İçerde başka paket olup olmadığını bilmiyordum, düşünmek ürkütüyordu beni. Akşam kapıcı gelip apartmanın fon parasını isteyecek miydi yine? Teyp sarmadan daha ne kadar çalacaktı? Bu akşam da erken gelir miydi uykum? Bir yandan bu sorularla boğuşuyor, bir yandan asılıyordum bıyıklarıma tuşlardan elimi kaldırdıkça. Belli belirsiz bir geçmişin içinden daha dün olmuş tazeliğine maya tutturmaya çalıştığım olaylar, biçimlendirdiğim suratlar, yüreğin pır pır eden esintisi... /"Babası burdaydı dün", dedi Selahaddin bey. "Salı ya dün, görüşme günüymüş... İyiymiş Ali..." "İyi! İyi!" dedim telaşımın içinden. Anlamsız sözümü örtmesi için bir yudum daha çektim artık ılınmış çayımdan. "Duruşma gelecek ayın yirmisinde başlayacak. Bakalım... Tutukluğun kalkmasını isteyecekler. Hiç ummam ya!" Bu kez sigaranın ardına sığındım. Mereti bir soluk çektiğinde iki santim geriliyordu kağıttaki yanık. Başım yerde, ellerimi çay bardağının altında birleştirmiş duruyordum. Aklıma sayısız sayısız sorular geliyordu, soramıyordum./

Karışık saçlı çocuğun bıraktığı yarısı yenmiş elma pervazda duruyordu. Pencereyi kapamadan çıksam odadan gelip alırdı belki; ama ona bu iyiliği yapabilecek durumda değildim. Ya sorular sormaya yeten cesaretiyle gelip alırdı elmasını, ya elma orada saatler boyu güneşte kalır, ısırılıp açığa çıkarılmış beyaz atları sararır, pörsür, yenilmez olurdu. Seçim onundu, ben karışamazdım.Odaya ve kendime çocuğun gözleriyle bakmaya çalıştım, beceremedim; sıradan bir çalışma odasıydı işte. Yaptığım sıradan bir masaya oturup, sıradan sözcüklerle kalıcı bir iletişime girmeye çabalamaktı. Sözün kısası bir öykü yazmaya çabalıyordum ve galiba da iyi beceremiyordum bu işi... /"Hiç de iyi olmadı bu iş", dedi Selahaddin bey. Sanki kendi kendine konuşuyormuş gibiydi. Cesaretimi toplayıp gözlerinin içine bakarak dinledim. "Okul bitti, güzel... Askerlik bitti, daha da güzel.. Kapı gibi devlete memur olmuşsun, en güzeli... Ya bu nerden çıktı şimdi, örgüt mörgüt.. Sırası mı? Hadi okuldayken anladık.. anladık, anladık ama geçti o günler de. Bak şimdikilere... Çıt var mı?" Gözlerine bakmayı sürdürdüm. İlgiyle dinlediğimi görünce sesinin tonu değişti; Adapazarı'ndan gelmiş peşinatı az bir tuhafiyeciye konuşuyormuş gibi yumuşadı: "Doğru değilsem doğru değil deyin Remzi bey. Adam çoktan geçmiş otuzunu... Yahu şimdi sıra.../

Boş kibrit kutusunu yakalayıp karşı duvara fırlattım. Ardından sigaramı söndürdüm. Kalkıp gitmek geçiyordu içimden. Daktiloya takılı kağıdı çekip alıp, düşlerimin çöp kutusundaki diğerlerinin yanına tıkıştırıvermek kırış kırış... Gözüm yemedi. Bitsin de, bu da kötü bir öykü olsun dedim, bitsin tek! Gözlerimi kapadım, burada... bu kitaplarla dolu odada, şu uslu daktilonun başında olmamayıdüşünmeye çalıştım. Olmadı...Yoktu gideceğim bi yer. Açtım gözlerimi, şeridin eprimişsiyahlığına bakakaldım./Sizin soyadınız neydi Selahaddin bey?" diye sordum birden. Yanıtını beklemeden bir daha sordum: "Döndü mü babası?" "Döndü, mağazayı bırakacak kimsesi yok." Soyadını söylemesini istemiyordum, bir daha sordum: "Avukatı falan var mı Ali'nin?" Selahaddin bey hoşnutsuzlukla arkasına yaslandı koltuğunda. "Arkadaşları tutmuşlar, var... Babası ona da bozuldu ya biraz, ses etmedi artık..." "Peki" dedim, "parası?"/

Yeryüzünde binlerce kez seslendirilmiş sözcüklerle bir oyun oynuyordum. Eski büyücülerle akrabalığım yoktu. Ben yağmurun yağmasını betimlersem, yağmur yağmazdı. Selimiye'nin or-.

da köprünün üstünde ayakta dikilip uzaktaki küçük pencerelere bakmak on yıl kadar önce yaptığım bir şeydi, bir daha yapamazdım. Elimde satırları yamuk düzen bir daktilo, sözcükler, ünlemler, okuduğum yüzlerce satır ve beni bu sandalyenin tepesine çivileyen çaresizliğim vardı. Yağmuru yağdıramazdım, doğru.../ "Bilmem," dedi Selahaddin bey, "doğrusu babası hiç söz etmedi paradan. Sorun olsaydı söylerdi." "İyi", dedim yeniden. Soluğum kesilmiş gibiydi, günlük işlerinden çalışma odama koşarak gitmişim gibi. Oturduğum yerden bu toptan çamaşır satıcısına daha neler sorabileceğimi tasarlarken çay ocağının dağıtımcısı girdi içeriye. Bana gözünün kıyısıyla bakıp masadan Selahaddin beyin boş bardağını aldı. Elimdeki soğumuş çayı uzattım ben de. Selahaddin bey çekmeceden iki fiş çıkarırken sordu: "Siz Ali'yle aynı okulda okumuştunuz, değil mi?" "Hayır," dedim. Doğru mu söylüyorsun der gibi baktı. Ekledim: "Ben burda okudum, Ali Bursa'da". Masanın üstündeki telefonu kımıldattı yerinden, "Keşke o da burda okusaydı, gözümüz üstünde olurdu hiç olmazsa...."/

Belki de yağdırmalıydım yağmuru. Başka ne yapabilirdim? Soyadım tutmuyordu, aynı ranzayı paylaştığı arkadaşlarının arkadaşlarını ben tanımazdım, Selimiye'nin pencereleri küçücüktü, Selahaddin beyse bana ancak bir çay ve çok çok bir Marlboro daha sunabilirdi. Benim olan sözcüklerdi yalnız, kağıtta da boş yer çoktu. Teypteki kaset istediği kadar sarabilirdi; kibritim bitebilir, kapıcıdan ürküntüm çöp topladığı saatlerde evden uzaklaşacak kadar büyüyebilirdi. Sözcükler bitip tükenmezdi ama. Yağmuru da yağdırsam yağdırsam sözcüklerle yağdırabilirdim. Anlaşılır, açık, besili, yiğit sözcüklerle. Bıyıklarımı sıvazlardım, olmazsa bir çay daha içerdim. Elimden ne gelirdi başka? Bir okuyan bulunurdu, yağmurun yağdığına kimseyi inandıramazsam kendimi inandırırdım. Kendimi inandırırsam yağmur yağardı./

Telefon çaldı birden. Telefonun çalmasına sevindim, donlar ve atletler dünyasından gireceklerdi aramıza. Alnımdaki terler daha soğumadan yenileri tomurcuklanmayacaktı. "Öyle değil mi?" dedi bana elini telefona uzatırken./ Kararımı vermiştim. Yağmuru yağdıracaktım. Sonuç alıcı sihirli sözcüklerin sıralamasını kurmaya çalıştım beynimde. /Elini telefonun üstünde tutmuş, öyle bekliyordu bir kez daha çalmasını. Bir yandan da bana bakıyordu. Benim aklım Bursa'daki cenaze törenindeydi. Arkadaşımı görüyordum kalabalığın arasında. Karşımdaki afişteki kızın bacakları satılıktı. Telefon üçüncü kez çaldı./ Sözcükler duraksaya duraksaya sıralandılar bilincimin önüne. İnandığım, güvendiğim sözcükler. Onları parmaklarımın ucundan tuşlara, tuşlardan bomboş uzanan kağıda geçirdim. Kağıt bana gülümsedi./

TELEFONU KALDIRDI SELAHADDİN BEY DİNLEDİ, "BENİM" DEDİ, DİNLEDİ ÖNE DOĞRU KAYKILDI HEYECANLA BANA BAKTI "NE ZAMAN?" ELİNİ SİGARASINA ATTI, İKİ ELİ DOLU, YAKAMADI SİGARASINI "BABANI ARAR MISIN, BEN ARAYIM MI?" DİNLEDİ "İYİ... GEÇMİŞ OLSUN. GÖZLERİNDEN ÖPERİM." BANA DÖNDÜ: ALİ'Yİ BIRAKMIŞLAR". GÖZLERİ BÜYÜK BÜYÜK AÇILMIŞTI. "İSKELEDEN ARIYOR. EVE GİDİP YATACAKMIŞ."

FIRLADIM. MERDİVENLERİ KOŞA KOŞA TIRMANDIM. İŞ HANININ KAPISINDA BİRİNE ÇARPTIM. SIYRILIP KOŞTUM. DOLMUŞ, OTOBÜS, VAPUR, TREN....

Kağıdı çıkardım daktilodan. Önceki sayfaları fileledim. Elime bir tükenmez aldım, düzeltmeye başladım. İyi kötü bir öyküydü işte. ●

Simonov'un anısına...

YAZAR - SOSYALİST

Ağır ve acımasız bir hastalık, yaşamının henüz 64 yılını doldurduğu sırada Simonov'un kalbini durdurdu. Çok uluslu Sovyet edebiyatı önemli bir temsilcisini yitirdi. O, yeni tipte bir insan olarak, yeteneğinin ve olgunluğunun; şiirler, oyunlar, güncel makaleler, öyküler ve romanlar yazan bir yazar olarak etkinliğinin doruğundaydı.

Bütün meslektaşları ve okuyucuları onun, kitaplarını ve derin-duyarlı şiirlerini bilirlerdi. Romanlarının sahne uyarlamaları bütün dünyada seyredilmişti.

Asker bir aileden gelen Simonov edebiyata 1930'ların ortalarında şiirle başladı; şiirsel yeteneğini ve yurtseverlik duygusunu savaş temasına bağladı.

Simonov, 1939'da Kalkhin-Gol nehri yakınında Moğolistan'ın yakıcı düzlüklerinde Japon istilacılarına karşı savaşta ilk deneyimini kazandı. Simonov ikinci dünya savaşının ilk günlerinde anavatanlarını savunmak için silaha sarılan yazarlardı askerlerine katıldı.

Çok güç ve trajik ilk savaş aylarında Simonov, Moskova'ya çok yakın olan Batı Cephesinde savaşan askerlerin arasındaydı; Odessa ve Crimie'yi savunanlardandı ve Barents Denizinde ve Constanta'nın yakınında düşman gemilerine saldıran deniz mürettebatının yanındaydı; düşmanın cephe gerisine saldıran müttefik bombardıman pilotlarının ve Nazi istilacılarına karşı savaşım veren kahraman Yugoslav partizanlarının yanındaydı.

Savaşın ilk yılında ülkemizin acısını çektiği tüm sıkıntıların, yoksunlukların inanılmaz sorumluluğunu omuzlamış Sovyet yazarlarının arasında o ilkti. Faşizme karşı büyük savaşın sırasında periyodik basınımızın sayfalarından onun güçlü sesi yükseldi: "Gündüzler ve Geceler".

Şimdi yıllar sonra geriye baktığımızda, savaşın tüm yakıcı olaylarının Simonov tarafından gözden kaçırılmadığını ve atlanmadığını görürüz. Yaşanan herşey, şiirlerinde, yaratıcı yazılarında ya da denemelerinde bir yer bulmuştur.

Bir Sovyet yurtseveri ve içten enternasyonalist Konstantin Simonov'un Sovyet edebiyatının pekçok seçkin üyesiyle olduğu gibi dünya edebiyatının seçkin üyeleriyle de güçlü, kardeşçe ilişkileri vardı ve onlara gereken değeri verirdi.

Simonov'un dostları arasında bütün dünyadan pekçok ilerici yazar vardı. Şili'den Pablo Neruda, Türkiye'den Nazım Hikmet, Fransadan Aragon ve Paul Eluard, Polonya'dan Jaroslaw Iwaszkiewicz ve edebiyatını zenginleştiren daha birçokları...

Bütün dünyadaki okurları için onun kitapları bizim yaşamımızın gerçekliğine dalma sadıktır.

ALEKSEY SURKOV

● ●

KUSURSUZ BİR İNSAN

Hala Simonov'un samimi, kısık sesini duyabiliyorum. Son günlerinde, onunla aynı hastaneydim ve şimdi... öldü.. Fakat bugün onun cesur dizelerini hatırlamamıza izin verin:

"Doğru değil, arkadaş ölmez
Orada, bizim yanımızda bulunmak için bekler."

Kitapları bizim için bu kusursuz adamın anısını yaşatacak. Son savaşta yaşadığı "yaşamı ve ölümü" güzel şiirlerinde ve kitaplarında betimler. Ona son görevimizi yaparken, yalnızca bir öğretmen değil, aynı zamanda zafer için sık sık ve uzun süre yaşamını tehlikeye atan bir cephe askerine karşı da yapıyoruz. Anısı çok uluslu ülkemizin bütün yazarlarının kalplerinde yaşayacak.

Simonov tarafından yazılan tüm yeni kitapları her zaman büyük bir hevesle okudum ve her zaman bir yurttaş ve bir yazar olarak onun cesaretine bağımsız düşünme yoluna, sanatsal yaratma yeteneğine hayran oldum. Tüketici anlayışa, kültürsüzlüğe ve ulusal önyargılılığa karşıydı. İlkelere bağlılığı, sosyalist hümanizması, içten demokratlığı, Sovyet yurtseverliği ve gerçek enternasyonalistliği gözden kaçmazdı. Bunların hiçbiri rol veya boş deyimler değildi: Bunların hepsi onun kalbinin derinliklerinden geldi. Onunla olan konuşmamda derdini veya huzursuzluğunu çok fazla hissettim, fakat o asla kontrolünü kaybetmedi. Güçlü bir insandı. Böylesine özelliklere sahip bu insana çok ihtiyacımız var. Simonov'un ölümü tüm edebiyatımız için yeri doldurulması olanaksız bir kayıptır.

Güle güle sana, büyük dostum!

EDUARDAS MİEZELAİTİS

SİYAHAMERİKAN ŞİİRİ

Türkçesi: KEMAL DURMAZ

"İnanıyorum ki şiirimizin söylemi, yaşama söylemimizin bir yansımasından başka bir şey değildir. Bir şiirin biçimi yaşantımızın, nasıl yaşadığımızın biçimine bağlıdır. Bir şiirin biçimi, ya da mantığı, olgunluğumuzu ya da toyluğumuzu yansıtır; kişisel yetkinliğimizin ya da eksikliğimizin göstergeleridir onlar. Aşağı yukarı herşeyi yapmak istediği şey, belleğimizde neler olduğunu şiirlerimizde ve kişisel ilişkilerimizde doğru bir şekilde aktarmaktır... Ozanın işi halkın daha iyi konuşmasına, daha iyi yaşamasına yardımcı olmaktır. Kuşkusuz, şiirin yardım etmesi gereken ilk kişi, ozanın kendisidir."

Nazzam Al Sudan

Kent Düşü

1.
yangın vardı ve insanlar haykırıyorlardı. çılgınca koşarak
çığlık çığlığa ve düşerek. aşağı yukarı kaçışarak. yangın vardı.
yangınlar. ve daha çok ateş. ve çöküp dağılan duvarlar. ve acıma.
acıma. ölüm. yıkılan bedenler. havada uçuşan şişeler altında.
pencerelere çarpan çöp yığınları. türkü söyler gibi mavi yalımlarla
yanan bir araba. bir yağma. kırılmış bir dal. bombalar.
ve havaya uçan diğer şeyler.
times alanı.
elektriklenmiş. yanmış. dağılmış. ezilmiş.
hey oradaki.
hey sen. nereye gidiyorsun.
yürüme. hayır. koşma. dolanma.
DUR
sen çılgın. koşan. aç
gözlerini dimdik. çek yüreğini çıkart
hey.

II.
gürültüdeo sonra. sessizlik gelir. parıltılardan (ya da görkemli
yalımlardan) sonra karanlık. fısıltıyla ilerler. (ancak duyulabilecek
denli yavaş bir ezgi) fısıldasa da dudaklarda. kemikler ve küller
üzerinde dolanan ayaklar, boşlukta duran kan içinde ve parçalanmış
dudaklar, etrafa yayılmış karaciğer parçaları, ve üzerinde saç
tutamlarıyla parıldayan kafatasları üzerinde. dikilerek ısmarla
akıp giden hamburgerleri izlemek. üzerine geçmiş dişlerle bir biftek.
bayraklar. ve yataklar. ve iskeletler. ve golf takımları. ve ortadan
yırtılmış bir mickey mouse, valiler ve belediye başkanları
gösteriye çıkıyorlar. yırtılıyorlar.

III.
dans geliyor.
uçaklardaki gibi. arabalardaki gibi.
evet. evet. eveet. daha çok boo-ga-loo. daha çok.*
ve toprak parçaları sürükleniyor denize. ve intiharlar artıyor.
budalalar ateşe atıyor kendilerini. kardeşler beşlisi hüzün
türküleri söylüyor gömüldükçe. çocuklar fırlatıp atıyor beyinlerini
ateşe, tutkal alıyorlar önce, ve vurup açıyorlar kafatasılarını
sonra, fil tüfekleriyle.

ve biri şarkı söylüyor ve biri gülüyor. ve hiç kimse bilmiyor.
ve tanrılara şarkı.
ve tanrılara şarkı.
çalar saat patlıyor.

* Bir çeşit dans

Victor Hernandez Cruz
The New Black Poetry seçkisinden.

Geceye Direnmek

bakışlarımdaki kan
sesindeki bıçakla
onlar gibi yaşayan
ve yaşamından başka
yitirecek hiçbir şeyi olmayan
o adam benim
çocuklarla ateşte
küçük kızları için
hırçınlaşan kadınlarıyla
ve onların
ölümden başka hiçbir
anlamı olmayan sevgilerinden
tiksinen
o adam benim
kazanacak
ve artık ölmeyecek olan
dinginlikte ilerleyen ve gülümseyen
yargının o eski kara silahına
o adam benim
ben Dedan'ım
ben Toussaint'in ben Garvey'im
ben adlarıyım yaşamak için ölenlerin
yaşamı ölümden daha kesin gerçekleştirenlerin
Evet
direnmek için geceme
bıçağın sırtında duran
o kara adam benim.

Lebert Bethune
A Juju of my Own kitabından (1966)

Otuzunda Şiir

İşte artık
ne büyülüyor geceyarı
ne de kendimden geçi
bu saatlerde
öylece beklediğimi b
yalnızca
çocukken uykumd
iki mil yürüdüğümü
anımsayarak.
nereye yürüdüğümü
biliyor muydum?
yolculuk. hep
yolculuktaydım.
kendimden sözetmek
istiyorum sana
öylece devinimsiz
kahverengi bir döşek
yumuşacık tüylere
kemiklerimi bıraktığı
gecelerden.
kimse dokunmaz
artık bana.
babam göndermez be
yabancılarla dışarı.
sen sen kara adam
büyütüp kazıyan
bedenimdeki küfü
işte elim.
korkmuyorum
geceden.

Sonia Sanchez Blackb
seçkisinden.

Sev Düşmanını

Getirdi seni buraya köle gemileriyle
ve işe koştu hemen
Sev düşmanını.
Dil unutuldu, ekin yitti.
Sev düşmanını.
Çalış şafaktan gün batımına.
Sev düşmanını.
Çalış ücretsiz.
Sev düşmanını.
İşi en son bul, en önce atıl.
Sev düşmanını.
Irzına geçsinler ananın.
Sev düşmanını.
Linç etsinler babanı.
Sev düşmanını.
Bombalasınlar kiliselerini
Sev düşmanını.
Öldürülsün çocukların.
Sev düşmanını.
Zorlasınlar kendi savaşlarında dövüşmeye.
Sev düşmanını.
En yüksek kirayı öde.
Sev düşmanını.
Çürük yiyecekleri sana satsınlar.
Sev düşmanını.
Uyuşturucu satsınlar çocuklarına.
Sev düşmanını.
İğrenç sokaklara sürsünler seni yaşamak için.
Sev düşmanını.
Yerlebir edilsin okulların.
Sev düşmanını.
İçeriye tıksınlar seni
Sev düşmanını.
Köpeklere parçalattırsınlar.
Sev düşmanını.
Basınçlı suyla çıksınlar karşına.
Sev düşmanını.
Sev.
Sev.
Sev.
Sev.
Sev.
Sev. bütün insanları
Ama ne zaman seveceğiz kendimizi?

Yusef Iman
Blackfire seçkisinden.

Al Fitnah Göçmeni

Yabancı kentlere
Geldiğinde
Sessiz ol
Sokaklarda
Ama konuş
Karşılaştığın
Herkesle
Göreceksin
Herkes gibi sende
Zenginliğini
Yoksul halkın

Evlerine
Girdiğinde
Yemeğe otur onlarla
Yoksa nefret edeceklerdir senden
Ama öğrendiğin için
Yüce Öğretici'den
Seni öldürecek olanları
Yeme onlarla
Israrla sürseler bile önüne
Tanımazlar
Alay edebilirler onunla
Senin yüzüne karşı
Sen sakin ol ama
Katılacaklardır sana
Görünce onu
Senin içinde

Sevdiğinde
Tüm insanları
Silinir o ırmaklar
Aranızdaki yabancı dillerle
Anlamlı bir uyumdur
Selam, selam.

Nazzam Al Sudan
The New Black Poetry'
seçkisinden.

Kurban

Sütün ederi
yükseldi
yine
ve bebek daha
fazla içiyor şimdi
Lanet olsun,
korkarım bırakmak
zorunda kalacağım
sigarayı
ve yitireceğim
kanserе yakalanıp
gebermek şansını.
her şeyimdi
bu bok benim.

re (1968)

Kara Savaşçı

Gece
Uyurken beyazcıklar
göğsümü yaktı birden binlerce ateşin sıcaklığı
Afrika'dan saçılan

Bir savaş tamtamının
vuruşlarıydı
dansedenlerin,
büyük suyun ötesinde
uzak bir ülkede,
darbeye indirmek için
beni uyaran

Geçerek kendimden
bu yabanıl çağrıyla
kaptığım gibi bir tuğlayı
hırsla geçirdim
bir mağazanın vitrinine
ve kayboldum ortalıktan.

Norman Jordan
Blackfire seçkisinden.

150688

Kültür mü, yoksa arabesk mi?

"Klasik müzik bir yana bırakılırsa, -özellikle sözlü müzik, kitle katılımına en uygun ve en kolay -ucuz- ilişki kurulan sanat dalıdır. Dolayısı ile kitlelere sanat ile ulaşmanın en kolay aracıdır da."

Ömer Türkeş

Temmuz ve Ağustos aylarında dergimizde, kültürel alanda birbirinden çok uzak gibi görünen iki konu yer aldı. Önce arabesk ve ardından İstanbul Festivali. Öte yandan, her iki konu'nun da yaygın olarak tartışıldıkları dönem çok gerilerde kalmış, özellikle arabesk bütünüyle kabullenilmişti. Oysa ki, ne kitleler üzerinde bu denli yaygın ve tehlikeli bir kültürel yozlaşma olan arabesk, ne de programı çerçevesinde evrensel kültür değerlerinin en güzel, en yetkin örneklerini barındıran İstanbul Festivali gözden kaçırılabilir faaliyetlerdir. Üstelik bu denli çelişik iki faaliyet ülkemizde aynı zaman diliminde birarada varolabiliyorlarsa!

Önce, özellikle 1970'li yıllardan başlayarak en geniş kitleleri etkisi altına alan arabesk üzerinde duralım. Konuya yabancı olmayan okuyucuların çok iyi bildiği gibi, bir müzik türü olarak ortaya çıkan kavramın, Türkiye'de büyük bir toplumsal devinim olan köyden kente göçün ürünüdür. Bu kısa yazı üzerinde göçün ekonomik ve politik nedenlerini-sonuçlarını tartışmak olanaksız. Bizim burada vurgulamak istediğimiz, göçün ortaya çıkardığı dev bir işsizler ordusu, artı değer üretmeyen işlerde çalışan ve toplumsal yapıda önemli bir ağırlık kazanan 'lümpen' kesimdir. Göç-Arabesk dolaylı ilintisi de bu kesim insanın üzerinde kuruludur. Ne işçi ne burjuva kültürü taşıyan bu insanlar yeni bir alt kültür oluşturdular. Bu kültür çok önceleri belirtilerini göstermeye başlamıştı. Ancak kitle iletişim araçlarının o yıllarda yeterince yaygınlaşmamış olması, lümpen kesimin nicelik olarak sınırlılığı, kente göçen köylünün geleneksel yaşam biçimlerinden kopmayışı bu kültürün ortaya çıkışını geciktirdi.

Kent-gecekondu- nüfusunun hızlı artışı, radyo, kaset teyp, sinema, TV gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, girdiği yeni üretim ilişkileri, kırsal alandan gelen insanların eski yaşam biçimini ve kültürünü geçersiz kıldı. Kendini en dolaysız olarak ifade ettiği müziği de yetersizdi artık. Kentte bulduğu müzik türleri ise gecekondu insanının gereksinimini karşılayamazdı. (O yıllarda kent gençliğini saran batı müziği dili, dansı, giyimi ile uzaktı ona. Dans geleneği olmayan bu insanların hareketli ve ritmik bir müziktürüne yakınlaşmayacağı da doğaldı). Az gelişmişliğin kıskacında - çarpık gelişen burjuvazinin köklü bir kültür oluşturamaması, toplumsal sınıf ve tabakaları kendi kültürel değerleri çevresinde özümleyememesini getiriyor ve yeni bir kitle kültürü doğuruyordu: Arabesk!

Klasik müzik bir yana bırakılırsa, -özellikle sözlü müzik, kitle katılımına en uygun ve en kolay -ucuz- ilişki kurulan sanat dalıdır. Dolayısı ile kitlelere sanat ile ulaşmanın en kolay aracıdır da. Sözlü müziğin bu niteliği arabesk diye adlandırdığımız kültürel yozlaşmanın ilk olarak müzik alanında ortaya çıkışını getirdi.

Sorun doğulu olan herşeyi reddetme = batılı olma = çağdaş olma sorunu değil, sorun doğudan veya batıdan gelen yoz, gerici değerleri reddetmek, ilerici olanları ulusal kültürümüze katarak evrensele ulaşmaktır. (Nasıl ki Klasik Batı Müziğini benimserken Heavy Metal'i reddediyorsak.)

Milyonların benimsediği bir sanat biçimi ve yaşam anlayışı olan arabeske karşı oluşumuz, yüksek estetik değerler taşımayışından, bir sentez sonucu oluşmayışından da değildir. Karşı olunan, arabeskin barındırdığı gerici özdür. İster müzikte, sinemada, fotoromanda, ister giyim ve yaşantıda olsun, arabesk sınıf atlama özlemlerinin ifadesidir. Bu sınıf atlama özlemlerinin temeli 'göç' olgusunun başlangıcında yaygınlaştırılmıştı. Kırsal alanda yoksullaştırılan köylüler, "İstanbul'un taşı toprağı altın" sloganları, zenginlik düşleri ile koptular evlerinden Umutlar gerçekleşmedi, tersine alabildiğine yoksulluğa gömüldüler. Bir yanda küçük bir azınlığın sınırsız zenginliği, öte yanda gecekondu gerçekleri... Kendi dışındaki dünya

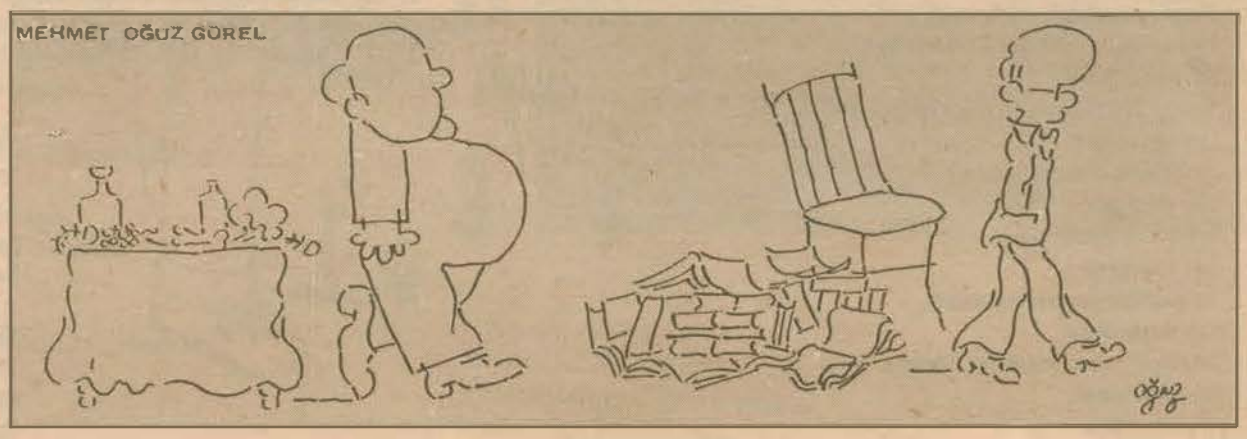

Müziğin dışında giyim, süs, ev içi mekan anlayışları da değişir, çarpılırken, şalvar yerini etek altına giyilen pantolona, kına yerini tırnaklardaki dökülmüş 'cırtlak' pembe ojeye terketti. Taksitli satışların getirdiği sahte rahatlıkla, bu insanlar evlerini gereksiz ve kendi yaşam biçimlerinden farklı mobilyalarla döşemeye başladılar. Bundan böyle arabesk yalnızca bir müzik türünün değil, bir yaşam biçiminin tanımlaması olmuştu. Ancak arabeskin nasıl bir karışım olduğu yine müzik platformunda görülebilir. Kullanılan çalgılar farklı kültürlerden taşınmıştır. Klasik batı müziğinin gözde çalgılarından keman, halk müziğimizin temel taşı bağlama ile, elektronik piyano darbuka ile "ittifak" kurar arabesk müzikte. Böylelikle doğu-batı sentezi, yerine, azgelişmişliğin getirdiği doğu-batı karmaşası oluşur.

Arabeske salt müziksel bir yaklaşım ise, onun gerçek kimliğini, işlevini gözardı edebilir. Böylesi bir yaklaşımda ondaki Arap etkilenmeleri reddedilirken, yüzyıllar önce benzer etkilerle oluşan Klasik Türk Sanat Müziği de reddedilebilir. Oysa ki sorun arabeskin içeriğindedir. Yüzyıllar önce Anadolu'ya taşınarak ulusal kültürümüze katılmış Sanat Müziği farklı bir platformda tartışılmalıdır. Çünkü o, kültürel etkileşimlerle oluşan bir sentezdir.

Hüznün Yok Senin

Hüznün yok senin. Ağlama
ağlama zambaklar solar
serçeler kanar
yazortası dökülür yaprak
sağılır çorbaya acı -süte tuz
Ağlama hüznün yok senin.

Kitaplara girdiğin günden beri
ağzın yok -ağlama
ağlama denizler küser
toprak yarılır
seyirir uykusu çocukların
uykun yok senin
gözlerin yok ağlama.

Öfkeye dalgakıran -içkiye meze
yüreğin var senin
umudun var
kararmış gözlerinin ardında
aklığın var senin
hüznün yok
sakın ağlama.

Zerrin Taşpınar Şahin

renkli, parlak, mutluluk dolu, kısaca güzel olan, ulaşılması gerekendi. Ancak ulaşılması da olanaksızdı bu dünyaya. Bu insanların çıkarsız umutsuzluklarının iktidar ilişkilerine zarar vermemesi için, onlara benimseyecekleri yeni bir düş sunuldu: Kitle iletişim araçları sınıfsal farklılaşmayı yadsıyor, milli piyango, spor toto vb. talih oyunları ile bir anda zengin olunabileceğini yayıyordu. Bu da olmazsa bir 'fabrikatör' oğlu-kızı çıkarabilirdi kader karşınıza. Renkli basın hergün böylesi haberle doluyordu. Bu düşler müziğe taşındı, evet bir kahır vardı arabeskte, ancak sınıf atlama özlemleri taşıyan bir kahır! O dünyaya küfür etmeyen, karşı çıkmayan, 'feleğin' kendisine de gülmesini bekleyen bir kahır.

Arabeskin bireyciliği söyleniş biçiminde de görülebilir. Halk müziğinin, folklorun tersine, çoğul söyleyiş yerini 'güzel' sesli şarkıcının tekil söyleyişine bırakır. Bu, boyun eğilen iktidar ilişkilerine tek başına bir sesleniştir. Kendisini yalnız hisseden birey,kendi durumunda olan diğer insanların kaderi ile ilgilenmez, yalnızca kendi dünyası vardır.

Süreç içerisinde, arabesk lümpen kesimle sınırlı kalmadı. Ülkedeki ekonomik bunalım, bu bunalımın yükünü taşımaya zorlanan diğer sınıf ve katmanları da tedirginleştirdi. İşlerini her an yitirme tehdidi altında sinen emekçi kitlelerin kendileri için sınıf olma bilinci yerine sınıf atlama özlemini taşıyan bir ideolojiyi benimsemeleri daha kolaydı, üstelik alternatif düşüncelerin yayılma, bu insanlara ulaşma olanakları da çok kısıtlıyken. İktidarın bir parçası olmak, burjuva yaşam biçimini taklit etmek ve bu yaşam biçimine karşı gelen sanat türlerini benimsemekle karşılık buldu. Bugün, Heavy Metal de bu bakış açısı ile değerlendirildiğinde, "arabesk"tir.

Yoksul sınıf ve katmanlarca benimsense de, arabesk onların ideolojisi olarak değerlendirilemez. Elbette egemen ideoloji kendi işine yarayacak 'düşlerin' kitlelerce benimsenebilmesi için, egemen ideoloji'yi o kitleye yabancı olmayan motiflerle süsleyecektir. Bunu gerçekleştirirken, özellikle bizim kültürümüzde köklü biçimde yaşayan feodal, ataerkil, dinsel düşünce yapılarından, bu düşünce yapılarının ürünleri olan folklor ve söylencelerden yararlanır. (Sinemamızda sıkça görülen zengin kız, fakir delikanlı mutlu sonunun masallarımızda da çok işlenmiş bir motif oluşuakla ilk gelen örnek.) Ancak ısrarla vurgulamak gerekiyor, Varolan bir ideolojinin sınıfsal tahlili, hangi sınıfın yararına olduğu araştırıldığında görülebilir. Nasıl ki faşizm küçük burjuva ideolojisini kullanan tekelci devlet kapitalizminin ideolojisi ise, arabesk de burjuva egemen ideolojisinin bir ürünüdür. Tek tek bireylerin beğenisi ile aşağıdan yukarı gelişmemiş, iktidar ilişkilerinin yukarıdan aşağılığına paralel olarak, üretim ilişkilerindeki çelişkileri törpülediği, kitleleri pasifleştirdiği için körüklenmş ve yaygınlaştırılmıştır.

Burjuvazi her zaman yüksek kültür ve sanat değerlerini emekçi kitlelerden uzak tutma, onlara yoz ve niteliksiz değerleri sunmak eğilimindedir. Üstelik, tekelci devlet kapitalizmi aşamasında bu eğilim yalnızca ulusal bir sorun da değildir. Özellikle ABD ve diğer güçlü kapitalist devletler sanat ve kültürü kendi çıkarlarına uygun olarak kullanıyor, az gelişmiş ülke kültürlerine yabancı ve yoz kültürel değerler katıyorlar. Bugün bir yandan arabesk dinleyen gençlik, öte yandan diskolarda en yeni dansları yapmaya çabalıyor. Gecekondu mahallelerinde, çocuklar 'kovboyculuk', 'kung-fuculuk' oynarken, bir işçi sendikası "lideri", lüks bir otelin salonunda, oğlunun düğünü için milyonlar harcayıveriyor.

Toplumda bir alt kültür olan arabeskin çarpıklığının, azgelişmiş ülke yapısının çarpıklığından kaynaklandığını belirtmiştik. Aynı çarpıklıktan yüksek estetik değerler barındırması gereken edebiyat ve sanat yapıtlarının da etkilenmiş olduğunu görüyoruz. Buradaki etkilenme ise, batılı sanat ve düşünce yapılarının taklitçiliği biçiminde ortaya çıkıyor. Bu eğilimin geçmişi çok öncelere dek uzanır. Osmanlı Devletinin dünya işbölümüne girdiği yıllardan bu yana, toplumun ilerici kesimlerinden yana tavır alamayan küçük burjuva aydınların batılı aydın tipine, bu tipin bunalımlarına öykünmesi neredeyse gelenekleşmiştir. Özellikle 1970'li yıllardan sonra ürünler veren 'sanatçı-aydınlar', yapıtlarını toplumsal gerçekler üzerine değil, çağdaşları olan Avrupa aydınlarının varoluşçu, nihilist, feminist, vb.düşünce yapılarını toplumsal gerçekliğe 'monte' ederek gerçekleştirdiler. Kültürümüze 'Bodrum Edebiyatı' böylece kazandırıldı!

Kültürel yapımızda çizilen bu karanlık tablo birumutsuzluk içinde olduğumuzu düşündürtmemelidir. Evrensel kültür değerlerini özümlemiş, ilerici bir ulusal sanat ve kültür yapılanması Türkiye'de yıllardan beri güçlenerek yaşıyor. Bizim vurgulamak istediğimiz, ilerici sanat ve kültür değerleri'ni savunanların, topluma yerleştirilmeye çalışılan gerici ve yoz akımlara karşı uyanık olmaları gerektiğidir. Sanat ve kültürde toplumcu bir karşı çıkış, estetikçe yüksek sanatsal türleri ve doğru davranış biçimlerini toplumun üretici güçlerine ve çıkarları bu güçlerle birlikte olan diğer kesimlere dek yaygınlaştırmak olabilir. Ne klasik batı müziği, ne bale, ne de Shakespeare'in bir eseri halk için gereksiz ya da lüks bulunamaz. İnsanlığın binlerce yıllık kültüründen yararlanmak, öncelikle emekçi kitlelerin hakkıdır.

Son olarak ülkemizde düzenlenen bazı sanat etkinliklerine, özellikle İstanbul Festivali'ne değinelim. İçeriğinde halkın anlayabileceği sanatsal türleri barındırmadığı gerekçesi ile 'elitçi' diye nitelenen bu etkinliğin, gerçekte çok olumlu işlevleri yerine getirebileceği gözden kaçırılmamalıdır. Renkli basın ve TV'de büyük yer verilen ve büyük ilgi toplayan Marmaris, Bodrum, vb gibi Ajda'lı, Zeki'li festivaller ile karşılaştırıldığında İstanbul Festivali'nin ne denli ilerici değerler taşıdığı görülecektir. Karşı çıkılması gereken, festivali düzenleyenlerin, bu yüksek sanat ve kültür değerlerini emekçi kitlelerden saklama çabasıdır. Bilet fiyatlarının çok pahalı oluşu ile kitle katılımının önüne geçilirken, TV, radyo gibi iletişim araçları ile yayınlanışı da gerçekleştirilmiyor. Taleplerimiz böylesi festival ve etkinliklerin sıklaştırılması ve yaygınlaştırılması doğrultusunda olmalıdır! ●

BİR KENDİNCE KATLANIŞIN ŞİİRLERİ

Şükrü Erbaş

Savrulur Ancak

Sesi dönüp duruyor sigara sisleri içinde
Kısa, çok kısa bir süre, ölgün
Döküldüyor çarpıp tavanına kahvenin.
-Can bunaltan havada bir sıkıntı sağnağı-
Çürümüş dudaklarla, güzelliğini yitirmiş
Konuşuyor, kendinin değilmiş gibi sözler
Örselenmiş anıların buruk içtenliğiyle
Haklılık duygusundan bir utanca geçerek:

"Gençlikti, bir heyecan bir demdi
Gelip geçti çoktan...
Hangi düşü denesek
Paranın eşiklerinden geçmek gerekiyordu.
Yetmiyordu inanmak kurtarmaya hayatı
Ve korkular gözaltları izlenmeler
Uzaklaştık günden güne
Eski ayak izlerimizden...
Şimdi bir küldür yüreğimiz, tutuşmaz
Aklımızın ateşe dayanıklı mangalında
Savrulur ancak estikçe rüzgarlar..

Ama neden bilmiyorum, arada bir
-Sen geldikçe örneğin
Koltuğunda kitaplar
Bir çift öğrenci görsem
Ya da yollar, yollar boyunca-
Sızlar ta derinde biryerlerim..
Acısız korkusuz, hepsi de "gerçek"
Doldurduk işte hayatı ne varsa tek tek
Kolay ve rahat bir yığın "şey"le..
Ama neden, neden hâlâ, bilmiyorum
Mutlu değilim..."

Bir Güç Simgesinin Yetersiz Tanımlaması

Çm çm ötüyor sesi
Değişmeyen tonuyla
– Zaman bozuk bir plak gibi
Aynı mevsime takıldı–
Yüksekten ve rahat konuşuyor
Gücünün güvenciyle
Yanlış yapmak kaygısı yok
–Her dediği doğrudur
O yerdeki insanın!–
Bir korkudan sözediyor durmadan
Görünmeyen bitmeyen
Bir bilinmez tehlikeden
Ne idüğü belirsiz
Sayrı bir ruhun sayıklamasını andıran
Ucuz ve çoğul bir onayla -esrik-
Sorular soruyor kendini doğrulayan
Yine kendi yanıtladığı
Sesler çığlıklar içinde
Bir ucu zehir yeşili
Yarısı korku sarısı
Oynayıp duruyor dudakları
Elleri kolları ve bedeniyle
Bir gölge oyununu anımsatıyor.
–Meğsan ölü bir fotoğraf gibi
Aynı birli görüntüde dondu–
Şaşarak bakıyorum, öfkeyle
İsyanla, acıyarak...
İnansa -diyorum- kendine
Olsa biraz saygısı, korkmasa
'Haklıyım' der mi bunca sık
Dil sürçmeleriyle ve ısrarla
Bağırarak ortalarda...

150688

Ödülsüz Yaşanmıyor...

Hatay Dumlupınar

Yaşadığımız döneme değişik adlar veriliyor. "Geçiş dönemi", "olağanüstü dönem", "ara dönem" gibi. Ne ad verilirse verilsin, ne denirse densin, bu, dönemin temel "karakter"ini değiştirmiyor. Bunu kısaca anti-insan olarak tanımlayabiliriz.

Başta yadırgatıcı gibi gelebilecek yukardaki tanımın, düşünüldüğünde somut bir temele dayandığı görülecektir. İnsanlar en küçük özgürlüklerinden, en temel haklarından bile yoksun yaşamaya alıştırılıyor. Baskıya, zora ilgisiz kalabiliyor. Tüm bunlar en yakınma, giderek kendisine yönelse bile. İnsanlar tam bir yalnızlığa itiliyor. Geçmişle olan bağları koparılmaya, geçmişin, değerlendirilmesine meydan verilmeden, karalanmasına çalışılıyor. "Önce"leri ellerinden alınıyor, "sonra"ları bir belirsizliğe, hiçliğe mahkum ediliyor.

Bu "bal ve gidiş", daha birçok konuda örneklendirilebilir. Bizim asıl değinmek istediğimiz, bu görüngünün sanat ve kültürel yaşamımız üzerindeki yansıması.

Sanatta, bireycilik ve umutsuzluk hep öne çıkarılıyor; seçkinci anlayışlar kolaylıkla boy atabiliyor. Şimdi daha da yaşamsal olan sanatın işlevinin tartışılması yerine, "sanatsal" kaygılar ve kuruntular gündeme getiriliyor. Geçmişin kültürel birikimleri saldırıya uğrarken, arabesk gibi yozluklara kayıtsız kalınıyor. Verilen ürünlerde toplumculuğun ne ölçüde yer bulabildiğinin yanına varılmazken, gündemdeki sorun yapısalcılık olabiliyor.

Ve bu belirsizlik ortamında insanlar -özellikle genç insanlar- yarışmaya, ödül almaya çağrılıyor. Gün geçmiyor ki, bir yarışmanın ya da ödülün duyurusu yapılmasın. Herkesin birbirini ödüle çağırdığı, herkesin birbirine ödül verdiği bu hengâmenin üzerinde durulmaya değer. Örneğin, "devlet sanatçısı" ödülü. Birkaç yıldan bu yana verilen bu ünvan, sanatçının adından ve sanatından daha önce söyleniyor. Bu ödül, sanata ve sanatçıya "sahiplenme"nin resmi bir yolu olarak bugüne geldi. Bu yol, holding, banka ve benzeri sermaye çevrelerinin düzenlediği bol ödüllü yarışmalarla destekleniyor. Hürriyet Holding, Enka Holding, Vakko, İş Bankası gibi sermaye kuruluşları, resim, karikatür, öykü, şiir vd. sanat dallarında düzenledikleri yarışmalarla insanları ödül almaya, ünlü maya çağırıyorlar. Bu ödül saldırısı 60'lık yaşlılardan, liseli gençlere kadar sanatçı ya da sanatla hiç ilgilenmemiş büyük bir yığını hedef alıyor.

Bu yarışmaların, bazı ortak ve ilginç yönleri var. En önemlisi ödüllerin tutarı. Holding yarışmalarında milyonlar buluyor. Mansiyonlar bile yüzbinlerce lira. Ayrıca, Hürriyet Holdingin uluslararası karikatür yarışmasında ödüller dolar olarak veriliyor. Diğer bir ilginç nokta, yarışmaların seçici kurulları. Holdingleri'n, bankaların "sanat erbabı" yönetici ve hissedarları bu kurullarda yer aldıkları gibi, başkanlık da ediyorlar.

Sermaye bu tür sanatsal etkinlikleri, kendi reklamını yapma ve çıkarları doğrultusunda kullanma fırsatını kaçırmıyor. İşin finans yönünü üstlendiği için, bunu kabul etmek ya da en azından katlanmak gerektiği düşünülebilir. Ancak sorun çoğu kez bununla kalmıyor. Örneğin, sözünü ettiğimiz holdingin karikatür yarışmasının broşüründe, yarışmaya katılan sanatçılar ve sergi konusunda bilgi verilmeden, "Hürriyet Holdingin değişik sektörlerde faaliyet gösteren 12 büyük şirketi kontrolü altında tuttuğu" öncelikle belirtiliyor. Bu arada karikatür sanatının tüm insanları birleştiren "ortak bir dil", hoşgörülü bir dünya yaratılması için bir araç olduğu gibi "klasik" özelliklerine hiç girilmiyor. Evrensel, barışçıl yönü vurgulanmıyor. Tersine, yarışmanın afişinden, sergi salonunun düzenine kadar her şey tam bir milliyetçilik propagandasına dönüştürülüyor. Yarışma karikatürlerinin sergilendiği salonun her köşesinde katılan sanatçıların ülkelerinin bayrakları karşımıza çıkıyor. Aynı durum sergi broşürünün kapağında çok daha yalın ve çarpıcı bir biçimde belirtiliyor. Katılan ülkelerin bayrakları, Hürriyet Holdingin "H"sini oluşturmak için bir araya geliyorlar!

Aslında, kabul ettirilmeye çalışılan bu değerlerin işlevini anlamak zor değil. Biraz geriye dönüp baktığımızda bu daha da kolaylaşıyor. Gerçekte her zaman varolan, ancak "paydos" düdüğünün çalınması ile tırmanışa geçen bir saldırı sözkonusu. Bu düdükle birlikte yeni bir yapılanma içine giren sermaye, bunun sonucu olarak ideolojisini yaşamın her alanına yaymaya çalışıyor. Bu, doğaldır ki sanat ve kültürel yaşamda da kendisini gösteriyor. Tıpkı ekonomik ve siyasal yaşamda olduğu gibi. "Egemen-yönlendirici ilişkilere banka ve bankerler sahipse eğer, biç kuşkusuz, sanata sahip çıkmanın maddi ve manevi koşullarının sahipliği de böylelikle banka ve bankerlerin eline geçecektir."[1] Bu gerçek, sermayenin benzer etkinliklerini, sanatsal gelişmeyi sağladığı, genç yeteneklerin yetişmesine katkıda bulunduğu, yeni ve nitelikli yapıtların ortaya konmasını sağladığı gibi düşüncelerde savunmanın yanlışlığını da ortaya koyuyor. Sanatçıya destek olmak, ona ve sanatına "sahiplenmek", günümüzde işlevselliği daha da artan sanatı etkisiz kılmak anlamına geliyor. Sanatın ilerici, eleştirel yönü törpüleniyor, dahası yukarıda verdiğimiz örnekte de olduğu gibi, taşıdığı bazı değerler yok sayılıyor, görmezden geliniyor. Milliyetçi, şoven duygular körükleniyor. Sanatı "kullanma" olgusu ise bir çok yerde gözlenebiliyor. Örneğin, bir holdingin düzenlediği mimarlık yarışması, inşaat sektörünün içinde bulunduğu durgunluğa ve çıkmaza sanatsal ve bilimsel çözümler bulunması amacını taşıyor.

Sermaye, Sabancı'nın sanatçı büstleri yaptırma kampanyasında olduğu gibi, balkın kültürel geleceğini belirlemek ve ona sahip çıkmak isterken, geçmişin kültürel ve sanatsal birikimlerini de yok ediyor. Karikatürcüler Derneğinin kapatılıp, binasının yıktırılması, Ankara'da tarihi konservatuvar binasının belediye başkanlığı binası yapılması, Hitit anıtın kaldırılmaya çalışılması, meydanlardaki heykellerin imha edilmesi bunun en somut örnekleri.

Geçmişin değerlerinin yerine nelerin konduğu ve kültürel çürümenin ne boyutlara vardığının örneklerini, 5 Haziran 1984 günlü Cumhuriyet gazetesinde istediğimiz kadar bulmamız olanaklı. Önce küçük bir haber: "Devlet Sanatçısı Yıldız Kenter, İstanbul Anakent Belediye Başkanı'nın Sanat Danışmanı oldu." Bir ilan: Kodak firmasının amatör sanatçılar arasında düzenlediği fotoğraf yarışması. Yarışmanın şartları da çok ilginç. Fotoğraflar, Kodak marka filmler ile çekilip, Kodak fotograf kartlarına basılacak. Ayrıca, her yarışmacı, yarışmaya istediği kadar fotografla katılabilecek. Yine bir haber: Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası'nın, "kadın" konulu resim yarışması düzenlediğini duyuruyor. Ve son olarak bir dedikodu-haber: "Oyun yazarlarına gün doğdu. Bir büyük kuruluşla, bir bankanın açtığı iki ayrı tiyatro oyunu yarışmasında ilk üç dereceye girecek olanlar milyonun üstünde ödül alabilecekler." Yazıda, oyun yazarlarının neden bugünlerde ortadan kaybolduklan soruluyor ve sorunun yanıtı şöyle veriliyor: Hepsi oyun yazmaklameşgul!

Çizdiğimiz bu olumsuz tabloyu aşmanın yolu nedir?

Günümüzde gençlik, yaşanan birçok gelişmenin odak noktası durumunda. Bu durumda genç insanlara önemli sorumluluklar düşüyor "Sanatla kafa bulma", "biraz da siyaset yapma", ya da "estetiğe takılma"larla geçiştirilemiyecek sorumluluklar. Dünyanın öbür ucunda yaşananlar "bize ne"lerle atlanamaz. Avrupa'daki maden işçilerinin grevine kayıtsız kalınamaz. Genç insanlar, önlerine getirilenlerin ne derece sorunları olduğunu, kendilerine maledilmeye çalışılanların ne derece onların olduğunu bilmek zorundalar. Örneğin, Freudculuk günümüzde ne ölçüde gündemimizdedir? Hem de "demokrasiye ne zaman ara verilse Freudculuk üzerine çıkan kitapların satışının artması"[2] gerçeği ortada dururken. Ya da feminizm ne ölçüde sorunumuzdur?

Bu ve benzer 'sorun'lar bep gençliğin önüne sürülüyor, "gençlik"'dergileri tarafından, holdinglerin sanat dergileri tarafından, boyalı basın tarafından.

Aslında olumsuzlukları aşmak bir yönüyle oldukça basit. Gözümüzü, işkencelere, cinayetlere, haksızlıklara çevirmeyelim, dünyanın bir ucundaki savaşı, sömürüyü görmeyelim diye, bizden "sevme sanatı"nı okumamızı istiyorlar. Bize, ödül vermek istiyorlar. Bunu gördüğümüz anda bile çok yol katetmişiz demektir.

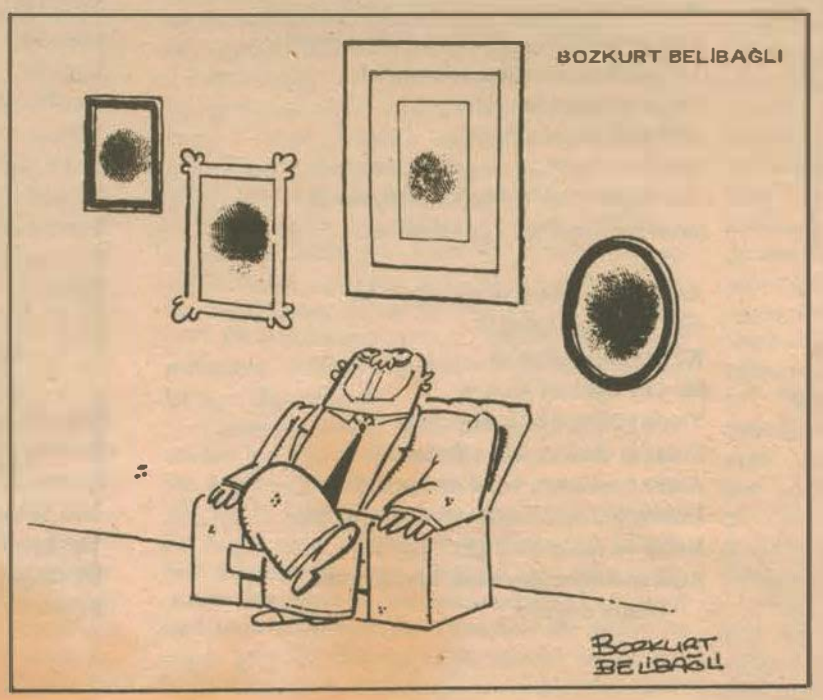

1 Aziz Çalışlar, Sanat Kimindir?, Bilim ve Sanat S. 10, s. 9

2 Ataman Tangör, Ruhçözümleme Nasıl Kurtulur?, Yarın S. 34, s. 15.

Nevhiz Tanyeli:

"Resimlerimde el bir simgedir. Çünkü önce elleriyle düşündü insan..."

YARIN □ *Nevhiz Tanyeli, devlet sınavlarını kazanarak dört yıl Paris'te kaldığınız biliniyor. Sanat yaşamınızın bu evresinden sizde kalan nedir?*

■ Akademiyi bitirdikten altı yıl sonra, 1971 yılında, 1416 sayılı yasa uyarınca, Milli Eğitim Bakanlığı'nca, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde açılan sınavları kazanarak, resim dalında "ihtisas yapmak" üzere Fransa'ya gönderildim. Geçimimi sağlamak için öğrencilik yıllarımdan başlıyarak birçok tüketici işte çalışmıştım o güne kadar. Resim yapmaya daha çok zaman ayırabilecektim artık.

Yurt dışında yaptığım çalışmalar, yeni teknikler edinmemi, geçmiş ve çağdaş sanatçıları daha yakından tanımamı sağlamanın yanısıra, daha önce de düşün yapımdaki nitel değişiklikten kaynaklanan biçimsel değişimler geçirmiş resmimin düşüncel temellerinin, insanın, geçmişteki büyük insancıl kazanımların mirasçısı, devam ettiricisi ve geleceğin kendisinin olduğu gerçeğini de içinde taşıyan gelişimine katkıda bulundu ve çağını doğru olarak anlama, onun verileri doğrultusunda sanat yapma, davranma kaygılarını daha da yoğunlaştırdı diyebilirim.

□ *Bir süre önce açılan son serginizde daha çok kadın ve erkek kişilerinelleri üzerinde durduğunuz görülüyor, bunu nasıl yorumlarsınız?*

■ Sanatçı bir çözüme varmak başka insanlara birşeyler söylemek için seçer konusunu. Nesnel gerçekleri sanatsal imgeler yoluyla kavramaya, göstermeye çalışır.

Genel-olanın özel-olan yoluyla kavranmasını amaçlayan gerçekçi sanatçı, insanı dünya ile olan ilişkisi içinde biçimlendirirken, izleyicinin her türlü eleştirel ve akılcı tutumu dışlayan edilgen bir özdeşleşme durumunu aşmasını, duyduğu acı, öfke, korku, yadırgama ve tedirginliğin sorulara, düşünceye dönüşmesini sağlayacak bir yöntem geliştirmelidir.

Nesnelere, gerçekliğin gerçekçi yoldan özümlenişine sırt çevirmeden, kalıplara uyulma kolaylığına sapılmadan simgesel boyutlar kazandırılması gibi anlatım yollarından da yararlanılabilir.

Yeni anlatım yolları ancak içeriğin gereklerinden doğduğu zaman anlamlı, değerli ve kendi içinde tutarlı olabilecektir.

Konunun düşünceye dönüşmesi doğrudan yapıtın içinde olabileceği gibi, bu bireşimin izleyicinin bilincinde gerçekleşmesi de öngörülebilir.

Sanatın maddesi gerçektir. İnsansal toplumsal gerçeklik dünyasını yaratan en büyük güç ise, yaşamın öznesi olan insanın, bilinçli varoluşa ulaştıran eylem ve etkinliğidir.

Önce elleriyle düşündü insan, elleri ustalaştı sonra ve bilinçle yapmaya başladı işini, bir amaca yöneldi, araç yapıp kullanmayı öğrendi ardından; elleri ile başladı dünyayı ve kendisini değiştirmeye, insan olmaya.

Bir anlatım aracıdır da el. Sözcüklerden daha çok şey söyler kimi vakit. Kendine özgü sanatsal bir dili, gösterge dizgesi vardır.

Doğar, ölür, sever, acı çeker, düşünür, canlı kalmaya çabalar; korkak, cesur, bilisiz, bilge ve yokeden, yaratandır aynı zamanda eller, resimlerimin ana konusu, tarihsel olarak yaşamın anlamlı yönde biçimlendirilmesi, yeni bir insan kişiliği gelişmesi zorunluluğuna cevap veren özü taşıyan insana özgü, salt nesneleri tutup kavrayabilen bir organ olmanın ötesinde...

Resimlerimde de bu bağlamda bir simge odağıdır el imgesi, yaşamda olduğu gibi.

Masalın Aslı

vâsıf öngören'e

önce oğlanlar öldüler
kupa karo sinek maça
kızlar buna çok güldüler
dediler "mutluluk kaça"

ardından kızlar gittiler
tek tek yâhut deste deste
papazlar dua ettiler
"ömür geçer bir nefeste"

kızlardan sonra ansızın
papazlara yol göründü
içinden her imansızın
hakka şükrettiği gündü

dokuzlu ve onlularca
dökülen kanlar helâldi
çünkü her mermi bir parça
o beklenen ihtilâldi

bütün bu işler olurken
aslar çene çalıyordu
konçinalar savrulurken
bir saatçi vakti vurdu.

paris, 14/15 nisan gecesi 1980

Yağmur Atsız

Ata Yıldırım

Cinsel Cinayet Ortaklığı

Toplumsal kurumların hızla değişikliğe uğradığı günümüzde , gerek günlük basınımızda, gerek diğer yayın organlarında cinsellik üzerinde önemle duruluyor.

Cinselliğin kar amacına hizmet ettiği ve kendini kabul ettirme yolunda uygun araçlar seçtiğini hepimiz gözlüyoruz. Sözünü ettiğimiz araçlarından biri de basın. Magazin basını olarak karşımıza çıkan, erotik bir sergileyiş, boyalı bir sunum, az söz-çok resim bu tür basın anlayışının ana karakteristiği.

Cinsellik konusunu bu kadar basite indirgeyerek algılamak ve değerlendirmek, kısır bir döngüyü beraberinde getireceği için, konuya değişik açıdan bakmaya çalışacağız. Bu bağlamda da toplumdaki bireylerin cinsel eğitimine yardımcı olduğunu iddia eden bir derginin görüşlerini de yansıtmaya çalışacağız.

TOPLUM ve CİNSELLİK

Bireylerin gelecekte sağlıklı ilişkiler kurabilmesi için cinsel eğitim zorunludur. Ancak, cinsel eğitimin nasıl gerçekleştirileceği, bu konudaki önemli sorunlardan sadece biridir. Cinsel eğitimsizlik ve yarattığı sorunlar hemen tüm gelişme sürecini yaşayan toplumlarda görülen, gözlenen olaylardır. Ülkemiz için de durumun pek farklı olduğunu söyleyemeyiz.

Yıllardan beri ülkemizde, ne okullarda ne de diğer toplumsal kurumlarda, insanlarımız, özellikle geleceğimiz olan gençliğimiz eğitilemiyor; var olan eğitim düzeninde cinsel bilgilere yer verilmediği için, sorunlar giderek çeşitleniyor. Cinsel hastalıklar, bunların yarattığı psikolojik bozukluklar hızla çoğalıyor. Sorunların çözümlenmesi için ise, önce tanınması gerekir. Biz sorunu bildiğimize göre, yapacak tek şey kalıyor: Çözüme doğru koşmak. Çözümün sağlıklı olması ise, kurumsal olması ile mümkündür. Ancak, devletin bu alanda herhangi bir çalışma yapmadığını söylersek yanılmış olmayız.

Eksikliği görülen her şeyin, yeni eksiklikleri yapısında taşıyan tamamlayıcıları her zaman için vardır. İşte ülkemizde de durum bundan ibarettir. Devletin kendini hissettirmediği ya da hissetiremediği bir ortamda, aynı işlevi yerine getirecek yeni birimler ortaya çıkmıştır. Ancak, tecimsel sömürü amaçlı, duygu sömürü araçlı birimler olmaktan başka anlamı yoktur bu kurumların

Çocuklar, cinselliği sinemalardaki porno filmlerden, piyasadaki çıplak kadın resimli gazete ve dergilerden öğrenirken, anne ve babaları bu eksikliğin, bu sömürünün farkında mıdırlar acaba?

CİNSELLİKTE ÜLKESEL BOYUT

Cinsel yayınların ve porno filmlerin ülkemizde böylesine tutulmasının nedenleri nelerdir? Değinmeden, araştırmadan geçemiyeceğimiz bu konuya gelmiş bulunuyoruz. Yine araştırmamız gereken sorulara şunları da ekleyebiliriz: Acaba cinselliğe aşırı ölçüde ilgi duyan bir toplum muyuz da, cinsel içerikli yayınların satış oranları bu denli yüksek? Yoksa temel neden cinsel eğitimsizlik mi? Cinsel yayın ve porno filmlerin tüketici tarafından kabul görmesi ve tiraj oranı ile ilgili sorumuzu aynı başlık altında değerlendirmek gerekir. Ancak üçüncü sorumuzla bağıntılı olarak düşünmek ve soruların yanıtını aramak en akılcı yöntem olacaktır.

Öncelikle, toplumun cinselliğe olan ilgisine değinmek yerinde olur. Öyle kanıdayız ki, toplumun cinselliğe ilgisi diye bir şey olamaz; ancak, yanlış ya da yetersiz eğitim sonucu cinselliğe ilgi artar. Yani olay, yapısal olmaktan öte yetersizliklerin ortaya çıkardığı bir olaydır. Görüyoruz ki üretilen filmler, yayınlar oldukça kalabalık bir tüketici kitlesine sahip. Bu noktada biraz düşünmemiz gerekiyor. "Tüketilen film ve yayınları ne tür kişiler izliyor?" diye bir soruyu da ekleyerek, konuya yaklaşalım: Gazete bayiine gittiğimizde gözümüze ilk önce renkli, kuşe kapaklarıyla erotik resimleriyle hangi yayınların çarptığını söylemeye gerek var mı? Gerçekte ilginç olan görüntü çıplak resim veren modeller değildir. Kuşe kapaklar da değildir. İlginç olan, gazetesini almaya gelen insanların göz banyosu yapmasıdır. Hem de resim okuma tekniğini en ince ayrıntısına kadar uygulayarak. Evet, işte toplumda kronik bir niteliğe bürünmeye başlamış, cinsel eğitimsizliğin bir sonucu olarak ortaya çıkmış acı bir gerçek, bir hastalık. Teşhis koymak gerekliyse: Cinsel açılık.

ESTETİZE EDİLMİŞ CİNSELLİK

Bir tıp otoritesi, bir toplumbilinci yöntemiyle cinsel açlığa ve diğer sorunlara çözüm getirmeye uğraşan yayın organları! Bir dergi ve yönetmeni, cinsel yayınların çok satılışını, "Bugün ülkemizde çıplak kadın resmi görmemiş binlerce genç var," diyerek açıklamaya çalışıyor. (Gösteri, Aralık, 1982., s. 70). Açıklamakla da kalmıyor, bol çıplak resim yayınlayan gazete ve dergilerin kendilerine düşen işlevi yerine getirdiğine de inanıyor. Yalnız tek şikayeti, estetize edilmemiş resimlerin göz zevkini bozması.

Cinsel yayıncılık, estetize edilmiş resimler ve rahat bir koltuğa oturup okuyabileceğimiz erotik hikayelerden başka bir şey değil günümüzde ve günümüz dergilerinde. Yine dergilerimizde sergilenen "bilinsellik" anlayışını da unutmamak gerekir. Bu anlayışa göre, masalımsı öykünün içinde "halkın anlayacağı dilden bilinsellik" yapılıyor. Yöneticimiz ise, bakın bu konuda ne diyor. "Halkın anlaması için, halkın anlayacağı dilde yazılmış bilim yazıları..." (Gösteri, Aralık, 1982., s. 71)

Yazıların masalımsı ve öykülerin bilimsel olduğu bir dergide, çıplak modeller bilimsel pozlar vermezlerse olur mu? Tabi olmaz. Sonra cinsel eğitim yolunda, okuyucuya verilen öğütleri unutmamak gerek. "Kadınlar sabırlı, anlayışlı erkeklere bayılırlar. Sabırsızlığınızı, onu ne kadar arzu ettiğinizi mümkün olduğu kadar saklayın. Gün boyunca edilecek bir iki telefon, bir demet çiçek, bir akşam yemeği, biç düşünülmeden söyleniyormuş havası verilen iltifatlar mest eder kadın kısmını." (Erkekçe, Kasım 1982 s. 41) Bundan iyi bilimsellik nasıl olur, buna siz karar verin artık.

Erkeklerin dergisi kimi zaman sayfalarında fikir ve sanat konularına da yer veriyor. Tanınmış ya da güncel olan kişilerle röportajlar örnek olarak gösterilebilir. Amacın ne olduğu şüphe götürürse de, yararlı bir çaba olduğunu yadsıyamayız. Edemeyiz ya, iş bazen çığırından çıkarak, ünlü bir kişinin seks yaşamının anlatılmasına kadar varıyor. Örneğin: Picasso'nun seks yaşamı hakkında bilgi edinmek mi istiyorsunuz, ya da Einstein'ın kimle yattığını mı merak ediyorsunuz? Kolay. Derginizin ilgili sayısına bir göz atmanız yeterlidir!

YARIM KALAN "İŞ"

Bol resimli, çok bilimsel derginin yöneticisi, bir gün TRT'ye davet edilmiş. Amaç röportaj yapmak. Konuşmacılar programda yönetmene, dergisinde daha çok "et veseks" ticareti yaptığı yolunda suçlamalar yöneltiyorlar. Yanıt ya da savunma ise, yeni sorulardan başka bir şey değil. "Siz Dallas ve Flamingo Yolu'nu seks'in "S" inden anlamayan Anadolu'nun en ücra evlerine sokmuyor musunuz? İşte sizin yarıda bıraktığınız işi biz tamamlıyoruz..." (Gösteri, Aralık 1982, s. 71)

TRT'nin yarım bıraktığı iş, yönetmeninize göre kafalarda soru işaretleri bırakıyor. Bunun için TRT'nin yarım bıraktığı birçok sahneyi dergi sayfalarında devam ettirerek, toplumsal bir işlevi yerine getirdiği kanısında. Yarım bırakılan iş'in başka tamamlayıcıları da var. Magazin basını, sinemalar, porno film kaydedilmiş video kasetleri. Bu arada ucuz Yeşilçam filmleri arasına eklenen parçaları da unutmamak gerek.

"CİDDİ" ÇIPLAKLIK

Eğitimsizliğin yarattığı sorunlar, afyonlaştırılmış kafa yapısına sahip insanları beraberinde getiriyor. Toplumsal gelişme de bu olaya paralel seyrediyor. Eğitimi porno film,erotik resim gibi ögelerle sağlayamayacağımız bir gerçek. Peki gençliği yoz ilişkilerin yaşandığı bir ortamda mı bırakacağız? Önce, bu soruyu algılamak ve anlamak gerek. "Bu ülkede cinsellik sorununun ne olduğunu anlamak için ya Tıp Fakültelerinin Psikiyatri Kliniklerinde çalışmak ya da halkın sorunlarına ciddi ciddi yanıtlar veren dergiler çıkarmak gerek..." (Gösteri, Aralık, 1982, s.71) Öyle mi acaba? Yönetmenimiz ters düşüncelerin eşiğinde olsaydı, uyarmak isterdik ama, ne yazık ki içinde. O, cinsel sorunları dergi köşelerinde, erkeğe mücevher bilgileri vererek çözümlemeye ulaşıyor, sonra psikiyatri kliniklerinden söz ediyor.

Cinselliğin ülkemizde sorun olduğunu bilen dergi yöneticimize göre, cinsel içerikte dergilerin çıkarılması sorununun çözülmesi yolunda atılmış bir adım. Okuma yazma oranının düşük olduğu bir ülkede cinsel eğitimin dergilerle verileceğine inanmak ciddiyetsizliğin bir örneği değil mi?

Bu konuda daha ciddi olunamaz mı?

"DON'T MAKE WAR... MAKE LOVE.."

1968'lerde Avrupa'da başlayan gençlik hareketlerinde değişik bir tarzda yer alan, hippi gençlerin, diğer gençlik gruplarına yaptıkları ünlü bir çağrıları vardı:

' Don't make war.. Make Love.."

"Savaşmayın, sevişin!" Bu çağrıya dönemin gençlik grupları pek olumlu yanıt verecek durumda değillerdi. Gençliğin büyük bir bölümü, siyasal iktidara karşı başlatılan politik eylemlere hız vermişlerdi. Sosyal bozuklukların siyasal sistemden kaynaklandığına, bu nedenle siyasal iktidarın yıpratılması gerektiğine inanıyorlardı.

Hippiler ise hükümete karşı sevişerek "savaşım" veriyordu.

Ciddi dergimizin yöneticisi bir gün Prof. Rasim Adasal ile hippiler üzerine konuşurken, Adasal şöyle demiş: "Gençlik bu.. boşalacak... Ya sevişerek ya da savaşarak. Hippiler gizeli seçmişti. Hippiler giderse, onların yerini dünyayı kana boyayan gençlik alacaktır.." Yönetici de, Adasal'a, "Haklısınız, hippileri sildik dünyamızdan... Aforoz ettik.. Yerlerine de eli silahlı gençliğin geldiğini dehşetle gördük.." diyor. (Gösteri, Aralık, 1982, s. 77)

Bunlar iddialı sözler. Hippiler şimdi yok.

Siz halen Dünya'nın gençler tarafından kana boyandığına inanıyor musunuz?

Bu mantığa göre hippiler aforoz edilmeseydi, dünya hiç de eli silahlı gençliğe kalmayacaktı. Acaba öyle mi?

Gençlere yönelik yayın yaptığını iddia eden ciddi dergimizin yöneticisi gençlere gizli bir düşmanlık mı besliyor acaba? Bu dergi okurlarının çoğunluğunu oluşturan gençler acaba bu "fikre" katılırlar mı?

Yönetici bu düşünceyi kendi mantığına dayanak yapmak amacıyla savunmuş olacak ki, daha sonra şunları söylüyor: "Batı'da yapılan istatistiki araştırmalara göre, politik eylemlere katılan gençlerin yüzde 90'ı seksüel sorunlar içerisindedir.." (Gösteri, Aralık, 1982, s. 71) Bu mantığa göre, gençlerin politik eylemlere katılmalarının başlıca nedeni onların seksüel sorunlar içerisinde olmalarıdır. Gençlerin politik eylemlere katılmalarının başka nedenleri yok mu? Ya da yönetmenimizin aklına başka nedenler gelmiyor mu? Örneğin işverenlere karşı politik grev yapan işçilerin de bu eylemlerinin altında da seksüel sorunlar yatmış olmasın? Son zamanlarda hızla artan silahlanmaya karşı gösterilerin ve barış hareketlerinin altında yatan gerçek neden seksüel sorunlar mıdır? Demek ki, gençliğin seksüel sorunları çözümlenmiş olsaydı, onlar hiç de bu eylemlere katılmayacaklardı!

Bilindiği gibi toplumsal olayların çözümü hiç de kolay değil. Olaylara getirilen bakış açısı kişinin tutarlılık derecesini belirleyecektir. Biz ülkemizde gençlik olaylarının altında yatan gerçek nedenlerin yine toplumsal karakterli olduğu kanısındayız. Yine ülkemizde çoğu bilim adamı da bu konuda böyle düşünüyor. Renkli dergimizin yönetmeni, "Yine bizde ciddi anketler yok. Ama Avrupa'da yapılan istatistiki araştırmalara göre politik eylemlere katılan gençlerin yüzde 90'ı seksüel sorun içerisindedir.." sözünden sonra ülkemizde de istatistikî araştırmalarla sanki bu "gerçek" ortaya çıkacakmış gibi bir beklenti içerisindeler. Oysa ülkemiz hiç de bir Avrupa ülkesi değil. Bu nedenle Avrupa'da meydana gelen sosyal olaylar bizde de oluşur anlamı çıkarmak hayalcilik değilse nedir?

İşte politik eylemlere katılan insanların düşünceleri.

İşte gençlik olaylarını araştıran bilim adamlarımızın görüşleri.

"Gençlik olayları kolay kolay son bulmaz. Çünkü, gençlik olayları ülke sorunlarından ve öğrenim kurumlarının mantık dışı baskılarından kaynaklanmaktadır. Ülke sorunları çözülmeden, üniversiteler demokratik birer kuruluş durumuna gelerek halkın ve ülkenin sorunlarının çözümüne yönelmeden olaylar devam edecektir. Bir başka deyişle, sömürü son bulmadan gençlik olayları kolay kolay son bulmaz... Gençlik eylemlerinin cevabı genel olarak verilebilir. Tüm olarak ülkenin içinde bulunduğu durum ve öğretim kurumlarının nesnel sorunları öğrenci eylemlerinin esas nedenini oluşturmaktadır. Öğrenciler, ülkenin düzensiz gelişiminden etkiledikleri gibi, öğrenim kurumlarının ülke gerçeklerine ters düşen yapısından da etkilenmektedirler.." (Harun Karadeniz, Olaylı Yıllar ve Gençlik, s. 192) Bu görüş politik eylemlerin içerisinde yer almış bir insanın görüşüdür. Dikkat edilirse, olayların kökeninde hiç de seksüel sorunlar aramıyor.

Ve gençlik olaylarının toplumsal nedenlerini araştıran bilim adamlarımızın görüşleri : "Toplumsal eylem, yani insanların toplum içinde nasıl davrandıkları, bir tür psikolojinin ileri sürdüğü gibi, bir takım içeriksiz dürtü ve tutumların sonucu değildir. (Öğrenci eylemleri) Bir polis sorunu olmanın çok ötesinde, toplumsal yapıda, siyasal kültürde, kamu yönetiminde, eğitimde ve ekonomik yapıda derin kökleri bulunan toplumsal bir olaydır.." (R.Keleş-A.Ünsal, Kent ve Siyasal Şiddet, s. 12).

Bu konuda örnekleri çoğaltmak mümkün. Ancak biz konunun değişik yönlerini gösterebilmek amacıyla bu görüşlere yer verdik. Ülkemizde bilim adamları ekonomik ve toplumsal olaylar karşısında duygularıyla değil, bilinçleriyle hareket ederler. Bilim adamlarımız bilirler ki, ülkemiz sanayileşmiş bir ülke değildir. Çağdaş kapitalist ilişkiler bu anlamda Batı ülkelerinden farklı olacaktır. Bu nedenle gelişmiş Avrupa aydınlarıyla, geri kalmış ülkelerin aydınları arasında değerlendirme farkı olacaktır. Bu fark daha çok ülke sorunları karşısında belirtilen düşüncelerde meydan çıkar.

Yönetmenin bir iddiası var.

Biz de gene sağlıklı anketler yok ama, Avrupa'da yapılan istatistiksel araştırmalara göre, cinselliği anlatan yayınların artması, cinsel cinayetlerin azalmasına yol açmadı mı?.." (Gösteri, Aralık, 1982, s. 71) Yani yönetmenimiz bol çıplak resimli dergi ve gazetelerin cinsel cinayetleri azaltacağı inancında. Ülkemizde de böyle bir araştırma yapılsa acaba aynı sonuçlar mı çıkar? Yönetmenimizi bir kereye özgü olarak haklı çıkarmak için acaba bir araştırma yapılamaz mı? Oysa Avrupa basını biç de böyle düşünmüyor. Avrupa basınına göre Avrupa'da işlenen her dört cinayetten üçünün nedeni seksüel nedenler. Bu durumda Avrupa'da cinsel yayınların ve benzeri kurumların yaygın olduğunu düşünürsek, nasıl oluyor da bu kadar yayınlara ve seks sanayine karşın, yine de cinayetlerin önü alınamıyor?

Acaba cinsel cinayetlerin temelinde başka nedenler mi var?

Hani, diyoruz, yöneticimiz biraz toplumsal ve ekonomik içerikli kitaplar okusa da cinayetlerin gerçek nedenlerini öğrense. Başka ne önerebiliriz ki? Ayrıca Avrupa'da cinsel yayınların olumluluğu üzerinde laf eden insanlar genellikle seks sanayiinin basındaki temsilcileridir. Gerek Avrupa'da gerekse ülkemizde gençlerin toplumsal birer insan durumundan çıkıp garip yaratıklar haline dönüşmesi, sanırız yine bu yayınlarla başlıyor. Bu konuda biraz gözlemci, biraz da gerçekçi olmak yeterli.

Son söz yönetmenimizin.

Bakın ne diyor: "Gazetelerin ve dergilerin istenmeyen şeyleri hem de ticari amaçlarla basmaları düşünülebilir mi?" (Gösteri, Aralık, 1982, s. 71).

Evet, biz sizin bu yayınları "iyi" niyetle çıkardığınıza inanıyoruz. Ama şu yanlışınızı da düzeltiyoruz.

"Bazı gazete ve dergilerin istenmeyen şeyleri, hem de ticari amaçlarla basmamaları mümkün mü?" ●

YARIN YAYINLARI

64 sayfa, 150 Lira.

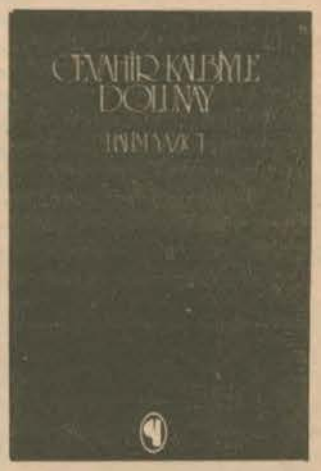

76 sayfa, 150 Lira.

58 sayfa, 150 Lira.

İstekleriniz için ederi kadar posta pulu gönderiniz. Yarın Abone Kulübü üyelerine yüzde 25 indirimlidir. Adres: Yarın, P.K: 723, Kızılay - Ankara.

Jozef Szajna ve Stüdyo Tiyatrosu

Cengiz Korucu

"CERVANTES"den.

Geçtiğimiz günlerde, tiyatro adına çok önemli olduğuna inandığım bir "Szajna Olayı" ile karşılaştık. 12. Uluslararası İstanbul Festivali nedeniyle İstanbul'a gelen Polonyalı tiyatrocu Jozef Szajna, festival programı içinde Rumeli Hisarı'nda üç gösteriden oluşan "Replika" adlı oyununu sundu. Aynı tarihlerde Taksim Sanat Galerisi'nde açtığı sergide resim, grafik, desen, çevre düzenlemesi ve tiyatro yapıtlarından oluşan belgesel fotoğrafları da sergilerken, bulunduğu kısa süreye karşın tanınmış pek çok tiyatro sanatçısına İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nın Yıldız'daki yeni binasında üç günlük bir seminer verdi.

İlk gün Varşova Stüdyo Tiyatrosu'nda yaptığı çalışmalarını tanıtan bir film izledik. Ardından tiyatro ve sanat üstüne düşüncelerini açıkladı. İkinci gün iki Türk sanatçısı Ayla ve Beklan Algan'ın katıldığı "Replika 6" adlı oyunun provası ile oyunda yapmak istediklerini örnekler vererek anlattı. Üçüncü gün ise, 1976 yapımı "Cervantes" oyununu videodan izletip, oyunu hakkındaki görüşlerini belirtti. Seminer bitiminde de kendisine yöneltilen soruları yanıtladı.

Denemeci yönü ağır basan, kendine özgü tiyatrosu ile çağdaş tiyatronun değişik bir ucunu oluşturan Jozef Szajna'nın kendisini ve Stüdyo Tiyatrosu'nu tanıtmakta yarar görüyorum.

KİM BU JOZEF SZAJNA?

Jozef Szajna, ikinci dünya savaşından sonra ülkesi Polonya'da Jerzy Grotowski ile birlikte tiyatro alanında dikkatleri üzerine çekmiş bir tiyatro adamı. Birçok yapıtıyla denemeci araştırmacı tiyatronun öncülüğünü yapan Szajna; özellikle 1971'den sonra Varşova Stüdyo Tiyatrosu'nda gerçekleştirdiği özgün çalışmaları ile kendisine özel bir yer edinmiş. Tiyatroya geçmeden önce resimle uğraşan sanatçı, sahne tasarımı ve grafik konusunda Varşova Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitim görüp bu bölümden diploma almış. 1954 yılında Akademi'de dersler vermeye başlayan Szajna 1972'den beri de profesör olarak görev yapıyor.

Bugün Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde ve Amerika'da da sanatını tanıtmış, ün kazanmış olan sanatçı, aynı zamanda ressam, sahne çizimcisi, grafik sanatçısı, oyun yazarı ve yönetmen. Böylesine geniş ilgi alanına yayılan çalışmalarını anlayabilmek için yaşam serüveninin sanatına yapmış olduğu etkileri bilmek gerekiyor. 1922 doğumlu Szajna'nın yaşamına baktığımızda nazilerin, toplama kamplarının ve savaşın onda derin izler bıraktığını görüyoruz. Gençliğinde Buchenwald'da daha sonra Auschwitz'deki esir kamplarına götürülüp, başarısız kaçma girişiminden sonra ölüme mahkum edilmiş. Ölümden kurtulduktan sonra o günlerin bir değerlendirmesini yapan Szajna :"Darağacından geri döndüm, onun için yaşamla daha fazla ilgim var" diyerek yapıtlarında uygarlığın sonunu, karışıklığı, savaşın insanlar üzerinde yarattığı şaşkınlığı, dehşet ve korkuyu işlemiş.

Tiyatroya resim dünyasından gelen Szajna, sayısı 20'yi bulan oyun sahnelemiş, ondan önce de pek çok oyunun dekor tasarımlarını, uygulamalarını yapmış. İlk dekorunu 1953 yılında Opele için gerçekleştirmiş. Bu arada Nowa Huba Halk Tiyatrosu'nu yöneten Krystyna Skuszanka ve Jerzy Krasowki ile tanışarak, yeni gelişen bu kentte işçilerin çevresinde ülkücü bir tiyatro yaratma deneyine katılmış. Bu tiyatronun baş dekoratörü olarak Gozzi'nin "Turandot"una, Steinbeck'in "Fareler ve İnsanlar"ına, Camus'nün "Sıkıyönetim"ine, Shakespeare'in "Onikinci Gece"si, "Bir Yaz Gecesi Rüyası"na, "Fırtına"sına, Dürrenmatt'ın "Büyük Romulus"una, Aiskhylos"un "Oresteia"sına, Franz Werfel'in "Jacobowsky ile Albay"ına imzasını atmış.

Szajna daha o günlerde kendi düşüncelerinden kaynaklanan çalışmaları ile değişik bir tiyatro anlayışının ip uçlarını vermiş, alışılmış biçimleri bozarak gerçeküstü yaklaşımlarla dekorlar yapmıştır.

Dekorlarında kullandığı yeni ögelerle çevresindeki diğer yapımları da etkileyerek, yaratılarını başka tiyatrolara kaydırmış. Krakov'da Stary Tiyatrosu'nda, Varşova Dramatik Tiyatro'da, Lodz'da Nowy Tiyatrosu'nda, Katowice'de Stanislaw Wyspianski Tiyatrosu'nda sırasıyla Witkiewicz'in "Deli Adam ve Rahibe"si, "Küçük Bir Taşra Evinde"si, Georg Büchner'in "Leonce İle Lena"sı, Dürrenmatt'ın "5. Frank"ının dekorlarını üstlenmiştir. Ancak Szajna'nın dekoratör olarak yaptığı en önemli çalışması 1962 yılında Stanislaw Wyspianski'nin "Akropolis'idir. Jerzy Grotowski'nin Opele'de 13 Basamak Tiyatrosu'nda oynanan bu oyunda Szajna; yazarıyla birlikte hem oyunun yazımına hem de sahnelenmesine katılmış. Böylece savaş sonrası, toplama kamplarında başından geçenleri ilk kez anlatma olanağına kavuşmuştur. Sahneyi borular, eski tekerlekler, hurda banyo küvetleri ile dolduran Szajna bunlarla bir ölüm kampının atmosferini çizmiş. Oyuncuların giysilerini yara izleriyle dolu yanmış çuvallardan oluşturup, başlarına kulaklarına kadar çektikleri şapkaları, ayaklarına da tahta papuçları giydirmiştir.

1963'den 1966'ya kadar Szajna, Nowa Huta Halk Tiyatrosu'nu yönetmiş ve sanat yönetmeni olmuş. Bazı oyunların dekorlarını yaptığı gibi bazılarının da yönetmenliğini yapmış. Gogol'ün "Müfettiş"i ile bu tiyatronun genel sanat yönetmenliğini ele geçirmiştir. Dekoratörlükten sanat yönetmenliğine getirilmesi şok yaratmış, bu olay bütün eleştirmenlerin kendisine karşı çıkmasına yol açmıştır. Szajna burada Cervantes'in "Don Kişot"u ile Franz Kafka'nın "Şato"sunu sınırlı ekonomik koşullarla sahnelemiş, Mayakovski'nin "Mystery Bouffe"su ve Tadeusz Holuj'un "Boş Alan"ını yönetmiş, Auschwitz'deki toplama kampından yine çarpıcı bir görüntü sunmuştur.

SZAJNA'NIN TİYATRO ANLAYIŞI

Jozef Szajna'nın sanatı, tiyatro anlayışı Varşova'da son dönem çalışmaları ile boyutlanıp gelişir. Artık yalnızca bir dekoratör, bir yönetmen olarak yaklaşmaz tiyatro metnine, kafasında düşlediği tiyatro dünyasını sahneye aktarabilmek için yazar olarak da oyunlarını yönlendirir. Günümüz tiyatrosunu kendine göre tartmış eksiklerini, yetersizliklerini saptamıştır. Çağdaş tiyatroda şimdiye dek olagelen anlatım olanaklarının dışında bir tiyatro yapmanın gerekliliğine inanmıştır. Ressam olarak tiyatroya plastik bir yumuşaklık kazandırılmasını savunup, tiyatrosunu bu doğrultuda biçimlendirir. Bu noktaya Szajna birden bire gelmemiş, sürekli araştırıp, denemelerde bulunmuş, kafasında sorduğu soruların yanıtlarını vererek, yeni bir tiyatro anlayışı, yeni bir tiyatro dili üretmiştir.

Szajna tiyatro nedir diye gelen bir soruya, **"Tiyatro tapınakla bataklık arasında bir yerdir. Tiyatro toplu bir seanstır. Gerçeğe doğru giden bir biçim değişmesidir. Şöyle de diyebilirim; tiyatro bir karanlığa açılmadır. İnsanlarda karanlığı ancak tiyatro ile yok edebilirler. O nedenle tiyatroyu bir eğlence için değil, bir şey yapmak için gidilir. Belki de yalnızca bir kelime öğrenmek için. Çünkü biz o kelimeyi unutmuşuzdur. Oyunu seyrederken birden bu kelimeyi anımsayabiliriz"** der.

Klasik tiyatronun işlevsizliğinden yakınanlara, **"Hep psikotekler kazanıyor. Onlar tiyatro sanatı öldü diyorlar. Oysa tiyatro için, tiyatro da o kadar çok öge vardır ki... Bu ölmek üzere olan tiyatro sanatını bir ceset olarak sarıp sarmalamak gerekir,"** diye karşı çıkar. Klasik tiyatronun günümüzde çağdaşlaşması için gerekli yeni ögelerini bularak, bir bileşime gider. Bu bileşim onun tiyatro anlayışını oluşturur. **"Ben edebi tiyatro önermiyorum,**

belli kuralları olan tiyatro da önermiyorum. Zaten onun için bu seminerde bulunuyoruz. Kelimeler, sözcükler her şeyi iyi anlatmıyorlar. Gerçeği kelimeler belirleyemiyor. Kelimeler bazan yalan söylüyorlar. Çoğu zaman da kanıt istiyorlar. Ama olaylar, durumlar böyle değil. Her zaman olaylar, durumlar kazanıyor, başarıya ulaşıyor. Ancak gerçek olan tek şey resimdir. Çünkü bir olgudur. Artık bir resim çağında, kinetik çağda yaşıyoruz. Yaptığım tüm gösterilerde sözün yerini resim almıştır. Buna karşın ne yazık ki yaşadığımız çağ körler çağıdır. Çünkü biz körler uygarlığının bireyleri olarak bir resme bakmayı bilmiyoruz. Resmi okumayı öğrenemiyoruz. Ben ressamım, öncelikle de tiyatroda sözel değil, görsel bir iletişimden yanayım," diyerek kendi tiyatrosunun anahtarlarını verir.

Ya gelenekler? Szajna'nın gelenekler karşısındaki tutumu ne olacaktır? Bu konuyu şöyle açıklar: "Geleneklerle savaşmak için bir nedenim yok. Ben yetiştiğim bu Avrupa geleneği ve göreneği ile bu yere geldim. Ben gerçeklerle savaşmıyorum; gerçekler her zaman gerçektir. Çalışmalarım ortada. Hiçbir zaman okul müzesi yapmıyorum. Avangart tiyatro geleneklerle savaşmıyor, ama gelenekler hep avangart tiyatroyla uğraşıyor."

Jozef Szajna, çalışmalarında ister tiyatroda olsun, ister resim yaparken, hep bir arayış içindedir. Onun sanatı bu arayışının, çabalarının üstüne kurulmuştur. Çok kesin olarak ressam Szajna, tiyatrocu Szajna diye kendisini ayrı ayrı değerlendirmek hemen hemen olanaksızdır. Birinin nerede bittiği, ötekinin nerede başladığı belli değildir. Tiyatrosunun anlatım olanaklarını: resim, grafik gibi sanatlarla desteklediği gibi kolaj tekniği, assemblage, happening, çevre düzenlemesi, eylem sanatı gibi gelenekle bir bağı olmayan çeşitli akımların yardımıyla da biçimlendirir. Onun tiyatrosunda göze çarpan ilk şey plastik bir dünyadır. Bu öylesine bir özelliktir ki neredeyse sanatını belirler. Dramla plastik sanatı bir teraziye koyduğumuzda kefede plastik yanın ağır rol oynadığını gözlemleriz.

Szajna çalışmaları için: "İlk önce insanı görüyorum, sonra da durumunu. Yanlız bugün durumlar insanları yönetiyor, insanlar durumu değil. Bu nedenle yapıtlarımda bu durumları kullandım, bu alanı anlatmaya çalıştım. Bunu yaparken de oyuncuların işini zorlaştırdım. Böylece sahne ile seyirci ayrımını kaldırdım, çünkü tiyatro bir yapı bütünüdür, herşey oyuncularla geçiyor. Benim izlenimlerim, sizin izlenimleriniz de olabilir. Yaptığım iş nesnel yargılarla doludur, ama tamamen öznel bir çalışmadır. Bu gerçekleştirdiğim benim tiyatromdur, yalnız bu genel tiyatro olmayabilir. Onun içi diğer tiyatrolar devam edecektir. Ama benim tiyatrom ayrı Rubens resim okulu gibi diğerlerinden ayrılacaktır," diye kendi tiyatrosunun bir değerlendirmesini yapar.

Jozef Szajna'ya göre bir afiş ya da salt reklam iki boyutludur. Genişliği ve yüksekliği vardır. Ama onun sanatı ise dört boyutludur. Tiyatrosunu dört öge oluşturur.

1- Fizik olarak oyuncu
2- Dekor
3 - Uzam
4 - Yönetmen

İşte bunların üstüne tiyatrosunu bütünler, yeni yaratılar katar Szajna. Yapıtlarında yönetici ve düzenleyici olarak kendini hep ressam gibi görür. Sahne görüntüleri onun için renk, ışık, ses ve yer gibi ögelerin iç içe geçmesidir. Bu da tiyatroda alanın ve diğer ögelerin dekor olarak kullanılması ile ilgili yeni bir düşüncedir.

SZAJNA'DA YÖNETMEN OYUNCU İLİŞKİSİ

Szajna için tiyatro; oyuncuyla başlar, oyuncuyla biter. Çünkü o oyuncuya plastik anlatım, nesnelerle ilişki kunna, oyun malzemesinde yeni bir dil yaratma gibi görevler yükler. Oyuncunun imgelemini özgürce kullanmasını, malzemelerden yeni düşünceler üretmesini ister.

Tiyatro oyunculuğu için: "Biz oyuncuyu, oyunlarda, filmlerde ve reklamlarda görüp hayran kalırız. Onu kıskanırız. Ama onun çalışma yöntemini bilmeyiz, oysa oyun öncesi çok güç bir çalışma evresi vardır. Aynı kışladaki asker gibi katı bir disiplin ister oyunculuk. Çok çalışma ister. Bu meslek dışardan görüldüğü gibi çok basit bir ekmek kapısı değildir. Zaman zaman bıktırıcı, usandırıcı iştir. Ama bu yanlarına karşın çok güzel bir meslektir," der.

Szajna oyuncu -yönetmen ilişkisinin bir tiyatro olayında mutlaka kurulması gerektiğini, bunsuz oyunun başarıya ulaşmasının olanaksızlığını düşünür. Yönetmen olarak bu konuda: "Ben işe başlarken başını değil de sonunu biliyorum. Bazı insanlar başlarlar da sonunu getiremezler. Daha dekoratörken - oyun yönetmemişken- yönetmenlerin masa başında oturduğunu ve çok konuştuklarını gördüm. Bu konuşmalar günlerce, hattâ haftalarca sürüyordu. Oyuncular da onları dinler gözükmeye çalışıyordu. Yönetmenler dunnaksızın metni anlatmaya, oyunun yorumunu yapmaya kalkıyordu. Bu durum bana çok ters geldi. Çünkü ben oyuncudan daha iyi metin bilmiyorum. Gerçi oyuncu da oyunu inceler, kimi zaman da çok ilginç şeyler önerebilir, oyunla ilgili gazeteden benzer bir haberi aktarabilir. Ama bana öyle geliyor ki, oyuncular belli bir uzam içine geçtiklerinde ne yapacaklarını bilemezler. O zaman sessizce oyuncunun sahnede ne yapacağını beklerim. Bendeki rollerini göstermemi, oynamamı istediklerinde çok sinirlenirim. Ben yönetmenliği açıklayıcı bir iş değil, bir rolü inşâ eden kişi olarak bilirim. Çünkü masa başındaki açıklamaları dramaturglar yapar. Onun için ben oyuncuyla ilişkiyi sahnede başlatırım. Onun elini tutar, gel sana masal anlatacağım derim. Oyuncu da şaşar ve sizin bana baktığınız gibi ilgiyle beni dinler. Kimi zaman o da konuşur ve rolü için sıradan şeyler anlatır. Ben, iyi bir oyuncuyu, oldukça duygusal, içinde birşeyler kaynayan oyuncuyu severim. Eğer kişi olarak çok soğuksa, o zaman ben protezlerle çalışmam derim. Artistik gerçekçilik, doğakılıktan bir nebze daha yukardadır. O yüzden bizim bu yönetmenle oyuncu arasındaki seans, aynı kedilerle sahipleri gibi bir ilişkidir. Ya da sirklerdeki kaplanlarla bakıcıları gibi. Yönetmen olarak ben oyuncunun elinden tutup sahnede dolaşır, onunla av peşine düşeriz. Bu av düşüncedir, provalarda bunu yakalamağa başlarız," der.

Szajna'ya göre, iyi bir oyuncu yönetmenin ne isteyeceğini çok iyi bilen bir kişidir. Tabii yönetmen de şeytan olduğundan, oyuncunun isteklerine karşılık verebilir. Oyuncu yönetmenden yalnızca bilgi alır ve rolünü kendisi yaratır. Provalarda oyuncuyu düşünce ile kışkırtmak çok önemlidir. Zaten yönetmen de oyuncunun bedenine çok iyi zehir sıkan bir kişidir.

STÜDYO TİYATROSU VE SZAJNA

Polonyalı sanatçı Szajna 1971 yılında Varşova'da Stüdyo Tiyatrosu'nun başına geçer ve böylece düşünceleri'ni yaratma, uygulama olanağı bulur. Bu tiyatronun başına geçirilmesinde o yıl Polski Tiyatrosu'nda sergilediği Goethe'nin "Faust"unun da payı vardır. "Faust"u yeniden yazarak, kimi sahneleri değiştirir, imgeler, biçim, renk, hareket, ışık, maskeler, teknik efektler, metal, sis, hatta rahatsız edici bir koku bile kullanır. Schaffer'in müziğiyle oynanan "Faust"ta Goethe'nin tersine, yaşamı savunan bir oyun yerine, insanın yenilmesini gösteren bir oyun yazar. Szajna bu oyunda oyuncuları ikinci plâna iterek, yalnızca görüntüyü, aksesuarı öne çıkarır. Yapıttaki her görüntüyü sürekli hareket halinde tutar, buna oyuncuları da katar.

Stüdyo Tiyatrosu'ndaki ilk çalışması 1971'de kendi yazıp yönettiği "Witkacy" ile başlar. Bu oyun da görsel yönden ağır basan bir çalışmadır. İnsan bozuntuları, mumyalar, garip yaratıklar, dev kuklalar, büyük boydaki diğer aksesuarlar sahnede yer alır. Torbalar, çoraplar, yastıklar iplerle bağlanarak kostümleri oluşturur.

1973'de Maria Czaner'le birlikte yazdığı "Gulgutiera" adlı oyunu sahneler. Bu oyun daha önceki oyunlarının bir seçkisi niteliğindedir. Almanca'ya çevrilerek Batı Berlin'de Forum tiyatrosu'nda Szajna tarafından yönetilir. Ayrıca Hamburg'da Batı Berlin televizyonunda gösterilir. Oyun hem sahnede hem de seyirciler arasında gelişir. Bir sanatçının ölümünü ve halkın ona olan tepkisini işler.

Szajna toplama kamplarındaki anılarını en çok "Replika"da ortaya koyar. Bu oyunun en önemli özelliği "Replika"nın iki anlama gelmesidir. Polonya dilinde Replika'nın bir anlamı yankıdır. Aynı zamanda bir şeyin yeniden yaratılmasıdır da. Oyunda bu yanıt, esir kampını gömüş bir sanatçının yanıtıdır. Szajna insanlık dışı olayları, korkuları anımsayarak anlatır. Çok kısıtlı kelimelerin ötesinde sözsüz bir oyun olan "Replika": Kilimler, gazeteler, tekerlekler, papuçlar, ipler, plastik cisimler ve çöp yığının oluşturduğu dekorda oynanır. "Replika"nın önemli ögelerinden birini yine Boguslaw Schaffer'in müziği oluşturur. Bir kız, bir anne, hamile kadın, üst-insan oyunun kahramanlarıdır. Değişik bölümelerin birbirine eklenmesiyle oluşur.

1974'de "İlahi Komedya"dan hareketle yazdığı "Dante" oynanır. Yönetmenliğini ve dekor çalışmasını yine Szajna yapmıştır. "Replika"ya oranla bu yapıtında sanatçı daha iyimser görüşle oyunu sonuçlandırır. Yeni görsel anlatım yöntemlerinin kullanıldığı bu oyunda sözler yine ikinci planda kalırken, yer yer sözler müzik biçimine dönüşür. Krzyszixof Penderecki'nin bestelediği bu sözler "Dante"nin etkili bölümlerini oluşturur. Ama bu acı veren bir tiyatrodur. O ortaçağın şiir yüklü yapıtı "İlahi Komedya" dan günümüzle ilgili bölümleri çıkartarak bizimle köprü kurar. Cehenneme döniştürülmüş bir dünya sunar. "Dante" acılar ve sevinçler arasında kalmış bir adamın öyküsüdür. Sav ve karşı sav: Yaşam ve ölümdür. Szajna bu dinsel konulu oyunu seyircinin ve sahnenin birlikteliği ilkesinden yola çıkarak yönetir. Sahneden balkona, kenarlara doğru uzanan ve haç işaretinden oluşan bir platform üzerinde oynanır. Alabildiğine düş gücünü zorlayan dekor çalışmasının yapıldığı "Dante" de Szajna simgelerle, mecazlarla oyununu kurar.

"Dante"den sonra Szajna 1976'da yeni bir görsel oyunla seyircisinin karşısına çıkar. Bu oyun "Cervantes"tir. Yazarın yaşamını ve yapıtı "Don Kişot" u sahneye getirir. Gene bu oyunun metni de Szajna'ya aittir. Bazı bölümleri Cervantes'in yapıtlarından alıntılarla doludur. Ancak sözlerden yine de uzak duran sanatçı, kelimeleri en aza indirerek daha çok görüntü ve görüntünün devinimi üstünde durur. Sahne hareket eden bir duvarla bölünür. Bu duvar Cervantes'i gerçeklerden ayıran duvardır. Ayrıca oyunda horoz, domuz gibi canlı hayvanlar da kullanılır. Bunlar sahnede dolaşırlar. Merdivenler, ağlar, truva atı, fıçılar oyunun çevre düzenlemesini sağlayan ögelerdir. Mecazlar, simgeler oyunun anlatım dilini belirler.

"Cervantes"in ardından 1978'de "Mayakovski"yi yazar. Bu oyunun da çevre düzenlemesi ve rejisini Szajna yapar.

Stüdyo Tiyatrosu Szajna'nın dışında aynca başka yazarların yapıtlarını da oynar. Değişik yönetmenler de bu oyunları yönetir. Yalnız 14 yıldır değişmeyen tek şey "Replika" adlı oyunun oynanmasıdır. Bu bir tiyatro oyunu için inanılmayacak rekordur. Üstelik bu oyun klâsik değil avangarttır. Ama Szajna bu oyunun ilk biçimiyle korumamış, sürekli yeniden yaratarak, ilgiyi, canlılığı ayakta tutmayı başarmıştır. ●

Bu kez sayfamızda iki değerli hukuk adamımızın görüşleri yeralıyor. Son sıralarda cezaevlerindeki okuyucularımızın gönderdikleri mektupların bir bölümünde dile getirilen bir sorun hakkında kendilerine başvurduk. Cezaevlerinde hükümlü olarak bulunan okuyucularımızın bir bölümü, yasal sürelerini tamamlamalarına karşın, aldıkları "disiplin suçu" nedeniyle salıverilmediklerini ve "fazladan" aylarca yattıklarını belirtiyorlar. Sorun, Güneş, Nokta vb. gazete ve dergilere gönderilen okuyucu mektuplarına da yansıdı. Biz "Görülmüştür" sayfamızı aynı zamanda bir "Hukuk Köşesi" olarak da gördüğümüz için bu durumdaki (ya da bu duruma düşebilecek) okuyucularımızı iki hukuk adamımızın, Avukat Erşen Sansal ve Doç. Dr. Hasan Bıyıklı'nın görüşleriyle, aydınlatmaya çalışacağız.

Meşruten tahliye dedikleri...

Hasan Bıyıklı

Mahkumiyet kararları ancak suçluluk bakımından kesinlik arzeder. Oysa eski hukukta, mahkumiyet kararları hem suçluluk, hem de kararda yazılı cezanın cinsi ve miktarı açısından kesin sayılıyordu. Ancak, zamanla cezanın toplum yararlılığı amacı ve cezanın suçlu kişiliğine uydurulması ilkesi, cezanın kesinliğini görüşünün yumuşatılmasına ve gerektiğinde ceza sürelerinin kısaltılabileceğinin kabulüne yol açtı. İşte, mahkumiyet kararındaki cezanın kesin sayılmamasından yararlanılarak ve cezanın suçlu kişiliğine uydurulması amacıyla, şartla salıverme (meşruten tahliye) müessesesi yaratılmıştır.

Hürriyeti geçici olarak bağlayıcı cezaların 2/3'ünü (firar etmiş ise 4/5'ini) müebbed ağır hapiste 24 (firar etmiş ise 30) yılını dolduranlar, bu sürelerin bitiminde Tüzüğe göre iyi halli iseler, istemeseler dahi, mahkeme karar verirse salıverilirler. Bu sürelerin hesaplanmasında tutukluluk süreleri nazara alınır. Dolayısıyla tutuklu bulunulan süredeki firar ve disiplin olayları, şartla salıverme kararına etkili olurlar.

Şartla salıverme kararını, mahkumiyet hükmünü veren mahkeme veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa, bulunduğu yerdeki aynı düzeydeki mahkeme verecektir. İnfaz idaresi, şartla salıvermeyi gerektirir, bir durum görürse, herhangi bir talep olmaksızın mahkemeye başvurmaya mecburdur. Cezaevi Komisyonu, şartla salıvenneyi gerektirir bir durum görmezse, mahkemeye başvurmaz. Şu duruma göre, hükümlünün cezasını tam çekmesi kural, şartla salıverilme bir istisnadır. Karar veren mahkeme, cezaevi komisyonunun şartlı salıverme önerisini denetlemek durumundadır. Mahkemenin, şartlı salıverme önerisini red kararına karşı hükümlü veya Cumhuriyet Savcısı acele itiraz yoluna gidebilir.

Cezaevi İnfaz İdaresi (Komisyonu) bir hükümlü hakkında şartla salıverme başvurusunu yapma veya yapmama kararını hangi yasa hükümlerine ve ilkelere göre verecektir? Bu konuda, "Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük" hükümleri uygulanır. Bu Tüzükte, şartla salıverme 245—247. maddeler arasında düzenlenmiştir. Fakat, asıl önemli olan, Tüzüğün, "Hükümlü ve tutuklular hakkında disiplin işlemleri" başlığını taşıyan 4. bölümü ile, "İyi hal ve mükafatlandırma" başlığını taşıyan 5. bölümündeki hükümlerdir.

Hükümlünün iyi halli sayılması ve dolayısıyla şartla salıvermeden yararlanabilmesi için, tutuklu ve hükümlü olarak cezaevinde kaldığı süre içinde kınama cezası dışında bir disiplin cezası almamış olması gerekir.

Üzerinde önemle durulması ve eleştirilmesi gereken nokta, gerek disiplin cezaları, gerekse şartla salıvermeden yararlandırmama kararlarına karşı, hükümlünün itiraz etmesi olanağının kabul edilmemiş olmasıdır. Tüzükte, verilen disiplin cezalarına, ancak disiplin komisyonu başkanının veya iki komisyon üyesinin itiraz edebileceği yazılıdır. Bu itirazı, Cumhuriyet Savcısı kesin karara bağlayacaktır.

Modern hukuk sistemlerinde, bir infaz hukuku yaratılmış ve infaz hakimliği müessesesi kurulmuştur. Böylece, hükümlü ve tutukluların tüm hakları yargı güvencesine kavuşturulmuş ve infazın daha demokratik ve hukuk devleti ilkelerine uygun biçimde gerçekleşmesi sağlanmıştır. Ülkemiz açısından, infaz hakimliklerinin kurulması ve bu hakimlere disiplin kararlarına karşı hükümlü veya başkaları tarafından yapılacak itirazları karara bağlama, şartla salıverme yoluna gidilmemesi kararlarını inceleme ve tasdik veya red etme yetkileri verilmesi gerekir. Aksi takdirde cezaevlerinden yapılan şikayetlerin ardı arkası kesilmeyecektir. Şartla salıverilme önerisinin hakim tarafından karara bağlanması, buna karşılık öneri yapmama kararının veya disiplin cezalarının hiçbir yargı makamının denetimine tabi tutulmaması açıklanamayacaktır. ●

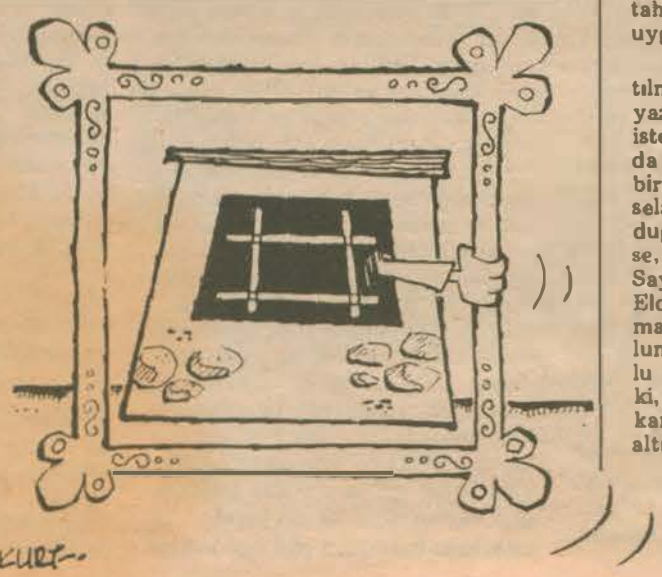

CEZAEVİ GÖRÜLMÜŞTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

BİZİ ALTI AY DAHA, HEM DE FAZLADAN YATIRARAK MI TOPLUMA KAZANDIRACAKLAR?

● "Ben donanma ve sıkıyönetim mahkemesinde yargılanarak (146/3'den) 3 sene 4 ay ceza aldım. Dosya 6 Şubat 1984 de onaylandı. Cezayı aldığım tarih, 21.6.1984. Cezamın kalan süresini yatmak için Kandıra'ya geldim. Bana burada müddetname verildi. (Tahliye tarihini belirten kağıt.) Tarih, 4.7.1984

Ne var ki, 4.7.1984 tarihinde tahliye olamadım. Gerekçe olarak da SYNT cezaevinde (Gölcük) tutuklu bulunduğum sırada almış olduğum bir tek disiplin cezası gösterildi. Disiplin cezasını aldığım tarih 22.12.1983, tutuklu bulunduğum ve cezamın Yargıtay'da onaylanmadığı zaman. Oysa bu zamana kadar tutuklulara verilen disiplin cezaları onların infazına veya tahliyesine engel teşkil etmiyordu. Çünkü bu konuda yasal bir yol yoktu, halâ da yok. Çünkü Adalet Bakanı Necat Eldem'in 30 Haziran 1984'de "Güneş" gazetesinde, "Ceza infaz kurumlarında bulunan tutukluların da hükümlüler gibi disiplin cezası uygulanacağını" bildirmiş ve şöyle devam etmiş, "Bu değişiklikle disiplinin tam anlamıyla sağlanması mümkün olacaktır". Ve bu açıklamaya göre tutuklulara verilen disiplin cezalarının hiçbir hükmü kalmıyor. Çünkü daha bu yasallaşmamış, öyleyse tutuklu iken almış olduğum bir hücre cezası yüzünden tahliye olamadım ve bana uygulanan yasal mıdır?

Ben konu ile ilgili anlatılması gereken her şeyi yazdım sanıyorum. Sizden istediğim bu konu hakkında meselenin özünü içeren bir yazı yayınlamanız. Mesela tutuklu iken almış olduğum hücre geçerli değilse, bana uygulanan nedir? Sayın Adalet Bakanı Nejat Eldem yalan ve ya asıl olmayan bir beyanda mı bulunuyor? Çünkü biz tutuklu iken disiplin cezası aldık ki, bu da sayın Adalet Bakanımızın açıklamasından altı ay önce."

İskender Çakıllı ●
1. Koğuş Kandıra/
İzmit

Aksaklık infaz sistemindedir...

Erşen Sansal

Bir kimsenin hükümlülük süresi ile, cezasının fiilen infaz edileceği süre farklıdır. Bu konunun düzenlendiği "şartla salıverme" kurumu, Cezaların İnfazı Hakkındaki 647 sayılı kanunda yer almış bulunmaktadır. Daha önce Türk Ceza Kanunu'nda karışık bir biçimde düzenlenmiş olan şartla salıverme, 1965 yılında çıkarılan 647 sayılı kanunla açık ve basit bir ölçüye kavuşturuldu. Kanunda şartla salıvermeye ilişkin düzenleme şöyle belirtiliyor:

"Muvakkat hürriyeti bağlayıcı cezalarda hükümlülük süresinin 2/3'ünü ve müebbet ağır hapiste 24 yılını çekmiş olup da Tüzüğe göre iyi halli hükümlü niteliğinde bulunanlar talepleri olmasa dahi şartla salıverilirler."

1978 yılında yapılan bir değişiklikle, şartla salıvermede hükümlünün yararlanabileceği olanaklar genişletilerek; 1/3 oranındaki süreler hükümlülük süresinden indirildikten sonra, infaz kurumlarında geçirilecek her tam ay için 6 günlük bir süre de hükümlülük süresinden düşülmektedir. Ancak 6'şar günlük indirimlerin uygulanabilmesi için, cezanın, kısa süreli cezaların üstünde, yani 6 aydan fazla olması gerekiyor. Ayrıca verilmiş olan cezanın hafif hapis, hapis veya ağır hapis olması, bu indirimlerin yapılmasında bir farklılık gösterilmektedir. Bir örnek verelim: Hakkında 5 yıl ağır hapis ve 1 yıl hapis cezası verilmiş ve bu cezaları 1/6 oranında indirilerek, sonuçta 4 yıl 2 ay ağır hapis ve 10 ay hapis cezasına mahkum edilmiş olan bir kimsenin, önce bu ceza sürelerinden 1/3 oranındaki şartla salıverme süreleri düşülecek, sonra da her tam ay için ayrıca 6'şar gün düşülererk 26 ay 22 gün ağır hapis ve 5 ay 16 gün hapis sürelerini tutuklulukta ve hükümlülükte tamamlayan bir kimse tahliye edilebilecektir.

Gene eklemek gerekirse, şartla salıvermede geçen süre, aslında cezadan bir indirim yapılması demek değildir. Cezaevinin dışında geçirilen bu süre içinde, kanunda belirtilen nitelikte bir suç işlenmemesi koşulu ile, hükümlü bu sürenin sonunda, mahkemece hükmedilen cezanın tamamını çekmiş sayılır.

Ancak 1982 yılında yapılan bir değişiklikle, şartla salıvermede bir takım kısıtlamalar getirildi ve hükümlünün yararlanabileceği olanaklar daraltıldı, 2638 sayılı kanunda şöyle deniliyor:

"Tutuklu veya hükümlü iken iki defa firar veya firara teşebbüs etmiş veya Türk Ceza Kanunu'nun 304. maddesine göre iki defa cezaevi idaresine karşı ayaklanma suçundan mahkum edilmiş olanlar veya açık veya yarı açık cezaevlerinde disiplin cezası verilerek iki defa kapalı infaz kurumlarına iade edilmiş olanlar ile kapalı infaz kurumlarında olup da hükümlülük süresi içinde hücre hapsi veya katılaşız hapis, dört defa disiplin cezası almış olanlar, bu disiplin cezaları kaldırılmış olsa bile şartla salıvermeden yararlanamazlar."

Görüldüğü gibi, isyan veya firar türü suçların yanı sıra, cezaevi yönetimi tarafından hakkında, belirtilen türde disiplin cezalarının uygulanması da, şartla salıvermeden hükümlünün yararlanma olanağını kaldırmaktadır. Örneğin firar, daha önceleri şartla salıvermeye engel sayılmadığı halde, şimdi yeniden kısıtlama kapsamına alınmış; asıl önemlisi, hükümlünün disiplin ceza ve uygulamalarına maruz bırakılması da, şartla salıverme olanaklarının yitirilmesine neden sayılmıştır. Cezaevinin dört duvarı içinde ve cezaevi yönetimine karşı diye nitelendirilen bir disiplin suçunun, bir kimsenin cezaevinde geçireceği süreyi yıllarca uzatabilmesi, oldukça ağır bir sonuçtur. Özellikle "siyasi suç" hükümlülerinin, cezaevlerindeki çevrelerinde bir anlayış ortamı bulamamaları, hatta asılsız yere suçlanmaları pek mümkündür. Disiplin suçunu belirleyecek merciin bir yargı organı olmaması, güvencesizlik yaratmaktadır. Kaldı ki, şartla salıverme, temelinde "ıslah" düşüncesine dayanır. Hakkındaki disiplin cezası sonradan kaldırılan bir kimsenin şartla salıvermeden yararlandırılmaması, bu kurumdan beklenen toplumsal yarardan vazgeçildiği anlamına gelir.

Halen cezaevlerinde hükümlülüklerini çekmekte olan kimselerin haklı olarak yakındıkları, bir infaz sistemi aksaklığı var. Bu aksaklık, değindiğimiz 647 sayılı kanundaki şartla salıverme olanaklarının daraltılmasından kaynaklanmış olabilir. Her hükümlü için, cezaevi yönetimince gösterilen ya da mahkeme kararında belirtilen özel nedenlerin ne olduğu bilinemediği için her olayda teker teker bunun yanıtı verilemez. Ancak uygulamada görülen bir aksaklık kaynağı da şudur. Hakkında hüküm verilmiş ve dosyası Yargıtay aşamasına gelmiş olan bir kimse, şartla salıverme süresi dolduğu halde, dosyası Yargıtay'dan dönmediği için salıverilmemektedir. Özellikle kalabalık sanıklı davaların bitmesi, dosyanın Yargıtay'a gidip dönmesi oldukça zaman almakta ve sanık bu süreyi çoğu kez tutuklu olarak beklemektedir. Şartla salıverme hükümlerinin uygulanabilmesi için kanunda, cezanın kesinleşmiş olması gibi bir koşul aranmamasına karşın, bu uygulama yapılmakta, insanların cezaevlerinde geçirdikleri süreler uzamaktadır. Oysa bir sanık hakkındaki mahkumiyet kararının onun aleyhine bozulabilmesi, ancak aleyhte temyiz bulunmasına bağlıdır. Temyiz hakkını kullanarak, kendi lehinde kanun yoluna başvuran kimsenin, hakkındaki cezanın arttırılması olanağı bulunmadığı için, yasal olanaklardan yararlandırılmaması, bir hakkını kullandığı için haksızlığa uğratılması sonucunu yaratır. Bu durumda pek çok kimse, Yargıtay'daki incelemede bir olasılıkla lehine çıkabilecek bir sonuçtan vazgeçerek, cezanın kesinleşmesi ve şartla salıverme olanaklarının açılması yoluna gitmektedir.

Bunlar bizdeki infaz sisteminin aksaklıklarıdır. Ne var ki, bu aksaklıklar içerde geçen yıllara neden olmaktadır. ●

CEZAEVİ
GÖRÜLMÜŞTÜR
MÜDÜRLÜĞÜ

MERHABA

● "Mutlaka haberiniz vardır. Anneler, babalar gününde ve şeker bayramında yakınlarımızla açık görüş yapmamıza izin verilmişti. Bunun ne demek olduğunu, bu koşullarda sanırım anlarsınız. Hemen telgraflar çekildi telefonlar ettirildi -idareye- ve yılların biriken özlemi sonucunda bizlere ilk kez tanınan bu fırsatın sabırsız bekleyişleri başladı...

İdamlıklar, müebbetlikler ve yılları yüklenmiş tüm dostlar en güzel giysilerini giyerek -tek tip elbisenin altına tıraşlarını olmuş ve pencere kenarında yerlerini alarak -dışarıyı pencereden biraz görebiliyoruz- kalp atışlarındaki heyecanın belirtisini ve avuç içlerindeki terlemeyi biraz olsun bastırabilmek için, dudaklarında sevinç türküleriyle, adımlarını yeri dövercesine biraz kızgın, biraz da sistemlice atarak, volta vurmaya başlamışlardı...

Sonrasını anlatmak elbette çok güç. Müebbetlik İbrahim Hocanın deyişiyle; "hüznü ve kederi arka koğuşun askılığına asmış", sevgi ve kavuşmak duyguları kuşanmıştık. Ve yine hepimizde analarımıza -anneler gününde- sunmak için birçift karanfil vardı. Ben uzuncu bir süre kimseyle görüşmemiştim. Ve "acaba yarın gelenim olacak mı ki? Ya elimde kalırsa bir çift karanfilim! Ya gelmezse anam! O zaman başucumda bir bardakta solana dek sulatır ve kuruduklarında her yaprağını sevdiklerime mektuplarla postalarım" diye düşünüyordum. Ama buna gerek kalmadı...

İşte böyle! Yukarıdaki gibi birkaç kez daha görüş yaptık. Sonuncusu bayramdaydı. Etkisini herkes hemen attı ve günlük yaşamın gerekliliği içine girdik yine. Bu arada karşı görüşlülerle ayrılmak zorunda kaldık. Bu bizi çok rahatlattı. Ruhsal açıdan olumsuzluğu anlatılır gibi değildi. Sazımız da verildi. Kitap, dergi ve benzeri olanaklarımız da daha iyileşince bu sıralar epey hareketli günler yaşadık. Güneşten faydalanabilme günde üç saat- ve voleybol gibi spor olanaklarını da sayarsak durumumuzun iyiliğini daha iyi anlarsınız sanıyorum..."

Namık Kuyumcu ●
Kapalı Cezavi,
Zincidere-Kayseri

Bu kitap satar!

Fahri Özer

"Eğer o kitap, bir de ödül almışsa ve ancak ödül aldıktan beş yıl sonra yayınlanıyorsa ve eğer o kitapta cinselliğin fazlaca, abartılı bir anlatımla yeraldığı kulaktan kulağa dolaşıyorsa... o kitap satar."

kitaplar

Eğer bir kitap, piyasaya 1969-72 gibisancılarını hala yaşadığımız bir dönemi ve sonrasını ele alıyor diye çıkıyorsa, o dönemin toplumsal olaylarını, o dönemin içinde dünyayı değiştirmek amacıyla var olan gençlerin kavgalarını, tutkularını, bireysel yanlarını; onları o döneme hazırlayan koşullarla birlikte, yoğun ve gerilimli bir atmosferde anlatarak aktardığını söylüyorsa ve özellikle de gençlerin hatalarından dem vuruyorsa.. o kitap satar.

Eğer o kitap, bir de ödül almışsa ve ancak ödül aldıktan beş yıl sonra yayınlanıyorsa ve eğer o kitapta cinselliğin fazlaca, abartılı bir anlatımla yer aldığı kulaktan kulağa dolaşıyorsa... o kitap satar, hem de çok satar.

Sözünü etmek istediğimiz kitap, *Mehmet Eroğlu*'nun bu yıl içinde Can yayınları tarafından basılan *Issızlığın Ortasında* adlı romanı. (357 sayfa, 750 lira)

Bir ilk roman olmasına karşın, teknik bakımdan oldukça başarılı olan *Issızlığın Ortasında*, yazarın amacına ulaştığı bir ürün olarak karşımıza çıkıyor. *Eroğlu* genelde roman için "Okunsun diye yazdığımıza göre onu okutmak zorundayız." diyor. Bunun da romanda sağlanması gereken "kurgu" ile gerçekleşebileceğini söylerken haklı ve kendisi de bunu hakkıyla başarıyor. Birinci tekil şahsın ağzıyla aktarılan roman, "bugün" den başlıyor. Geriye dönüşlerle olay örgüsü oluşturuluyor. Geriye dönüşler romanda "anlık" ve "süreci" kapsayan düşünce ya da olay aktarımı olarak karşımıza çıkıyor. İşte *Eroğlu*'na göre romanı okutan (onda varolması gereken) ona göre gerilim, bizce merak ögesi, bu geriye dönüşler arasında ortaya çıkıyor ve bir sonraki geriye dönüşte gideriliyor.

Sonra herşey tekrardan başlıyor. Burada atlanmaması gereken en önemli nokta; "anlık" geriye dönüşlerde verilen imge ile okuyucuda oluşan merak ögesinin, bir "süreci" kapsayan geriye dönüşlerde giderilmesi değil, neden "anlık" geriye dönüşlerde sadece cinsel imgelerden yararlanıldığı ve neden sadece kitabı okutmak için cinsel imgeler seçildiğidir.

Bugünlere gelişimizde önemi olan, dersler çıkartılması gereken bir dönemin romanı *Issızlığın Ortasında*. Bu yüzden, böyle bir dönemi konu alan romanda kişiler gerçek olmalı, o dönemin olaylarını gerçekten yaşamış olmalı. *Eroğlu*, "O dönemlere tanıklık ettim, bir kısmının içinde yaşadım. Böyle olunca da yazmaya o noktadan başladım." diyor. Bu sözlerle bir sanatçı olarak sorumluluğunu yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Ancak bu sözleri söyleyen kişi, hem bir dönemin romanını yazarken hem de "Romanda toplumsal bir değerlendirme yapmak onun için yargılamada bulunmak yanlış" diyorsa ve daha romana başlamadan önce kitabın altıncı sayfasında "Bu romandaki kişilerin, olayların gerçekle bir ilişkisi yoktur" deyip "Ancak anlatılanların yalnızca hayal ürünü" olmadığını savlıyorsa kendisiyle çelişiyor demektir. Bir yanılgının içinde demektir.

Mehmet Eroğlu

ISSIZLIĞIN ORTASINDA

Ama bu çelişkl kitapta tamamen ortadan kalkıyor. Kitapta kesinlikle bir dönem anlatılmıyor. O dönemin içinde varolan kişiler de değil, onlardan sadece biri anlatılan: Ayhan. Çelişkinin ortadan kalkması *Eroğlu*'nun savını doğrulamaz. Başka birşeyi ortaya çıkarır, *Eroğlu*'nun roman anlayışını: *Eroğlu* için roman, "herhangi bir gerçeği çözümlemek, toplumsal gerçeği çözümlemek iddiasında" bulunmaz. Doğrular ya da yanlışlar önemli değildir. Onun için önemli olan" olaylar içindeki kişilerdir." Bu burjuva gerçekçiliğinin ta kendisidir.

Yazımızın amacı *Issızlığın Ortasında*'yı tanıtmak. Bu amaçla sonuçtan başladık, kitabı gibi kendisi de tanınmadığı için *Mehmet Eroğlu*'nun düşüncelerini size aktarmak istedik. Şimdi de (estetiksel ve sanatsal bağlamda irdelenmesini başka bir yazıya bırakarak) kısaca romana değinmek istiyoruz.

Ayhan'ın gerçek zamanda sunumunu belirleyen geçmişi, daha doğrusu geçmişindeki ilişkileridir. Bu ilişkilerdekikişileri bir "tip" olarak ele alamadığımız gibi, onlar hakkında yargıda da bulunamıyoruz. Bu kişiler romanın pekçok yerinde karşımıza çıksada, birbirine benzer, kısa ve anlam olarak zayıf cümlelerle bize tanıtılıyorlar. Hepsi de Ayhan'ın kişiliğinin belirlenmesine yardımcı olmak için yaratılan "tip"lerden öteye geçemiyor. Örneğin Rezzan. Ayhan'ın sevgilisi konumunda Kimdir, neyle uğraşır, ne düşünür? Bu soruların yanıtları yok. Sadece Ayhan'ın sevgilisi olduğu, Ayhan'la uğraştığı ve Ayban'ı düşündüğü için romana girmiş biri olarak karşımıza çıkıyor. Zafer ise daha değişik bir konumda. Hem de Ayhan'ın en çok sevdiği, değer verdiği ve kurtuluşunu onda gördüğü halde roman boyunca bir-iki yer dışında düşüncesine rastlamak olanaksız. Romanın en politik kişisi olarak Halit:Sadece Zafer ve Ayhan'a "dünyanın değişmesi gerektiğini" söylediği, onlara politik bir kimlik kazandırdığı için yaratılmış. Ve ayrıca o kadar çelişik tanıtılmış ki; romanın son bölümünde doğrulan Ayhan'ın yüzüne çarptığında insan şaşırıyor: Bu sözleri Halit mi söylüyor diye.

Seçtiğimiz örnekler, "tip" olmaya enyatkınlan. Bir de (kırmızı basmalı kız, partide tanıdığı adam ve fotoğrafçı kız, vb.) romana nerden ve niye girdikleri belli olmayan öyle kişiler var ki, bunlar romanın ayrıntılar içinde boğulma tehlikesini de beraberlerinde taşıyorlar.

Ayhan gerçek zamandaki sunumunda geçmişindeki bu kişilerle yaşıyor dedik. Geçmişi, Ayhan'ı korkutan, geleceğini belirleyememesinde en büyük engeli oluşturan öge olarak olay örgüsü içinde yerini almış. Ve hatta diyebiliriz ki; geçmişindeki üç önemli dönemle (Çocukluğu -buna ilk gençlik yılları da diyebiliriz-, Üniversite yılları ve askerliği gereği Kıbrıs'ta savaştığı günler) gerçek zaman arasındaki, doğal arasına sahip olamayan gelgitler olay örgüsünü oluşturan ince ve sık örülen temel taşlandır.

Ayhan geçmişini, geçmişindeki ilişkilerdeki hatalarını çözümleyebilse (böyle bir niyet belirgin olmadığı için), onlardan silkinip kurtulsa düze çıkacak. Fakat bunu yapmaya gücü yok. Bu, gücün ötesinde, 14 yaşından beri süregelen bir insana yaslanmak; ancak öyle varolabildiğine inanmak yanlışından dolayı olanaksız.

Herkes ağız birliği etmişçesine Ayhan'a, içine düştüğü bunalımdan kurtulma yolu olarak -en çok da intihar girişiminden sonra karşılaştığı doktor- önerdikleri şey: "Birisini bulmak, kadın ya da erkek ama, bulmak mutlaka". Ve Ayhan da kabulleniyor bunu. Bulacağı kişi geçmişinden olmamalı, Rezzan olamaz. Ferda, evet gerçek zamanda bir rastlantı sonucu karşısına çıkan Ferda. Kurtarıyor mu Ferda Ayhan'ı. Kurtaramaz ki.. Yaşadıkları sadece cinselliğin, abartılı bir cinselliğin bunalımına sürüklüyor onları. Ve Ayhan'ın hiç istemediği "zorunlu ve istenen bir bağlantı" ortaya çıkıyor. Romanın sonlarına doğru birden "muhbir" olan Fazıl'ın ortaya attığı sav: "Zafer yaşıyor olabilir!" Bundan sonra az da olsa, fakat kendisiyle yani geçmişiyle olan tüm çelişkilerini hala atamayan Ayhan'ın ayaklarının yere bastığını görüyoruz. Geçmişinden gelen ya da gerçek zamanda kurduğu tüm ilişkilerden birer birer kurtuluyor Ayhan. Ne uğruna, uzak çok uzak bir yerlerde görülen Zafer'i bulmak,belki de onunla yok olma ya da onun yerine geçmek uğruna yaşama konulan bir belirsiz nokta.. Tanrı tanımayanın, bir insanla kader birliğine uzanan sonu!

Roman hakkında söyleyeceklerimizi özetleyecek olursak: Issızlığın Ortasında belirsizliğin, karışıklığın, karamsarlığın, sevdasızlığın, bencilliğin ve hepsinin ötesinde cinsel bunalımın romanı. Puslu günler vardır hani, günü karartır çöküp insanın üstüne, işte, *Issızlığın Ortasında*'nın kendi diliyle ifadesi. ●

ERHAN BAŞKURT

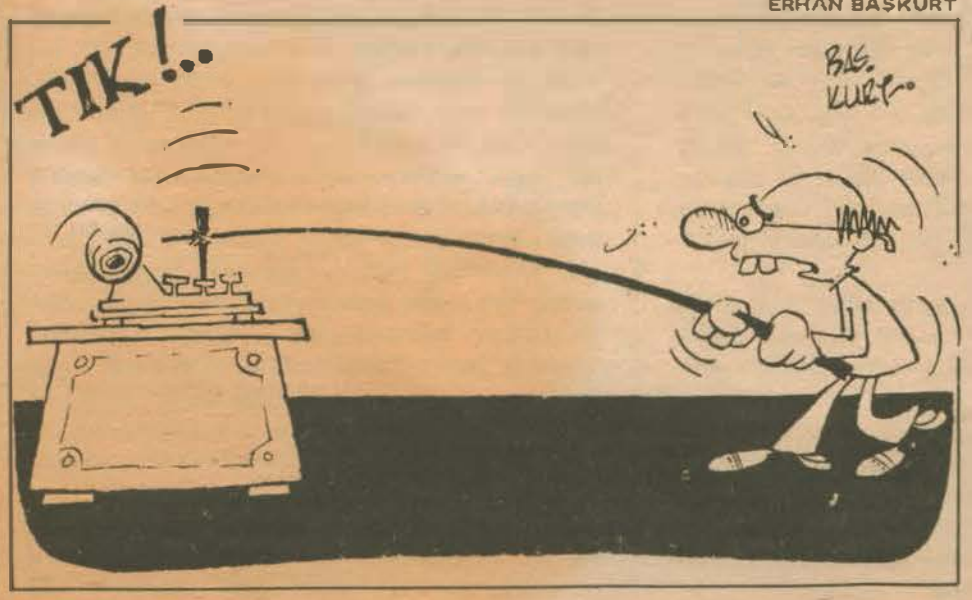

Alternatif Üretmek

Ali Yıldırım

Seçeneksiz. Evet, TV bu sözle açılıp kapanıyor, radyo da öyle, gazeteler de. Sonra YHK kararları, sonra YÖK uygulamaları, sonra gecekondu yıkımları, sonra taban fiyatlar, sonra sonra sonra... Hepsi seçeneksiz.

Ve çok satan kitapları, ve liste başı plakları yapılıyor, seçeneksiz'in

Ve ekonomi politikasında yıllanmış ve çocukların bile modası geçmiş olduğuna güldüğü IMF reçeteleri bize seçeneksiz bir özgünlük başyapıtı olarak sunuluyor. Yine insanlara "icratın içinden' :İmkanlarımız ve şartlarımız bu, ve ancak bunlara dayanılarak şunlar yapılabilir. Bizim yaptığımızın dışında bir tavır sözkonusu olamaz, diyerek sesleniliğinde, TV'sini kapatan vatandaş A, 'adamcağız ne yapsın, yoksul bir memleketiz, dişimizi sıkmaktan, bir zeytin az yemekten başka yapacak çare yok olmalı 'demekten kendini alıkoyamıyor.

Bizim zat-ı şahanelerimiz, yani kendini aydın sayan beylerimizin yanı sıra, kendini toplumsal değişim-dönüşüm olgusunun tek misyonu addeden teşkilatçı dostlarımız ise 'asli sorunun başkalığından dem vurup, 'pasifizmin dingin saçakları altında' dinlenmelerine kimsenin itiraz edemeyeceği kanıtlar bulmaya çalışırken, ister istemez 'seçeneksizcilerin' doğal müttefiki oluveriyorlar.

Dünyada ve çevremizde olup bitenlere karşı kayıtsız kalmak, gelişen değişen ve meydana gelen her olayın, egemen anlayışın çerçevesiyle, onun açısıyla topluma sunulmasına ses çıkarmamak hiçbir şekilde bir demokratlık, bir yurtseverlik kimlikleriyle bağdaşamaz. Süreç sorunudur, değişim-dönüşüm meselesidir gibi, son çözümlemede çok doğru ve yaşamsal olguları bahane ederek, onların ardına gizlenerek *bu günün sollanmaya, geçiştiriliyor olmaya çalışılması* elbetteki onaylanamaz.

Evet. Sorun, Y.Kepenek-O. Türel'in de Yapıt'ta[1] vurguladıkları gibi seçeneksizlik değil, seçeneğin düzleminin belirlenmesi ve de o çerçevede seçeneğe koşutluk gösteren unsurların gündeme getirilmesidir.

Sözgelimi Seçenek olgusunu iktisat politikası alanında sorgulayacak olursak, iki tür seçenekten sözedebiliriz:" bunlardan biri, varolan üretim ilişkilerinin toplumsal mülkiyet yönünde tümden değiştirilmesidir. Diğeri varolan mülkiyet ilişkilerini veri alarak üretimin yapısı ve gelire yönelik düzenlemelere gitmektir."[2] İşte katılmakta hiçbir okurun kuşku duymayacağını sandığım birinci seçenek mevcut yasal düzenlemeler-mevzuatla ve siyasal biçimlenişle açıktan karşıtlık gösterecektir. Ancak asli sorunun bu olduğu, asli çözümün burada yattığının bilinmesi, bunun ise bir güçler dengesi, kitlelerin içinden çıkacak ve anlayışını yaşamda somutlayacak bir oluşumun muzaffer kılacağı bir olgu olması bizi hemen yanıtlanması gereken sorularla yüzyüze getiriyor.

Türkiye ufkunda bu 'oluşum' kendini göstermekte midir, yaşamda somutlanan ve geniş insanları kucaklayan edimlerde bulunulmuş mudur, güncele sahip çıkacak organizmasını geliştirebilmiş midir?... Şu günlerde bu ve bunlara bağlı sorulara malesef olumlu cevap veremiyoruz. Öyle ise birey boyutunda *sonuçta asli oluşuma eklemlenecek ve onun bir parçası olacak, insanların etrafında toparlanabileceği seçenekler üretilebilirlik* üzerinde duralım. Burada sözü K.Boratav'a bırakalım, diyor ki:

"... halktan yana iktisat politikaları üzerinde çalışmanın, iki önemli siyasi işlevi olduğunu sanıyorum. Birincisi genellikle sınıflarüstü 'hakemlik' efsanesine dayanan siyasi iktidarın sınıfsal içeriğini teşhir etme işlevi... Beynelminel sermayenin iktisadi programını 'alternatifi yoktur!' sloganı ile sunan siyasi iktidarın meydan okumasına sol kayıtsız kalamaz. Bu programın sınıf niteliğini ortaya koymak ve aynı zamanda emekten yana farklı bir programın mümkün olduğunu göstermek, çalışan sınıflar açısından fevkalade eğitici ve siyasi bakımdan önem taşıyan bir görev sayılmalıdır. İkinci olarak halktan yana bir programın aslında tüm unsurlarıyla bir halk iktidarı tarafından uygulanabileceğini ve böyle bir iktidarın çok daha temel dönüşümlerin başlangıcı olabileceğini kabul etmekle birlikte, emekçi sınıfların iktidarı çeşitli ölçülerde paylaştığı ve etkilediği siyasi durumların her zaman gündeme gelebileceğini de öngörmek durumundayız.."[3]

Alıntı yazarının, doğru öncüllerden yola çıkmış olsa da, varmış olduğu sonuca katılmamız olanaklı değil. Çünkü yazar son çözümlemede uzlaşmacı bir anlayışa ulaşarak sözlerini noktalıyor. Fakat bu uzun alıntının kimi yerlerinin altını çizmekte yarar var: 'Siyasal iktidarın sınıfsal içeriğinin teşhiri, çalışan sınıflar açısından farklı bir seçeneğin varlığının söz konusu edilmesi 'sözleri'ni yabana atmamalı. Bu tür sözlerin ekseninin genişletilmesi, daha ileri taleplerin öne sürülmesinde 'emsal gösterilmesi' "mevcut kurumlardan köklü bir dönüşüm için sonuna kadar yararlanılmalıdır" ilkesinin bir somutlanması olabilir. Ayrıca bu ilkenin yaşama geçirilebilirliği ölçüsünde, güncel gereksinimlerden kaynaklanan, ekonomik-demokratik istemlere sahiplenmek zorunlu görünmektedir. İnsanlara elle tutulur öneriler iletmek dahası kendi gerçekliklerinin aydınlanmasına öncülük etmek, onları 'seçeneksizliğin mistizminden' alıkoyarak benimseyip kucaklayacakları seçenekler doğrultusunda birleştirmek ve sahiplenip savunmalarına katkıda bulunmak birincil bir ödev olma durumunda.

Evet unutulmaması gereken (hatta dönüp üzerinde titizlikle durulması gereken) bu gün için demokrat-yurtsever kimliklerin geçersiz kılınarak bir köşeye atılamayacağıdır. Fakat yeniden ve yeniden vurgulanması gereken seçenek üretme olgusunun son tahlilde tümüyle "asli bir oluşuma eklemlenmeyi" amaçlamasıdır. Zaten bu ilkenin gözardı edildiği bir yurtseverlik de mümkün değildir. Ve yine, bugün için kılını bile kıpırdatmayanların daha ileri, daha üst düzeyde misyonlar yüklenmeye kalkışmaları onların ayaklarının sürekli havada kalmasından başka bir sonuç doğurmayacaktır. Oysa yürümenin önkoşulu yere sağlam basmaktır.

1. Yapıt, Ocak-Aralık 83, sf. 25
2. agy.
3. K.Boratav-Ç.Keyder-Ş.Pamuk, Krizin gelişimi ve Türkiye'nin alternatif sorunu, kaynak yay. Nisan 84, sf. 74

DUYURU

Yarın'ın yurtdışındaki etkinliğini artırmak, 4. yıl içindeki başlıca sorunlarımızdan biri olarak önümüzde duruyor. Özellikle yurttaşlarımızın yoğun olarak bulunduğu Federal Almanya, Hollanda, Fransa, İngiltere, İsveç gibi ülkelerde, okuyucu ve abone sayımızı artırmalıyız. Bu ülkelerde şu anda da Yarın okuyucuları var ama, bu bizim için yeterli değil. Önümüzdeki yıl içinde, İsveç dışında, yukarıda başlıcalarını sıraladığımız Avrupa ülkelerinde de Yarın Temsilcileri belirlemek, Yarın'ın etkinliğini artırmanın ilk yolu. Biz yurtdışındaki okuyucularımıza, Yarın'la ilgili her türlü sorunlarını şimdilik İsveç Temsilciliğimiz aracılığıyla çözebileceklerini duyurmak istiyoruz. Yarın'a abone olmak, eski sayılarını ve Yarın Yayınları kitaplarını edinmek isteyen okuyucularımız şu adrese başvurabilirler:

Gürhan Üçkan,
Box 38045, 10064
Stockholm.

FAZ MOTOR'da işveren, "hak değil, dayak!" diyor...

Faz Elektrik Motor-Makine A.Ş. elektrik motoru yapan ve oto yan sanayi olarak çalışan bir işyeri. Aşağı yukarı 90-100 işçi çalıştırıyor. Bu işçilerin 30 kadarı çırak konumunda. İşyerinin işçi çalıştırma konusundaki tavrı da çıraklara dayanıyor. İşyerine askerliğini yapmamış, 18 yaşından küçükler öncelikli olarak alınıyor. Bu kişiler yaşları gereği çırak statüsünde çalışıyorlar. Çırak adı altında aldıkları ücret ise 6000-8000 TL civarında. Bu düşük ücretle aşağı yukarı yetişkin işçilerin yaptığı her işe koşuluyorlar. Askerlik çağları geldiğinde işten ayrılıyorlar ve askerlik dönüşü işveren eski çıraklarından kendisine en çok yanyanları yeniden alıyor. Bu arada 18 yaşını bitiren çırakların işçi statüsüne geçirilmemesi için elinden geleni yapıyor. Yasaya göre 18 yaşını bitiren çırakların işçi olması gerektiği belirtiliyor. Oysa işveren, kendisine bu sorunu ileten çıraklara, "Siz çıraklık okulunda okuyorsunuz, üç sene mukaveleniz var, işçi olamazsınız" diyor. Bütün bunlara ek olarak çıraklara uygulanan kötü muamele, dayak, hakaret, aşağılamalar işyerinde hergün görülen olaylardan.

Bu sorunlar karşısında çıraklar haklarını almak için çıraklık okuluna gitmemeye karar verdiler ve bu kararlarını uyguladılar. Bu karara Faz fabrikasında 32 çırak ve aynı şirkete bağlı 3 Faz fabrikasından 6 çırak katıldı. Kararın alındığı haftanın Cumartesi günü çırakların hiçbiri okula gelmediği gibi, fabrikaya da uğramadılar. İstemleri şunlardı:

— 18 yaşını bitiren çırakların işçi yapılmaları,

— Karabağlar Atatürk Meslek Lisesi'ne ders görmeye giden çıraklara parasız yemek sağlanması,

— Çalışma koşullarının düzeltilmesi.

Bu ortak tavır işverende şok etkisi yarattı. Pazartesi sabahı çıraklar biraraya getirildiler. Önce bir sıra dayağı çekildi, sonra sözlü ve yazılı ifadeleri alındı. Kuşkusuz bu arada bilinen korkutma taktikleri uygulandı. Daha önceden de "yararı" bilinen bu yöntemler başarılı oldu ve küçük "suçlu"lardan biri "konuşturuldu". Olayın sonunda 18 yaşını bitirmiş, ama henüz işçi yapılmamış iki "çırak" işten çıkarıldı.

Konu şimdilik bu işyerinde kapanmış görünüyor. Ancak yurdumuzda sayısını bile henüz tam olarak bilmediğimiz kadar çok çocuk, genç, çok düşük ücretle, çok kötü çalışma koşulları altında hiç bir sosyal güvenceleri olmadan çalışmak zoruda bırakılıyor.

yarın izmir bürosu

YAYINIMIZ SORUMLULARI TEDİRGİN ETTİ!

YARIN

Bu, Baykan'lıların öyküsüdür..

Yarın'ın Ağustos (36) sayısının 35. sayfasında, Sürt'in Baykan ilçesinde geçtiğimiz haftalar içinde yaşanan bazı olayları yansıtan bir yazı yayınlanmıştı. Aynı sayının sunuş yazısında da, okuyucularımızın şimdilerde inanılması güç olayları yansıtan bu yazıya özellikle dikkatlerini çekmiştik. Bu yazının yayımlanmasından ve bu sayımızın 6 Ağustos günü Baykan'a ulaşmasından sonra yaşananlar ise, sorunun hâlâ sürdüğünü ve yetkililerin bu kez Yarın'a karşı yasadışı uygulamalar içine girdiklerini gösteriyor.

Yarın Baykan'a ulaştıktan sonra, birkaç gün içinde yüzlerce kişinin elinde dolaştı, okundu. Doğal olarak resmi görevliler de yazıdan haberli oldular. İlk olarak dergiden bir adet edinme gereğini duydular. Dergiden edinip yazıyı okuduktan sonra da, bu küçük kasabada yeni olaylar yaşanmaya başladı. Sorumlular tedirgin olmuştu. Bu tedirginlikten en çok etkilenen de, yazımızın sonunda verilen ölüm haberi nedeniyle, Cumhuriyet Savcısı oldu. Cumhuriyet Savcısı, olayın ilk şokunu atlattıktan sonra, bazı yetkileri bulunduğunu farketti ve dergimize karşı yasadışı uygulamalara başladı. Yazıda adları açıklananlar Savcılığa çekildi. Daha sonra, ilkenin hiçbir yöresinde yaşamadığımız boyutta, Yarın okurlarını hedef alan bir dalga yükseltildi. PTT'ye gidilerek, Yarın abonelerinin adları saptandı. Dergi aboneleri Savcının odasında sorguya çekildi. Kasabada derginin abonesi olan 9 kişi hakkında, "Yarın dergisi okumak" biçiminde bir "suç" yaratılmaya çalışıldı. Yarın aboneleri, derginin Ankara'da yayınlanan ve ülkenin her yerinde serbestçe dağıtılıp satılan bir dergi olduğunu belirttiler. Yarın'ın yasallığını anlayanlar, bu kez de 790 imza hakkında yeniden soruşturma açılacağını bildirdiler. İmzası olduğu bilinenler, "şifai" olarak Savcılığa çağırılmaya başlandı. Baykanlılar buna nitelikli yanıtlarla karşılık verdiler. Şu günlerde, Yarın aboneleri ve imza sahipleri için başlatılan "özel" girişimlerin "resmileştirilmesi" ve yasal dayanaklarının oluşturulması süreci yaşanıyor.

Bu gelişmeler karşısında kayıtsız kalmayı düşünmüyoruz. Dergimize yönelik yasadışı uygulamaların sorumluları hakkında yasal işlemlerle haklarımızı aramaya ve Baykan'da da Yarın'ın hiçbir baskı olmadan okunmasını sağlamaya çalışacağız. Asıl olan, ülkemizin çok uzak bir yöresinde kalmış, adını belki çoğumuzun ilk kez bu olayla birlikte duyduğu, Baykan adlı bu küçük kasabada yaşananların, demokrat günlük basınımız aracılığıyla geniş bir kamuoyuna yansıtılması ve gereken tepkilerin gösterilmesidir. Biz, kamuoyunu bu tepkiyi göstermeye çağırıyoruz.

YURDUMUZDA NİCE GENÇ DOKTORLAR VE BAYKANLAR VARDIR...

Yarın'ın Ağustos 1984 sayısında yeralan "Baykanlıların Öyküsü"nü bir genç doktor olarak çoşku ile okudum. Öncelikle öyküde bizlere aktarılan savaşımı için genç meslektaşımıza ve doktarlarını yalnız bırakmayan Baykanlılara teşekkürlerimizi iletmek isterim.

Yöre halkının somut eylemi aynı boyutlarda olmasa bile, Baykan'da yaşananların benzerleri yurdumuzun pekçok ilçesinde yaşanmaktadır. Bu olaydan yola çıkarak geniş yorumlar getirilebilir. Ancak zorunlu hizmet yasası gereğince öncelikle bucak ve ilçelere gönderilen genç doktor arkadaşlarımız için bu ve benzeri öykülerdeki baş kişileri tanımak ve bunlardan birini benimsemek önem kazanıyor.

Baykan'daki doktor arkadaşımız "bireysel çabaların sonuç almadaki etkisizliğinin bilincinde" olmasına karşın, yine de öyküden anlıyabildiğimize göre çabalarına bireysel olarak başlıyor ve giderek kitlesel bir destek buluyor. Bu desteğe karşın genç doktor yine de ilçeden "sürülebilir". Bu pek önemli sayılmamalı. Önemli olan, Baykan'da 790 kişinin bilinçli olarak haklarının savunabilecek duruma gelmeleridir.

Yurdumuzda nice genç doktorlar ve Baykanlar vardır. Doğaldır ki benzer eczacılar, üst bürokratlar ve işbirlikçi doktorlar da olacaktır.

Burada, öğrencilikleri döneminde, toplumu ileriye götürmek, aydın olarak görevlerini yerine getirmek gibi olumlu düşünceler içinde olan, ancak doktor olarak gittikleri ilçenin "elit tabakasının" çarkına er veya geç kapılan, onların yoz ilişkilerinden kendini kurtaramayan arkadaşlarına seslenmek istiyorum (bu genç doktorlar göreve ilk başladıkları dönemde gerçekten olumlu çalışmalar içindedirler); "Yaptığım her olumlu işin sonunda karşıma mutlaka birilerinin çıktığı bu dönemde ülkenin sağlık sorunlarını tek başıma ben mi çözeceğim" gibi teslimiyetçi sonuçlara varmanın yanlışlığını işte Baykan'daki arkadaşımız kanıtladı.

Unutmamamalıyız ki daha ileri ve insana insan olarak değer verilen bir sağlık politikasının kalıcı olarak yurdumuzda yerleşebilmesi, halkımızın önce tek tek Baykan'larda sonra hep birlikte bu bilince ulaşmasından geçer. Bunda da bizlere büyük görevler düşer.

Meslek şovenizmine düşmemek için şunu da belirtmeliyiz ki, iyiye, güzele ulaşmak için çalışanlar yalnızca bazı genç doktorlar değildir. Bu Baykan'da böyledir. Başka bir ilçede aynı konumda genç kaymakam vardır, genç savcı vardır.

15 Ağustos 1984

Dr. Mehmet CAN • Bursa

Çukurova Demir Çelik'de yetki Türk-Metal'e nasıl verildi?

Geçtiğimiz aylarda yüzde 70 gibi bir çoğunlukla *Otomobil-İş*'in yetki için başvurduğu *Çukurova Demir Çelik Endüstrisi*'nde, yetki *Türk-Metal*'e verildi. Türk Metal'in yetki için Otomobil-İş'ten üç gün önce başvurduğu belirtiliyor. Ancak Türk-Metal yetki için başvurduğunda, işçilerin büyük çoğunluğu bu sendikadan istifa etmiş ve Otomobil-İş'e girmiş durumdaydı. Kısacası Türk-Metal eski listeyle yetki için başvurmuş durumda. Bu konumda Türk-Metal, yeni toplu sözleşme yasasından dayanak buluyor. Yasaya göre bir sendikadan istifa eden işçi, üç ay boyunca yeni bir sendikaya üye olamıyor. Ancak yeni yasa bir şart daha koşuyor. İstifa eden işçiler eski sendikaya da üye sayılmıyor. İşçilerin en çok yakındığı konulardan biri de bu belirsizlik. Bu belirsizliğin büyük engellemelere neden olduğunu söylüyorlar. Yüzde 70 gibi bir çoğunluğu alan sendikanın yetkiyi alamaması buna en güzel örnek. Otomobil-iş yetkiye itiraz etmiş durumda. Artık sonucun ne olacağı mahkemeye bağlı.

İşçiler aynı mahkemeye, Otomobil-İş üyesi olduklarını belirten ve kararda bunun gözönüne alınmasını isteyen bir dilekçe vermeye karar verdiler. Dilekçenin tam metni şöyle:

İş Mahkemesi Başkanlığına,

Biz Çukurova Çelik Endüstrisi A.Ş. çalışanlarıyız.

İşyerimizde toplu sözleşme yetkisi, üyesi olmadığımız halde Türk-Metal sendikasına verilmiştir.

Bizler, aşağıda ve ilişikte imzası bulunan işçiler yetkinin üyesi olmadığımız Türk-metal sendikasından alınmasını ve üyesi bulunduğumuz Otomobil-iş sendikasına verilmesini saygılarımızla arz ve talep ederiz.

Bu dilekçeyi şimdiye kadar 200 kadar işçi imzalamış durumda. Ağustosun ortası olan şu günlerde de imzalanmaya devam ediliyor.

İşin yasal yönünden öte, işyerinde de olaylar gelişiyor. Otomobil-iş işyerinde işçilerin sendikalarını özgürce seçmelerinin engellendiğini söyleyerek yetkili makamlara başvurmuştu. Başvuru sonucu yapılan incelemede, böyle bir engelleme ve zorlamanın yapılmadığı sonucuna varıldı.

Bu arada son günlerde sekiz işçinin işine de son verildi. İşçiler bu işten çıkartmaların da sendikal nedenle olduğunu belirtiyorlar.

Ayrıca tüm bunlardan öte, Otomobil-İş'in Adana, Eskişehir, İzmir şubeleri de mühürlenmiş durumda.

• yarın izmir bürosu

AFSAD AYIN FOTOĞRAFI

AFSAD'ın her ay üyeleri arasında düzenlediği ayın fotoğrafı yarışmasının Ağustos ayı değerlendirmesinde Çerkes KARADAĞ'ın yapıtı ayın fotoğrafı seçildi.
Birinciliği Neşe ÇEHİZ, ikinciliği Hakan ÜLKER'in yapıtları kazandı.
Ahmet ÖZLÜ, Yusuf BAZ, Songül EKİNCİ, Çerkes KARADAĞ'ın (2) yapıtları da sergilenmeye değer görüldü.

FOTOGRAF
AFSAD TARAFINDAN YAYINLANAN ÜLKEMİZİN TEK FOTOGRAF DERGİSİ
EYLÜL sayısında :
• ISUF Yarışmasında ödül alan film fotoğrafları
• Fotograf Ustaları Ansel Adams
• Yunus Nadi Fotograf Yarışması
• Fotoğrafa Mavnus'tan mektuplar
• Haberler / Uluslararası yarışma duyuruları
• Fotograf Yazıları ekinde Ansel Adams'ın önemli yazısı "Ben Bir Fotoğrafçıyım".
24 kuşe sayfa + 8 sayfalık ek
Sayı: 200, yıllık abonesi 2000.-TL.
AFSAD, P.K.630, KIZILAY, ANKARA

Bir ders, Bir yıl!

• "Değerli YARIN çalışanları, bir süredir derginizin abonesiyim. Derginizin özellikle üniversiteli gençler arasında geniş bir okuyucu kitlesine sahip olması gibi sevindirici bir haberi iletirim.

Ben, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi öğrencisiyim. Fakültemizdeki öğrencilerin sorunları diğer fakültelerdeki öğrencilerin sorunları, artı, yıl kaybıdır. Şöyle ki; Üniversitemiz bünyesindeki diğer fakültelerde ve diğer bütün Hukuk Fakültelerinde ders geçme sistemi uygulanmasına karşın bizim fakültemizde sınıf geçme sistemi uygulanmaktadır. Bu durumun düzeltilmesi için Dekanlığa ve Rektörlüğe ayrı ayrı 200 civarında dilekçe ile başvuruda bulunduk.

Fakültemizde büyük çapta öğretim üyesi açığı var. Bu açık diğer fakültelerden getirilen öğretim üyeleri ile hatta avukatlarla dolduruluyor. Yıllardır fakültemizin kütüphanesi kapalı, 180 kişilik anfilerde 300 kişi ayakta durup ders dinlemek zorunda bırakılıyor. Tüm bu olumsuz şartlar altında bizde diğer fakültelerden daha sert kurallar uygulanıyor. Acaba bizde neden ders geçme sistem uygulanmıyor?

Yakında toplanacak olan Üniversite senatosunun konuya adil bir çözüm bulacağı umuduyla..."

Yalçın Çakır •
Dokuz Eylül Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

"Yeminli Teknik Büro"ların denetimi yapılıyor mu?

Yerel seçimler öncesinde gecekondulara tapu verileceği bildirilmişti. Sonradan da bunun tapu değil, "tapu tahsis belgesi" olduğu ifade edildi. Ancak gecekonduda oturan vatandaş için bu belgeyi binbir bürokratik engeli aşarak elde etmek adeta bir mucize: Açıkçası da olanaklı değil. Bu durumda insanın "imar affı yasası" ile birlikte yerden mantar gibi biten yeminli bürolara başvurmaktan başka seçeneği kalmıyor. İyi güzel de bir sorun da burda, hergün "sayın mahallehalkımıza hizmetvermektenkıvanç duyarız" sözleriyle başlayan bildiriler dağıtan bürolardan hangisine, hangi ölçü gözönüne alınarak iş yaptırılacak. İşin ilginç yanı her büro sahibi diğerini "dolandırıcılıkla" suçluyor. Yine her yeminli büronun belge için istediği fiyat farklı oranlarda. Anlaşılan hiikümetin serbest piyasa modeli bu konuda da uygulamaya konulmuş.

Şimdi sormak gerekiyor, aynı işi yapacak olan bürolar arasında bu gözle görülen fiyat farklılığının nedeni nedir?

Hükümet fiyat konusunda "taban fiyatı" belirlediği yerde neden tavan fiyatı belirlemedi? "Bizim tapuda adamımız var, şu kadar para verirseniz işiniz hemen olur, yoksa gecekondularınız için yıkım tehlikesi hasıl olabilir" sözlerini hangi yetkiye dayanarak söyleyebiliyorlar?

Yeminli büroların "bankerler olayına" dönüşmemesi için ne yapılıyor? Şimdilerde sokaklarda, belediye otobüsünde, "on beşer bin liradan beş yüz ev yazıp, ortalıktan kaybolan yeminli özel hırsızlardan" söz ediliyor. Yine gazeteler deniz kenarlarında, villaların, yazlık evlerin imar affı kapsamına sokulduğunu, her villa için bir yeminli büronun çalıştığını yazıyor.

Şimdi yine sormalı: kıyılardan yararlanmak herkesin anayasal hakkı iken, olanca insanın hakkına göz göre göre tecavüz eden bu yapılar nasıl oluyor da gecekondu statüsüne sokuluyor? Yoksa gecekondulara tapu derken kastedilen bu yapılar mıydı?

Bürokrasiyi kaldırmakla övünen yetkililer, denetimsiz bir uygulama yerine neden her vergi dairesine açacakları bir büro ile eldeki vergi kayıtları ve beyannamelere dayanak 'tapu tahsis belgesini düzenleme yoluna gitmediler. Doğrusu pek anlaşılır değil.

Büroların başı bozuk çalışması denetlenmeli, gerçek gecekondulara bir an önce gerçek tapular verilmelidir. Bizimki abdal avunması, neden denirse, tapuyla iş bitiyor mu; yol yok, kanalizasyon yok, otobüs yok. Ama yine de tapu uygulamasında dürüst davranılmalı...

Ali Haydar CANLI
Ankara Göltepe gecekondu mahallesi

TÜRKİYE'NİN AYDINLIK BİRİKİMİ
BİLİM ve SANAT AYDINLIĞINDA...

BİLİM ve SANAT
eylül 45.sayı
çıktı

BARIŞ KONUSUNDA BAZI GERÇEKLER • BİLİM ve SANAT
AYDINLANMA, ARAYAN, SORAN, HESAPLAŞAN AKLIN ÜRÜNÜDÜR • Macit GÖKBERK
YENİ SÖZLEŞME DÜZENİ VE SENDİKALAR • Muzaffer SARAÇ
ÇALIŞMA MECLİSİNİN GÜNDEMİNDEKİ TEK MADDE: KIDEM TAZMİNATI • Akpadem IŞIKLI
F.ALMANYA'DA SAVAŞ SONRASININ EN BÜYÜK GREVİ • Manfred ILBOBKE
ÜCRETLERE NE OLDU, NE OLACAK? • Tunç TAYANÇ
PLAN BİR DENGE ARACI MIDIR? • Ergun TÜRKCAN
HALKA MALEDİLMEDEN PLAN OLMAZ • Asfan B. KAFAOĞLU
HZ.MUHAMMED VE CHARLEMAGNE • Oğuz OYAN
EKONOMİK BUNALIM VE KONUT SORUNU • İlhan TEKELİ
TÜRKİYE'DE İŞLENEN TOPRAKLAR N İŞLETMELER ARASINDA DAĞILIMI • Yücel ÇAĞLAR
GÖÇMEN İŞÇİLER TİYATRO ŞENLİĞİ • Mehmet ÜNAL
FUAT GÜNDOZALP'İN ANLATTIKLARI • Niyazi ALTUNYA
DİL EKONOMİSİ • Yağmur ATSIZ
DEĞERLENDİRME AMA NASIL? • Özdemir İNCE
TEKNOLOJİ VE SPOR • Yıldırım KOÇ

okuyucuları.yazarları.çalışanlarıyla.
BİLİM ve SANAT AYDINLIKTIR

YARIN
FOTOGRAF SERGİSİ

Konu: İŞÇİ PORTRESİ

Yarın, çeşitli sanat dalları arasında, fotograf sanatına da sayfalarında önemli bir yer ayırdı. Gerek fotograf sanatı üstüne kuramsal yazılar, incelemeler, tartışmalar, gerek fotograf sanatını ilgilendiren her türlü haber ve özellikle amatör fotografı sevdirmeyi, yaygınlaştırmayı amaçlayan fotograf derneklerinin etkinlikleri, üç yıldan bu yana kesintisiz biçimde Yarın sayfalarında yerini buluyor. Yarın bu tutumunu daha da etkin biçimde sürdürmek istiyor. AFSAD ve İFSAK üyesi bir grup arkadaşımızla birlikte bir Yarın Fotograf Sergisi düzenlemeyi kararlaştırdık. Amacımız, daha çok sayıda genç fotografseverin kazanılması ve ürünlerinin değerlendirilmesi. Konumuzu da Yarın'a uyumlu düşünmeye çalışarak, "İşçi Portreleri" olarak belirledik. Portre, kuşkusuz yalnızca yüz çekimi değildir. Portre betimlemektir; objektifin yöneldiği hedefi çeşitli yönlerinden kavrayıp sunabilmek, onu anlatabilmektir. Öyleyse İşçi Portresi de, bir işçiyi pratik ve düşünsel etkinliğiyle anlatabilmektir. Bazan bir alet, bir el, bir kol, bir masa, bir makina da işçiyi yüz çizgileri denli başarı ve sıcaklıkla anlatabilir. Yani objektifimizi daraltmayı değil, geniş bir bakışla yöneltmeyi amaçlıyoruz. Böyle düşündüğümüzde ise, konumuz ilk bakışta gelebileceği gibi güç değildir. Objektiflerimizi yaşama çevirmeye ve sergimize katılmaya çağırıyoruz.

Son katılım tarihi: 25 Eylül 1984
Değerlendirme: 1 Ekim 1984
Sonuç bildirimi: 3 Ekim 1984
Sergileme: Ekim 1984
Seçici Kurul:
Kemal Cengizkan
İbrahim Akyüirek
Ali Rıza Akalın
İrfan Demirkol
Vahit Aras (Yarın adına)

Koşullar:
1. Sergiye en çok dört yapıt gönderilebilir.
2. Gönderilecek yapıtların boyutları 20x30 cm'den büyük, 13x18 cm'den küçük olmamalıdır.
3. Fotografların arkasına ad, soyad ve adres yazılmalıdır.
4. Fotograflar, "Yarın, Hanımeli Sokak, 15/15, Sıhhiye-Ankara" adresine gönderilmelidir.
6. Fotograflar postada kırılmayacak biçimde ambalajlanmalıdır.
6. Sergiye katılan her fotografçıya Yarın Fotograf Sergisi Belgesi verilecektir.
7. Seçilecek beş fotografın sahipleri Yarın dergisinin bir yıllık abonesi olacaktır.

Muammer Özer ilk uzun filmini yaptı

1973'den bu yana Finlandiya ve İsveç'de kısa film çalışmaları yapan Yönetmen Muammer Özer, ilk uzun metraj filmi "Splittring" (Parçalanma) yı tamamladı.

Müziğini Okay Temiz'in yaptığı film; Türkiye'den göç eden bir ailenin İsveç toplumundaki parçalanmasını anlatıyor. Başrolde İsveç'in tanınmış tiyatro ve sinema oyuncuları yer alırken, Göçmen Filmciler Derneği üyeleri de ayrıca yardımda bulundular.

Muammer Özer'in, Oğuz Makal ile birlikte gerçekleştirdiği "Çıraklar" Leipzig, Mannheim ve Oberhousen şenliklerinde diploma alırken, "Toprak Adam" Stockholm Göçmen Filmleri Festivali'nde Büyük Ödül aldı. "Ali", "Barış Kavgası" Lille ve Tampere film festivallerinde gösterildi. Bu filmler ayrıca Finlandiya ve İsveç televizyonlarında da yer aldı.

Özer'in, "Yalnızlık" ve "Toprak Adam" filmleri İFSAK üçüncü ve dördüncü ulusal kısa film yarışmalarında Büyük Ödül almış ve bu filmler İstanbul, Ankara, Trabzon ve Karabük'de gösterilmişti.

DÜNYA GENÇLİK FESTİVALİ

Aşağıda yeralan amblem, grafiker Rafael Massautow tarafından, 12. festival için hazırlanmıştır.

1985 yılı içinde Sovyetler Birliği'nde yapılacak olan Dünya Gençlik Festivali'ne 186 gençlik ve öğrenci kuruluşu temsilcisinin ve 92 ülkeden savaş karşıtı kuruluşun katılacağı bildirildi.

Bundan önce 1970 yılında yapılan 11.Dünya Gençlik Festivali'nden farklı koşullarda yapılacak olan 12. Festival, herşeyden önce emperyalizmin dünyadaki saldırgan politikasının hızla tırmandığı bir dönem içinde yapılacak.

12. Festival Hazırlık Komitesi, yaptığı açıklamada, bu festivalin katılan gençlerin; sosyalistler, devrimci demokratlar, sosyal demokratlar, liberaller, merkezciler ve dinci gençler arasında yapıcı ve verimli ilişkilerin kurulması ve bu ilişkileri geliştirilmesini amaçladıklarını belirtti.

Festivalin Sovyetler Birliği Hazırlık Komitesinde genç işçilerin, kolhoz çiftçilerinin, genç bilim adamlarının sanatçı ve aydınların bulunacağı belirtildi. Dünya Satranç şampiyonu Karpov da bu komite içinde yer alıyor. Nisan ayı içinde Bulgaristan'da yapılan ikinci hazırlık toplantısında, 1985 yılında yapılacak olan 12. festival'in 27 Temmuz-3 Ağustos tarihleri arasında yapılması kararlaştırıldı. Geçici bir çalışma grubu kurularak, festivalin hazırlıkları boyunca bu grubun danışman olarak çalışması kararlaştırıldı. Ayrıca festival için bir de uluslararası dayanışma fonu kurulması kararlaştırıldı. 12. Festival'in sloganı ise, "Anti-emperyalist Dayanışma, Barış ve Dostluk", 12. Festival'de aynı zamanda Nazizmin ve Japon militarizminin yenilişinin 40. yıldönümü de kutlanacak. Festivalde gençlerin politik, felsefi, dini ve ırksal konumlarına bakılmaksızın, barış gelecek nesil için savaşa ve emperyalizmin saldırgan politikasına karşı güçlü bir katılım umuluyor. Genç insanların sosyal ilerleme ve barış için savaşımındaki rollerin ve bundan çıkacak sorunların tartışılması da, festivalin programı içinde kararlaştırıldı. Festival boyunca Moskova'daki endüstriyel plantasyonlarda çalışan işçilerle karşılaşmalar yapılması da düşünülüyor. 1985 yılı aynı zamanda Helsinki Sonuç Belgesi'nin imzalanmasının 10. yılına ve BM'nin 'Gençlik Yılı'na da karşılık geliyor.

Manisa Sağlık Müdürü'nün dosyası kabardı...

Demirci'de Hükümet Tabibi iken, Manisa'ya Sağlık Müdür Muavini olarak tayin edilen Dr. İsmet NARDAL ve ekibinin dosyası yeni yolsuzluklarla kabarıyor.

Demirci'de görev yaparken, para ve çıkar karşılığı usulsüz "kızlık raporu" verdiği gerekçesiyle, Manisa Mahkemeleri'nde halen davası süren Dr. İsmet NARDAL'ın işbirlikçileri olarak bilinen, Hüseyin ERDAL'ı (sağlık memuru) Çevre Sağlığı Başkanlığı ve Sağlık Müdür Muavinliğine, Hüseyin CEYLAN'ı Sıtma Eradikasyon Başkanlığı'na (sağlık memuru), Ahmet Sivacı'yı da Fuhuşla Mücadele Başkan Yardımcılığı'na getirdiği bildirildi. Sağlık Memuru Ahmet Sıvacı bizzat Dr. NARDAL'ca Demirci'den Manisa'ya tayin ettirildi.

Son olarak, Manisa Sağlık Koleji'nde hemşire adaylarının kep giyme ve mezuniyet toplantısında, "sizleri, Allah'a şükür kucağınızda babası belli olmayan bir çocuk olmadan mezun ettik..." şeklindeki konuşması ile öğrenci velileri ve sağlık örgütü mensupları arasında tepkiyle gündeme gelen NARDAL, özellikle hemşirelere ve ebelere küfür, hakaret yağdırıyor. Hemşirelerin soyunma odalarına yaptığı ani baskınlar ve ufak tefek çapkınlıkları (!) ile de tanınan Dr. İsmet NARDAL, bunca işi arasında "dünyalığını" da yapmayı ihmal etmiyor. Eş durumundan bir başka köye tayinini talep eden bir ebenin de tayinini ekibinden A. Sıvacı'nın sözkonusu ebeden yaptığı küçük tahsilattan sonra derhal "yasalara uygun olarak" yaptığı öne sürülüyor. Yine ekibinden, Çevre Sağlığı başkanı ve kendi muavini'nin, Manisa'da, ve özellikle Turgutlu'da işverenlerle sıkı fıkı dostluk ve 'ruhsat' ilişkileri de aynen sürüyor.

"YAŞAMDA GENÇLİK" FOTOĞRAF YARIŞMASI/SERGİSİ

Yarın/İzmir Efe-Der Foto-Film kolu Mart 1985'de sonuçlanacak bir yarışma/sergi'nin bazırlıkları içine girdi. Konusu "YAŞAMDA GENÇLİK" olan yarışma/sergi için hazırlanan bildiride şöyle deniyor:

"Gelişen yeni koşullar toplum yapısında bir değişimi zorunlu kılmakta. Değişen toplum yapısı da tüm insanlar üzerinde olduğu gibi gençlik üzerindeki etkisiyle de, özelde gençliği eskisinden daha farklı bir konuma getirme aşamasında: EDİLGENLİK...

Bu konumu bilerek ve gençliğin gelecek olduğundan yola çıkarak 'Türkiye Gençliği'ni, bugünü ve değişime katkısı açısından, geleceği içinde yaşamın bir parçası olarak fotoğraflayalım dedik.

1985 yılının Birleşmiş Milletler'ce "Gençlik Yılı" olarak duyurulması da ülkemiz özelinde sorguladığımız gençlik olgusunu uluslararası düzleme taşıdı.

Biz bu çabamızın ortaklaşmasını diliyor ve tüm fotoğraf amatörlerinden yarışma/sergimize ürün ve ilgilerini bekliyoruz."

Dergimiz YARIN da bu yarışmaya özel ödül koyarak katkıda bulunuyor.

IUS 14. Kongresi Uluslararası Dayanışma ve Barış

Uluslararası Öğrenciler Birliği'nin 11-16 Nisan 1984 tarihler arasında Sofya'da yapılan 14. Kongresinde, uluslararası öğrenci hareketinin birçok çağrısı yinelendi.

116 ülke ya da yönetim birimi, 134 gençlik ve öğrenci kuruluşu ve 33 uluslararası kuruluştan 445 delegenin yanısıra Birleşmiş Milletler ve UNESCO'dan da temsilcilerin katıldığı Kongrede sunulan ve tartışılan bildirilerde, yer alan konulardan bazıları şunlar:

- Uluslararası Gençlik Yılı için çağrı: "Katılım, Gelişme Barış",
- Eğitim reformları, eğitimin demokratikleştirilmesi ve öğrenci haklarının savunulması için çağrı,
- Nükleer tehlikeye karşı birlik, barış ve silahsızlanma için çağrı,
- Latin Amerika, Orta Doğu, Batı Sahra, Afrika ve Güney Afrika halklarının anti-emperyalist ve demokratik mücadeleleri için dayanışma çağrıları,
- ABD öğrencilerine açık mektup,
- UNESCO'ya Stockholm Silahsızlanma ve Güvenlik Konferansına, Suriye halkı ve öğrencilerine ve Polisario Cephesine mesajlar,
- Basın ve yayın alanında çalışanlara çağrı.

1985 DÜNYA GENÇLİK YILI

KATILIM GELİŞME BARIŞ

International Youth Year 1985

1985 yılı Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Uluslararası Gençlik Yılı olarak belirlendi.

Her yerde genç insanlar, adaletli ve yaşanası koşullarda bir dünya istiyorlar. Onlar, insanlığı kuşatan yoksulluğa ve silahlanma yarışına son vermek için çözümler arıyorlar.

Hiçbir kurum ya da hükümetin, onların anlatmaya çalıştıkları şeylerin önemini anlamazlıktan gelmemeleri gerektiğine inanıyorum.

JAVIER PEREZ DE CUELLAR
Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri

ULUSLARARASI GENÇLİK YILININ OLUŞUM SÜRECİ

Birleşmiş Milletler, 1945 'te kurulduğundan beri, gelecek kuşaklarınsavaş felaketinden korunması ve bütün halkların ekonomik, toplumsal gelişimlerinin sağlanması amacıyla uluslararası kaynakların seferber edilmesi için dünya çapında girişimlerde bulunuyor. Bu girişimlerde gençlik, sürekli bir önceliğe sahip oldu. Gençliğe adanmış bir yıl düşüncesi birçok hükümet, örgüt ve birey tarafından desteklendi ve 17 Aralık 1979'da, BM Genel Kurulu'nda, "Katılım, Gelişme ve Barış"başlıklarıyla onaylandı.

Genel Kurul, 1980'deki 35. oturumunda, UGY (Uluslararası Gençlik Yılı) için eşit coğrafi dağılım ilkesi temelinde, 24 üye devletten oluşan bir Danışma Kurulu kurdu. Bu kurula üye devletler şunlardır:

Cezayir	Mozambik
Şili	Hollanda
Kosta Rika	Nijerya
Demokratik Yemen	Norveç
Federal Alman Cum.	Polonya
Guatemala	Romanya
Gine	Ruanda
Endonezya	Sri Lanka
İrlanda	SSCB
Jamaika	ABD
Japonya	Venezuella
Lübnan	Fas

Resmi UGY Amblemi

Amblem, gençliğin idealizmini, dinamizmini, gelişmeye açıklığını ve yılın üç temel başlığını yansıtıyor. Birden fazla genç insan profili katılımı, ilerleyen gölgeleme ise gelişimi anlatır. Gelişme için önemli bir ön koşul olan barış, BM'in geleneksel zeytin dallarıyla sembolleştirilmiş. Bu amblem, ABD'de güzel sanatlar öğrencisi olan, Lee Kaplan tarafından çizildi.

YILIN AMACI

Bu yılın ilan edilmesi, insanlığın,gençliğin durumunu artan ilgisinin; geleceğin dünyasının biçimlendirilmesi ve yaratılması yolunda gençliğin yapabileceği önemli katkıların anlaşılmasının bir kanıtıdır. Bu doğrultuda UGY'nın başlıca amaçları şunlardır:

a) Gençliğin yaşam koşullarının, gereksinimlerinin, istemlerinin, yönetim organları ve kamuoyu tarafından daha iyi anlaşılmasının sağlanması.

b) Ekonomik ve toplumsal gelişimin ayrılmaz bir parçası olan gençliğiilgilendiren politika ve programların, her ülkenin özgün koşullarına göre hazırlanıp uygulanmasının sağlanması.

c) Toplumsal yaşamda, özellikle gelişme ve barış çabalarında gençliğin etkin katılımının artırılması.

d) Barış, karşılıklı saygı va anlayış ideallerinin gençler arasında yayılması.

e) Gençliği ilgilendiren konularda her düzeyde işbirliğininiçlendirilmesi.

Bu amaçlara ulaşılmasında UGY, gençliğin yaşam koşullarını etkileyen dış etmenlerin ve bunların karşılıklı bağlantılarının daha iyi anlaşılması için bir fırsat olacaktır.

GENÇLİĞİN GENEL DURUMU

BM. ulusal farklılıklar gözetmeksizin, 15-24 yaşlar arasında olan kişileri "genç" olarak tanımlıyor. Dünya nüfusunun yaklaşık yüzde yirmisi ya da her beş kişiden biri gençtir. Dünya gençlik nüfusu son 20 yılda yüzde 67 artarak 857 milyona ulaşmıştır. BM araştırmalarına göre dünya gençlik nüfusunun 1991'de 1 milyarı geçeceği sanılıyor. Ancak azalan doğum oranından dolayı hem gençlik nüfusunun büyüme hızının, hem de toplam nüfusa oranının yüzyılımızın geri kalan yıllarında düşeceği bekleniyor.

Genç insanların büyük bir çoğunluğu (665 milyonu), Afrika, Asya ve Latin Amerika'nın gelişmekte olan ülkelerinde yaşıyor. Bu ülkelerdeki nüfus artış hızının gelişmiş ülkelere göre daha fazla olacağı bekleniyor. Yapılan araştırmalar 2000 yılında dünya gençliğinin yüzde 83,5'inin gelişmekteolan ülkelerde yaşayacağını gösteriyor.

Bunların yanı sıra, dünyanın birçok bölgesinde gençler yaşamlarını sürdürebilme savaşı veriyorlar.

Genç kadınlar, kırsal gençlik, gecekondu gençliği, sakat gençler, genç mülteciler, günümüz dünyasının artan ekonomik ve toplumsal sorunlarından en çok etkilenen özel gençlik kesimleridir.

Sürekli ekonomik belirsizliğin yarattığı katı ve yapısal krizlerin, ivmelenen silahlanma yarışının denge bozucu etkileri ve dünya barışına yönelik artan tehditler bölgesel ya da ulusal düzeylerle sınırlı değildir. Buna karşın gençliğin bölgesel ve ulusal boyutlardaki özgünlükleri, UGY etkinliklerinin yerel, ulusal ve bölgesel düzeylerde yoğunlaşmasını gerektiriyor.

UGY ETKİNLİKLERİ

Strateji:

Genel Kurul, 1985 UGY'nın kutlanmasını orta ve uzun dönemli bir yaklaşımla ele aldı. 1985 yalnızca planlanan etkinliklerin gerçekleştirileceği yıl değil, aynı zamanda hazırlık dönemi etkinliklerinin değerlendirileceği bir hedef yılıdır. Böylece uzun dönemli amaçların belirlenmesi için bir temel oluşturulmuştur.

Özel Program

Danışma Kurulu, UGY'nin politika ve etkinliklerinin planlanması ve uygulanmasının rehberliği ile sorumludur. Bu kurul, ulusal, bölgesel ve uluslararası üç düzeyde olmak üzere özel bir Önlemler ve Etkinlikler Programı hazırladı. Etkinlikler için belirlenen öncelikler şunlardır:

1) Gençliğin ulusal ve yerel düzeylerde katılımının genişletilmesi,
2) İş bulma olanaklarının artırılması ve iş bulma koşullarındaki eşitsizliklerin yok edilmesi,
3) Eğitime, mesleki ve teknik öğrenime eşit koşullarda girişim sağlanması,
4) Toplumsal gelişmede genç kadınların rollerine dikkatlerin çekilmesi,
5) Sağlık eğitimi, beslenme, aile planlaması ve gençliğe yönelik diğer hizmetlerin iyileştirilmesi,

Genel Kurul, Danışma Kurulu'nun programlarını onaylarken yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerdeki etkinliklerin hazırlanması ve denetlenmesinde gençliğin doğrudan katılımının önemini tekrar tekrar vurgulamıştır.

Bölgesel Etkinlikler:

UGY etkinliklerinin saptanması için 1983 yılında beş bölgesel toplantı düzenledi. Bu bölgesel toplantılar, Afrika bölgesi için Addis Ababa (Etopya), Asya ve Pasifik için Bandok (Tayland), Avrupa için Costinesti (Romanya) Latin Amerika için San Jose (Kosta Rika), Batı Asya için Bağdat (Irak)'ta yapıldı. Her bir toplantı, kendi bölgesindeki gençliğin durumunu değererlendirip UGY ve sonrası dönem için ulusal eylem programlarına örnek oluşturacak bölgesel planları onayladı.

Hükümet Dışı Gençlik Örgütleri

Başlıca gençlik ve öğrenci örgütleri, UGY amaçları doğrultusundaher düzeydengenişdestek sağlavacaklarını açıkladılar. Birçoğu gençliğin kendi toplumlarının gelişmesi ve daha iyi bir dünya için savaşımda katılımının artırılması ve bu yoldaki çabaların bütünleştirilmesi temelinde yönlendirici roller üstleniyorlar.

Ne Yapabilirsiniz?

UGY ile ilgilenen bireyler ve örgütler ulusal programlarını öğrenmek için kendi UEK ile ilişki kurmalıdırlar. UGY, bu yıla sahip çıkan birey ve örgütlerin eseri olacaktır.

UEK'ların adreslerini, etkinliklerle ilgili özel programın kopyalarını, diğer önemli belgeleri edinmek ya da bu konuda daha geniş bilgi almak için aşağıdaki adreslerle ilişki kurunuz.

IYY Secretariat
Vienna International Cetre
P.O. Box 500
A - 1400, Vienna, Austria
Telefon : 2631/4178

yada

Information officier
International Youth Year
Division for Economic and Social
Information/DPI
Room 1061
United Nations
NewYork, N.Y. 10017
USA

ya da en yakın BM Bilgi Merkezinde (United Nations Information Center) ya da BM Gelişme programı Bürosunu (United Nations Development Programme Office).

TÜRKİYE ULUSAL EŞGÜDÜM KURULU'nun adresi:

Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı
Ankara
Telefon :
177866
255330
176346

Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanı Vehbi Dinçerler.

Bu yıl ***İzmir Fuarı****'nda yararlı bir yenilik var:*

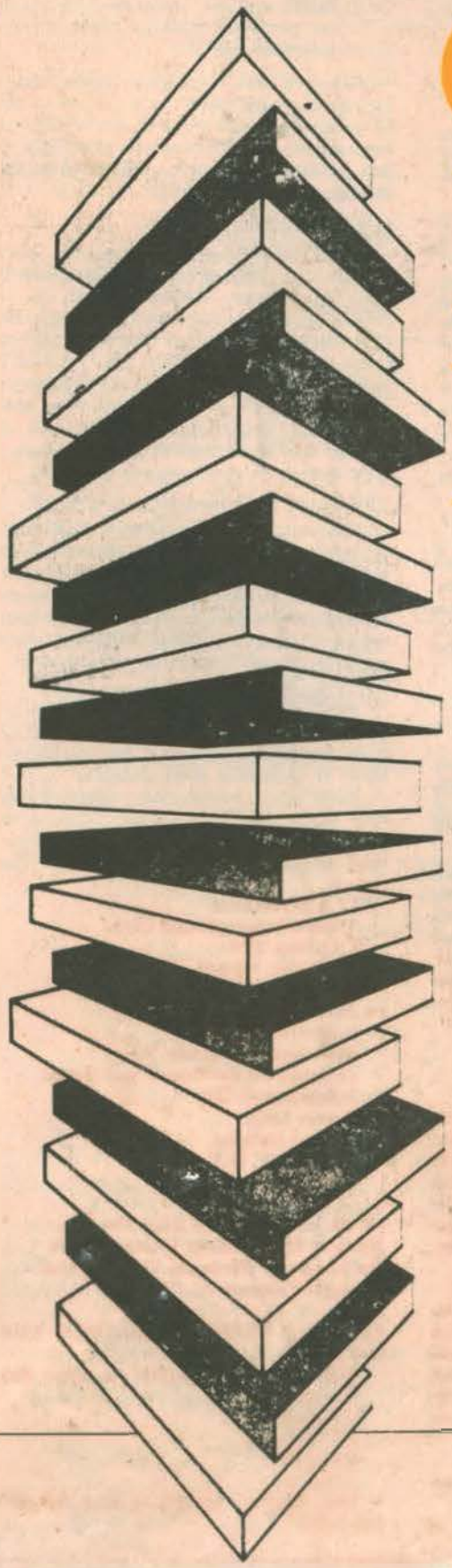

Cumhuriyet Kitap Kulübü

Cumhuriyet Kitap Kulübü
1841 yazarın 134 yayınevinde yayınlanmış
5000 kitabıyla bu yıl ilk kez **İzmir Fuarı**'nda
Ayrıca 120 yazarın imza günü var.

Kitapseverler,
Gelin, kitaplarla, yazarlarla tanışın.
Türkiye'de yayımlanan en seçkin kitaplara
Cumhuriyet Kitap Kulübü
kolaylıklarıyla sahip olun.
Cumhuriyet Kitap Kulübü'nün
15.000 üyesi gibi.

Cumhuriyet
Kitap Kulübü

Cumhuriyet Kitap Kulübü "Kitap Pavyonu" *Spor Salonu ana giriş arkasında.*